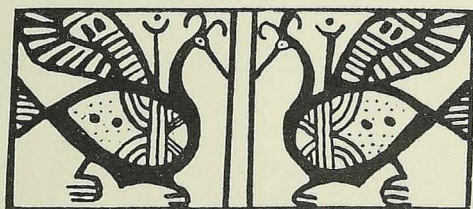

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

37

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνος εκδότης : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
Λήδρας 114, Λευκωσία.

Έτησία συνδρομή £ 1,250 μίλς
Έτησία συνδρομή εξωτερικού £ 1,500 μίλς
Τιμή τεύχους £ 0,125 μίλς

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται. Κλισὲ καὶ φωτογραφίες ἐπιστρέφονται.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Π. ΔΡΟΥΣΙΩΤΗ: Νοσταλγία, Ἀνάμνηση (ποιήματα)	σ. 1
Σ. ΠΑΥΛΕΑ: Ὁ λόφος τῆς Σαλαμίνας (ποίημα)	2
Τ. ΣΤΕΦΑΝΙΔΗ: Νόβα (διήγημα)	3
Α. ΧΑΤΖΗΛΟ-ΙΖΟΤ: Ματαιότητα (ποίημα)	7
Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ: Ἡ ἀνάσταση τοῦ ἀντάρτη (μονόπρακτο)	8
ΜΑΡΙΑ Σ ΠΑΤΤΙΧΗ: Ἑλληνικὲς Ψυχὲς (σημείωμα)	15
☆ : Ἡ δευτέρα συγκέντρωση τῶν συνεργατῶν μας	17
Γ. ΚΟΤΣΩΝΗ: Τὸ τραγούδι τῆς Πλούμπως (μουσικὸ)	19

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ — Κ. Χ ρ υ σ ἄ ν θ η: Ὁ ἀπολογισμὸς τῆς τρίτης μας χρονίᾳς, Τὸ «Ἐθνικὸ Θέατρο» στὴν Κύπρο, «Παγκόσμια μέρα τοῦ παιδιοῦ», Οἱ «πνευματώδεις νέοι», «Ἐπτετακὸς», «Ἐπικαιρικὸς» καὶ «Νέα Ἐποχὴ», Ὁ ὁδηγὸς τῆς Κύπρου τοῦ κ. R. Millieχ — ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ — Κ. Χ ρ υ σ ἄ ν θ η: Γ. Θεοτοκά «Οἱ Καλλικάντζαροι» — ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ — Εἰ ρ ῆ ν η ς Π α ν α γ ῆ: Π. Μηχανικοῦ «Τὰ δυὸ βουνά» — ΧΩΡΙΣ ΕΠΙΤΙΤΛΟ — Κ. Χ ρ υ σ ἄ ν θ η: «Ἐξεστὶν ἀνωυμογράφους ἀσχημονεῖν» — ERRATA — ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ (Δ. Γιάκου: Διηγήματα).

Υπεύθυνος κατὰ τὸν νόμον: δρ Κ. Χρυσάνθης.
Τυπώθηκε στὰ Τυπογραφεῖα ΖΑΒΑΛΛΗ, Λευκωσία-Κύπρος.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

Πνευματική Όμάδα : ΦΡ. ΒΡΑΧΑΣ, Κ. ΜΟΝΤΗΣ, Τ. ΦΥΛΑΚΤΟΥ,

Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ, Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Γραμματέας : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ Δ΄

ΟΚΤΩΒΡΗΣ 1963

ΑΡ. 37

ΝΟΣΤΑΛΓΙΑ

Νοσταλγῶ κάποια ἀκρογιάλια
πὸ χαϊδεύουν τὰ μαϊστράλια

μ' ἀμμουδιῆς στρωμένες φύκια
καὶ σμαράγδινα χάλικια

καὶ κορμὰ σφιχτοδεμένα
χάλικια ὅμοια καμωμένα

καὶ λογιῶ-λογιῶ πετράδια
μάτια πὸ σταλάζουν χάρδια

χείλη-ρόδα πυρωμένα
ἀπ' τὴ φλόγα τους βαμένα

νοσταλγῶ κάποια ἀκρογιάλια
ὄλο φῶς κι' ὄλο κοράλια

πὸ τὴν ἄχαρη μου νιότη
τὴν κρατήσανε δεσμότη.

ΑΝΑΜΝΗΣΗ

Δαντέλλες τ' ἀφροστέφανο τοῦ πέλαου πανηγύρι
κεντᾶ στὰ βράχια κι' ὄλο ἀνθοῦς σκορπᾶ στὴν ἀμμουδιὰ
κι' ἡ σκέψη μου πετάει σ' ἐσὲ κι' ἡ ἀνήσυχη καρδιὰ
ξενητεμένη μέλισσα πὸ ἀποζητᾶει τὴ γύρι.

ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ ΔΡΟΥΣΙΩΤΗΣ

Ο ΛΟΦΟΣ ΤΗΣ ΣΑΛΑΜΙΝΑΣ

Θεέ μου, δὲ σὲ καίει λοιπόν, ἡ δύναμη τῆς προσευχῆς μου;
 Πῶς δύνασαι νὰ κάθῃσαι στὸ θρόνο σου καλὰ ταϊριασμένος
 ἥσυχος, ἀφοῦ βλέπεις τὴ συντριβὴ μου;
 (Ὁ Ἐέρξης στὸ λόφο τῆς Σαλαμίνας

ἀναπήδησε ἀπὸ τὴ θέση του

καὶ τοῦ ἔπεσε ὁ ἀμέθυστος ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς του
 καθὼς εἶδε τὴν καταστροφή τῶν πλοίων των).

Μὰ τί λέγω, συγχώρησέ με. Δὲν καταστρέφεται ποτὲ κανεὶς.

Ὁ θάνατος εἶναι ἡ χάρα τῆς γέννησης μας,

Μὲ ληλάτησε τὸ παρόν, τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον.

Τὸ σῶμα σου μιὰ φωτιά σβημένη, ὁ νοῦς σου μιὰ φωτιά ἄσβηστη, ἀναμμένη,
 Δὲν παρηγορεῖσαι;

Τὰ φύλλα τῶν δασῶν, καὶ τὰ δέντρα χωνεμένα μέσα στῆς γῆς τὴ σκοτεινιά
 πάλι φλόγα γίνονται, πάλι ἀνάβουν τὴν οὐράνια καταγωγή τους.

Δὲν εἶναι ἀνόητο νὰ φοβᾶσαι; ἀθάνατος ζῆς καὶ θά ζῆς,
 ὅσο ὁ Θεὸς πειραματίζεται μ' ὅλα τὰ γένη καὶ τὰ εἶδη τῆς χαρᾶς.

Ζηλεύω τὰ πεῦκα καὶ τὰ ἔλατα ποὺ πάντα πράσινα καὶ λαμπερὰ
 ξυπνοῦν καὶ τραγουδᾶνε.

Ὀλόρθα σκαρφάλωνουνε τὸ φῶς τους νὰ τὸ ἀνεβοῦνε τραγουδώντας.

Θεέ μου, εἶμαι τὸ ἀλεξικέραυνο κι ἐσύ ὁ κεραυνός μου.

Ναί, εἶμαι ἄνθρωπος, ἕνα πολὺ πικρὸ ποτό.

Πῶς τὸ πίνεις, Θεέ μου;

Τὸ πίνεις γιὰ νὰ κερδίζεις τὴ γλύκα τῆς χαρᾶς του;

(Προσβάλλεις τὸ Θεὸ καὶ τὴ φύση, ὅταν φοβᾶσαι τὸ θάνατο)

Αὐτὸ τὸ φῶς καὶ τὸ σκοτάδι εἶναι κατασκευασμένο γιὰ τὰ μάτια μας.

Πόσα μάτια ἀκόμη ἔχουμε; πόσες στιγμὲς μικρὲς
 ποὺ ἡ σπῖθα τῆς τελειότητος δυναμώνει;

Μέσ' τὴ μισοχαμογελαστὴ τέφρα τοῦ φθινοπώρου σὲ θυμᾶμαι.

Θυμᾶμαι ποὺ πήγαινα στ' ἀφρισμένο ἀκρογιάλι μας

τὰ χέρια σου καὶ τὸ σῶμα σου νὰ ὄνειροπολήσω,

(Ὁ Θεὸς ὄνειροπολεῖ;)

Τὰ ὄνειροπολήματά του εἶναι τὰ εἶδωλα τῶν κόσμων;)

Πουλᾶκια μου, εὐτυχημένα μέσα στὸ βᾶτο σας τὸ βράδυ

λεύτερα καθὼς τὰ δέντρα σας,

ἀγνὰ καὶ μουσικὰ στὴν ὁμορφιὰ τοῦ Θεοῦ σας

καὶ ὁ ἄνθρωπος μαντρωμένος στὶς κοινωνίες δυστυχῆς,

νοσταλγεῖ τὴν εὐτυχία τοῦ δάσους.

ΝΟΒΑ

Ὁ ἥλιος πυράκτωνε τὶς στέγες, τὰ καλύβια, τὰ λιθόστρωτα. Τὸ γαλάζιο τ' οὐρανοῦ γίνηκε μὰ ερυθροκίτρινη οὐσία, πὺν κόλλαγε ἀπελπιστικά στὰ τσίνοια, τρύπαγε τὰ ρουθούνια ἀὰ σκουλήκι, εἰσχωροῦσε βαθεῖα στὸ φάρυγγα. Αἴσθησις ἀποπληξίας.

Ἡ κραυγὴ ἔρχοντα εἶχε τὴν ὁσμὴ καιομένης σάρκας.

Παράλληλα ἓνα χάλκινο ποδοβολητὸ — βέβαιο πὺς ἦταν ἀνθρώπινο — χύθηκε κατὰ παντοῦ, μὲ τὴν ἀσυγκράτητη ὁρμὴ τοῦ ἐνστίκτου. Τὰ σώματα ἦταν ἀπὸ χαλκὸ, σίδηρο καὶ μπρούτζο σφρηγῆλατο. Δυὸ μέτρ' ἀπῆλος, γυμνὰ δέχονταν τὴν συγκεντρωμένη πυροδότηση τοῦ ἥλιου. Κάτι σὰν πανικὸς μέσα σὲ ἀγέλη προϊστορικῶν ἀνθρώπων. Τὰ πλατεῖα ρουθούνια ἀνοιγόκλειναν νευρικά γιὰ ν' ἀνακαλύθουν ἀπὸ ποῖα κατεύθυνση ἐρχόταν ὁ κίντυνος. Σκέψου νὰ ἰδρώνει τὸ ἀτσάλι, οἱ τεντωμένοι μυῶνες ν' ἀντανακλᾶνε τοὺς ἥλιους, νὰ κροταλοῦν τὰ σαγόνια. Μιὰ ἐποχὴ τερατογονίας. Περίγυρα λευκὲς πυρακίγιες, μαῦροι καπνοὶ καὶ φωτιὲς μὲς τὰ σπάρτα. Πυρωμένο δράμα παροξυσμοῦ παρὰρροσης. Παρ' ὄλο τὸν λήθαργὸ μὸυ τινάχτηκα ἀπάνω. Ἀκριβῶς τὴν ἴδια στιγμὴ πραγματοποιοῦνταν ἡ σύλληψή μου.

Τώρα πὺν κάνω τὸν ἀπολογισμὸ τοῦ ἑαυτοῦ μου — δὲ μ' ἐνδιαφέρουν οἱ ἄλλοι — μέσα στὸν ὀμαδικὸ πυρετὸ ἀνακαλύπτω πὺς, στὸ βάθος, δὲν πιστεῦα σὲ τίποτα. Ὅχι ἀπὸ ροπή στὴν ἀρετή, μὰ γιὰτὶ δὲ μ' ἀφῆσαν οἱ ἄλλοι, οἱ συνάνθρωποὶ μου δηλαδὴ. Ἴσως γιὰτὶ αὐτοὶ, οἱ συνάνθρωποὶ μου, πιστεῦαν πολὺ ἢ μᾶλλον καμώνονταν πὺς πιστεῦαν πολὺ. Αὐτὴ τὴν κρείσσιμη στιγμὴ ἀνακαλύπτω πὺς στὴν ἐπιμέτρηση τῶν ἀνθρωπίνων ἀξιών δεσπόζει ὁ νόμος τῆς ἀπροσδιοριστίας. Ἐνας γνήσιος ἰδεολόγος αὐτὸ τὸ καταλαβαίνει πάντοτε πολὺ ἀργά. Καὶ πάντοτε αὐτὴ τὴν ἀσύγγνωστη ἀμάθειά του τὴν πληρώνει μὲ τὴ ζωὴ του.

Εἶναι βέβαιο πὺς θ' ἀνακρίσω τὸ ἐκτελεστικὸ ἀπόσπασμα. Ἀπόψε κιάλας.

Στὸ χέρι μου εἶναι ν' ἀπολογηθῶ ν' ἀνασκευῶσω, νὰ κατακεραυνώσω τοὺς κατήγοροὺς μου, ν' ἀπορρίψω ἢ νὰ παραδεχθῶ. Τὸ κατηγορητήριο γεμάτο ἀσάφειες, ψεύδη, ρυπαρότητες. Φαντάσου νὰ παίζω τὸ ρόλο ἥρωα μελοδράματος. Ἀπὸ ἰδιοσυγκρασία ποτὲ δὲ μὸυ στάθηκε αὐτὸς ὁ ρόλος. Ὁ σαρφετὸς κάτω νὰ σὲ κρῖνει, νὰ σ' ἀποθεώνει ἢ νὰ σὲ γεμίσει λεμονόχυτο. Τὰ κτήνη! Ἐννοῦ τοὺς κατήγοροὺς μου.

Ἡ αἴθουσα τοῦ δικαστηρίου εἶναι κατάμεστη κόσμο κ' ὀπλοφορεμένους στρατιῶτες. Μιὰ μπόχα ἀπὸ ἰδρωμένα σκέλια καὶ μασκάλες ἀνεβαίνει σὰ θυσία στὸ βωμὸ τῆς θείας Δικαιοσύνης.

Τώρα νὰ περάσεις σὲ μιὰ ἄλλη κατάσταση ἦταν σὰ ν' ἀνοιόσωνα τὴν ἴδια σου τὴν ἀρετή. Ἐκεῖνες ἦταν ἄλλες ἐποχὲς γαληνότες γεμάτες προμηνύματα κ' ὄραματα, κάθε λογῆς ὄραματα. Ἐνα καρᾶβι πὺν λιχνίζεται στὰ γαλανὰ νερά. Τραγοῦδημα πύκου σὲ λοφοπλαγιά τὴν ὥρα πὺν ἡ κορφὴ του λούζεται στὸ καναρινέιο φῶς τοῦ δειλινοῦ.

Τὸ χτίμα ἦταν ἀέρανο. Τὸ θέρισμα γινόταν μὲ δρεπάνι κ' ἡ ἀντήλη τῶν νερῶν μὲ μαγανοπήγαδα. Τότε ἴσως νὰ ὑπῆρχε μεγαλύτερη φτώχεια — ἐγὼ δὲν τὴν γνώρισα — μὰ τὰ ἡλιογέματα ἦταν διαφορετικά, τὰ λυκόφωτα πὺν φεγγερά κ' οἱ οὐρανοὶ τὶς νύχτες πλημμυρισμένοι ἄστρα καὶ διάττοντες. Οἱ σκιὲς εἶχαν τὸ νόημα τους κ' ἀπὸ τοὺς λόφους ἡ ἀνατολὴ καὶ τὸ μέλλον ρόδιζαν καὶ κατηφόριζαν στοὺς κυματιστοὺς κάμπους ὡς πέρα στοὺς ἀσημένιους ἐλαιῶνες καὶ τὰ ρουμάνια τὰ βαθύσκωτα. Ἦταν ἡ ποίηση τῶν ἀντικειμένων σ' ἓνα κύλημα κ' ἓνα τραγοῦδημα ἐσώτατης ὑπαρξης. Φαίνεται πὺς σ' ἐκεῖνο τ' ἀνακουφιστικὸ κάλεσμα τῆς πρώτης μνήμης ἐκλείσαν τὰ μάτια γιὰ νὰ μὴ προσέξουν πὺς ἡ μητέρα διέσπασε τὴν τριπλὴ σειρὰ τῶν φρουρῶν γιὰ νὰ πέσει στὰ πόδια μου γιὰ νὰ τ' ἀγκαλιάσει καὶ νὰ τὰ φιλήσει κλαίοντας.

—Εἶναι ἡ Ἰζαμπέλα, παιδί μου, πὺν σὲ πρόδωσε, ἡ Ἰζαμπέλα ἡ καταραμένη, ἡ πὺν καταραμένη ἀπὸ ὄλες τὶς ἄλλες.

—Δὲν ἦταν ἡ Ἰζαμπέλα, μητέρα, πὺν μὲ πρόδωσε.

Ἔτσι ἀλυσοδεμένος πὺν εἴμουνα χέρια - πόδια δὲν μπόρεια ν' ἀνασηκώσω τὴν μητέρα. Μὰ πρόσεξα πὺς τὸ πρόσωπό της ἦταν μολωπισμένο καὶ τὰ δυὸ μπροστινὰ δόντια τσακισμένα ἀπὸ τὶς ἀλυσίδες καὶ τὸ πάλαια μὲ τοὺς στρατιῶτες πὺν τὴν ἔσειραν βίαια γιὰ νὰ τὴν ἀποσπάσουν ἀπὸ μένα.

—Ἦταν ὁ πατέρας πὺν μὲ πρόδωσε, ὅταν τὴν ἔστελλε στὴν κάμαρά μου κ' αὐτὸς ἀπὸ τὴν κλειδαρότρυπα παρακολοῦθοῦσε ἀν... Ἀγαποῦσα τὴν Ἰζαμπέλα, μάνα. Καὶ μ' ἀγαποῦσε. Τράβηξα τὸ φρέμα της καὶ ξεπετάχτηκαν δυὸ μικρὰ στηθάκια σὰν δυὸ τρομαγμένα πουλάκια πὺν καταστρέφεις τὴ φωλιά τους. Τὴν πῆρα στὴν ἀγκαλιά μου καὶ τὴν ἀφῆσα νὰ κλαίει. Πόση ὥρα; Ὁ πατέρας ὀργίστηκε νὰ περιμένει, ἔσπασε τὴν πόρτα καὶ βίασε τὴν Ἰζαμπέλα μπροστὰ στὰ μάτια μου, πάνω στὸ ἴδιό μου κρεβάτι. Σὰν τέλειωσε εἶπε ψυχρὰ στὴν Ἰζαμπέλα νὰ πάει νὰ ξεπλυθεῖ καὶ σὲ μένα φώναξε: ἔτσι κάνουν οἱ ἄντρες.

Ἡ μητέρα ξεροκίττει τὰ μαλλιά της καὶ σκίζει μὲ τὰ νύχια της τὸ πρόσωπό της.

—Ξέρεις τώρα τὸ λόγο γιατί τότες κλειδώθηκα στήν κάμαρά μου καὶ δὲν ἔβγανα ἔξω μὰ βδομάδα.

—Εἴσουνα ἕνας δειλός. Καὶ τώρα συκοφαντεῖς τὸν πατέρα σου γιὰ ν' ἀποσείσεις τὶς εὐθύνες σου. Τὸ δικαστήριο ξέρει πὼς εἶσαι ἔνοχος καὶ θὰ σὲ καταδικάσει. Ὅσο γι' αὐτὴ τὴν τραλλή, τὴ μάνα σου, τίποτε ἄλλο δὲν ἔκανε παρὰ νὰ σὲ συγκαλύπτει καὶ νὰ σὲ δικαιολογῇ.

Μὲ εἶπες δειλό, πατέρα; Ἄν εἴμουνα δειλὸς δὲ θὰ ζούσες τώρα. Δυὸ φορὲς δὲ θὰ ζούσες. Ἐγὼ σκότωσα τὴν Ἰζαμπέλα, μάνα;

—Κι' οἱ τρεῖς μας τὴν σκοτώσαμε. Ἦταν καταραμένη. Κόρη μου, κόρη μου.

—Τί εἶπες μητέρα;

—Τί εἶπες γυναίκα;

Ὁ ἀτόμαχος καὶ ξηρὸς ἦχος τῶν ἀντιμαχομένων σπαθίων ἔφτανε ὡς μέσα στήν αἴθουσα. Τὰ χάλκινα κορμὰ κυβάλιζαν ἄρρυθμα. Οἱ πυρκαγιῆς κι' οἱ καπνοὶ ἔζωναν τὴν πόλη. Δὲν ὄφελουσε σὲ τίποτα ἡ ὑπεράσπισή μου. Μοῦ ἔμενε λίγος, ἐλάχιστος χρόνος γι' ἀναθήμηση. Ἐνας μαντατοφόρος μὲ σκιωμένο καὶ ματωμένο μοῦτρο διέκοψε τὸ δικαστήριο γιὰ ν' ἀναγγεῖλει ἀσθμαίνοντας πὼς ὁ ἔχθρὸς πίεζε ἀπελπιστικά τὶς θέσεις μας.

Δὲν ἔμπανε ἠθικὸ πρόβλημα. Αὐτὸ ἀνέκαθεν ἀπασχολοῦσε μονάχα τοὺς ἀνθρώπους τῆς καθαρᾶς σκέψης. Ἡ κοινωνικὴ ἠθικὴ εἶναι διάφορο πράγμα. Εἶναι σὰ μὰ ξεπεσμένη πόρνη ποὺ συνουσιάζεται μέσα στοὺς δρόμους.

Ἐίχε ἔρτει ἀπὸ ἄλλα μέρη στὴ δούλειψη τῆς μάνας μου. Τὴν πρωτόειδα κάτω στ' ἀλώνια. Παίξαμε μέσα στὶς θημωνιές, φλυαρούσαμε καὶ μεθάγαμε ἀπὸ τὸ περίσσιο γέλιο μας. Τῆς ἔλεγα φανταστικὲς ἱστορίες καὶ συχνὰ τῆς μιλοῦσα γιὰ κάποιον ὄκεανό, τὸν πὸ μεγάλο ὄκεανό, ποὺ δὲν εἶχαν ἀκόμα ἀνακαλύψει οἱ ἄνθρωποι.

—Ἰζαμπέλα, αὐριο θὰ πάμε μὲ τ' ἄλλα. Θὰ φύγουμε πρῶτ' ἄστέρη.

—Δὲν ξέρω νὰ ἱππεύω.

Γελοῦσε πονηρὰ κι' ἀνέμιζε τὰ μαλλιά της γιὰ νὰ πέσουν τ' ἄχυρα.

—Εἶναι ἀπλό. Θὰ σὲ προσέχω. Τί νὰ κρύβεται πίσω ἀπ' τοὺς λόφους;

Ἄπό μικρὸς ἤθελα νὰ κοιτάω μέσα στὰ σύμπαντα.

Ἡ Ἰζαμπέλα ἔλεγε πὼς ὑπαρχαν φτωχοκάλυθα καὶ σπιτάκια ἀπὸ πηλὸ κι' ἀσβεστοσουδάδες καὶ πίσω ἀπὸ τὰ σπιτάκια ἄλλοι λόφοι, ἄλλα καλύθια καὶ γῆ ποὺ τὸ καλοκαίρι τὴν ξηραίνει ὁ ἥλιος καὶ τὸ χειμῶνα τὴ μουσκεύει καὶ τὴ μαλακώνει ἡ βροχή.

Φαίνεται πὼς τὸ κατηγορητήριο ἔλεγε φοβερὰ καὶ μυσερὰ πράγματα γιὰ μένα γιατί ἔκανε μεγάλη αἴσθηση στὸ ἀκροατήριό. Ἦταν μὰ τέλεια παράσταση μὲ μάσκες καὶ κοθόρνους.

—Ἰζαμπέλα, ποῦ εἶναι ὁ σταυρός σου; Βγάλτονε καὶ φίλα τον.

Ἡ Ἰζαμπέλα φίλησε τὸ σταυροῦδάκι φουσκώνοντας μὲ χάρη τὰ μαγουλάκια της, ἀφήνοντας τὸν ἦχο τοῦ φιλοῦ νὰ φτερογίσει σὰν πουλάκι ἴσα στὴν καρδιά μου.

Τὸν εἶχε βγάλει ἀπὸ τὸν κόρφο της, ποὺ κρεμόταν ἀπὸ μιά χρυσὴ ἀλυσιδίτσα.

—Τώρα ὀρκίσου.

—Ὀρκίζομαι. Τί νὰ ὀρκιστῶ;

—Ὀρκίσου καὶ μὴ ρωτᾶς.

Ἡ Ἰζαμπέλα ἦταν δεκατεσσάρων χρόνων κι' ἐγὼ δεκάξη. Ἡ μητέρα ἔλεγε πὼς ἦταν καταραμένη καὶ μὲ ἄλλους ποὺ ἔκανα συντροφιά μαζί της.

—Δὲν ἀγαποῦσες τὴν Ἰζαμπέλα, μάνα, καὶ χάρηκες ποὺ σκοτώθηκε.

—Ἦταν καταραμένη.

—Μὲ βύζαξες τὸ ἄγχος σου, μάνα, μὲ μεγάλωσες μὲ τὶς ἀνησυχίες σου.

—Ἦταν καταραμένη. Τί μποροῦσα νὰ κάνω;

Μ' ἔσφιγγε παθιαρικά στὴν ἀγκυλιά της, μὲ γέμιζε φιλιὰ, τραγουδοῦσε, δάκρυζε.

Ἐνα νανούρισμα θρηνητικὸ πούσκιζε τὴν καρδιά μου. Τσακισμένη φτέρουγα στὸ θρόισμα τ' ἀνέμου. Κι' ἄπλωνα τὰ χέρια μου στὶς ἀνατολὲς κι' ἄπλωνα τὰ χέρια μου στὶς δύσες.

—Σὰ θὰ μεγαλώσεις θὰ μ' ἀγαπᾶς πάλι, γιέ μου;

—Θὰ σ' ἀγαπῶ, μάνα;

—Κι' ἂν δὲ μὲ θέλει ἡ γυναίκα σου, ἂν μὲ μισᾷ;

—Θὰ σ' ἀγαπῶ, μάνα. Κόψε τὸ τραγοῦδι σου, κόψε τὸ κλάμα.

—Ἦταν ἡ φυσικὴ ἀνησυχία τῆς μητέρας. Φοβόμουνα τὸν πατέρα σου.

—Σκύλλα.

—Πατέρα, θὰ σὲ σκίσω.

Ἦχ τὸ κεφάλι μου, δὲ βρισκω τὸ κεφάλι μου, κάπου ξέχασα τὸ κεφάλι μου.

Ὁ κατήγορος μ' ἀνέκρινε: γιατί, γιατί, γιατί;

Δὲν ἔπρεπε νὰ γίνε αὐτὸς ὁ πόλεμος. Ὅλη ἡ εὐθύνη ἐπιρριπτόταν ἀπάνω μου. Ἐκ τῶν ὑστέρων καὶ μάλιστα ὕστερα ἀπὸ τετράχρονη ἐπιτυχία. Μ' ἀποκαλοῦσαν προδότῃ κι' ἔπρεπε ν' ἀντιμετωπίσω αὐτὴ τὴ βαρεῖα κατηγορία.

Ἄλλοι ἔπρεπε νὰ βρισκουνταν στὴ θέση μου, στὸ ἐδῶλιο. Αὐτοὶ δηλαδὴ ποὺ μὲ κατηγο-

ρούσανε. Σ' ἄν εἶδαν πῶς ἡ τροπὴ τοῦ πολέμου δὲν ἐξυπηρετοῦσε τὰ συμφέροντά τους, τότε συνεννοήθηκαν μὲ τὸν ἐχθρὸ καὶ μὲ χτύπησαν πσιώπλατα. Ἡ αἰώνια ἱστορία τῶν ἐπαναστάσεων.

Ὁ κατήγορος οὐρλιαξε, μ' ἔβριξε, χτύπαγε τὰ χέρια, ἴδρωνε. Ἦταν ὁ ἴδιος ἄνθρωπος πού ἄλλοτε μέσα στοῦ πολεμικοῦ συμβούλιο μὲ ὑποστήριξε μὲ πάθος. Δὲ θυμᾶμαι ἔστω καὶ μὰ φορὰ ν' ἀντίειπε κάτι στὶς εἰσηγήσεις μου καὶ τὰ σχέδιά μου.

Μᾶς εἶχε κουράσει τὸ ἴδιο τοπίο. Ἡ μακρόχρονη ἀναμονὴ μᾶς τσάκισε. Περιμέναμε, περιμέναμε γιὰ νὰ περάσει ὁ ἐχθρὸς καὶ νὰ τοῦ ριχτοῦμε. Θὰ τὸν παραλιάζαμε ξαφνιάζοντάς τον. Οὔτε νὰ τὸ φανταστéis πῶς μπορούσε νὰ ὑπαρχαν ἄνθρωποι κεῖ πάνω. Δώσαμε σκληρὴ μάχη μὲ τοὺς ἀητούς γιὰ νὰ τοὺς διώξουμε καὶ νὰ πάρουμε τὶς θέσεις τους. Δὲ λογάριζα κανένα κίντυνο. Οἱ διαταγές μου, ὅσο παράτολμες κ' ἄν ἦταν, ἔπρεπε νὰ ἐκτελεστοῦν. Μᾶς κούραζε ὅμως τὸ ἴδιο τοπίο. Κι' ἡ ἄργητα τοῦ ἐχθροῦ νὰ φανεῖ. Ἡ ἔλλειψη νεροῦ κ' ἡ ξηρότητα τῶν βράχων μᾶς τυραννοῦσε. Πιὸ πολὺ μὲ πείραξε ἡ ἔλλειψη τοῦ Μπάχ. Ἡ θρησκευτικὴ τοῦ Μπάχ.

Κι' αὐτὴ ἡ ἔλλειψη ἔκανε τὰ μάτια μου νὰ καίνε. Σιωποῦσα καὶ κοίταξα τοὺς ἄντρες μου, πού κ' αὐτοὶ βυθίζονταν σὲ πολὺωρη σιωπὴ. Κεῖνη τὴν ὥρα μίλησε κάποιος, γι' ἀνακωχή. Καλόβολα, χωρὶς ἴχνος ἥττοπάθειας. Τοῦ φύτεψα δυὸ σφαίρες στὴν καρδιά. Ἦταν οἱ μόνοι πυροβολισμοὶ πού ἀκουστήκαν κεῖ πάνω στὶς ἀητοφωλιές. Στὸν κόρφο τοῦ παλληκαριοῦ βρέθηκε ἓνα ματωμένο ποίημα. Κανένας μᾶς δὲν ἤξερε πῶς ἦταν ποιητής.

Μάζρα, ἐχθρέ μου καὶ φίλε μου,
θὰ συναπαντηθοῦμε στὴν πρώτη καμπή.
Ἐξαλλοὶ θὰ ἐναγκαλιστοῦμε
κι' ὕστερα θὰ πέσουμε κάτω νεκροί.
Κι' οἱ δυὸ μᾶς ἤρωες
ὁ καθένας γιὰ λογαριασμὸ τῆς πατρίδας του.

Τὸ πηχτὸ μαῦρο γαῖμα σκέπασε τοὺς ὑπόλοιπους στίχους. Τὸ ματωμένο ποίημα τώρα στολίζει τὸ δικό μου κόρφο. Μερικὲς ἄλλες λέξεις πού σάθηκαν ἀπὸ τὸν κατακλυσμὸ τοῦ αἱμάτου δὲν τὰ κατάφερα νὰ τὶς συνδέσω. Ἐξακολουθοῦν νὰ μένουν μέσα μου μετέωρες:

Τρισάγιο

γλευσμός

οἰκειοποίηση

Νόβα.

Μὲ πόση εὐκολία ἐξουσιάζει ἓνας τὴ ζωὴ τῶν ἄλλων! Μόνο σὰν τὸν εἶδα νὰ πέφτει κάτω νεκρὸς ἀπὸ τὰ ἴδια μου τὰ χέρια καὶ τὴν ἴδια μου τὴ θέληση κατάλαβα τὸ μέγεθος τῆς σκληρότητάς μου. Ἀκόμα κ' ὁ Νίκολος ὁ Αἰμοδόρος εἶχε γίνει κατάχλωμος. Τὸν παρανόμασαν ἔτσι γιὰ τὸ ἄρρεσκὸ νὰ ξεκοιλιάζει τὸν ἐχθρὸ μὲ μαχαίρι. Πῶς γυάλιζαν τὰ μάτια του στὴ θέα τοῦ αἱμάτου! Πάνω στὶς ἀητοφωλιές ἦταν κ' ὁ ἄλλος ὁ Σβάρνας ὁ Σέξ. Διαρκῶς βρισκόταν σὲ στύση. Ὅλο γιὰ γυναῖκες μιλοῦσε κ' ἦταν ἀνεξάντλητος σὲ πρόστυχες κουβέντες κ' ἀνέκδοτα. Κι' ὅμως κάποιο δειλιὸν τὸν βρῆκα ξεμοναχιασμένο νὰ προσεύχεται σὰν ἅγιος. Δὲν κρατήθηκα κ' ἄρχισα νὰ γελῶ.

—Σέξ, μοῦ θυμίζεις κάτι καλόγηρους πού προσεύχονται καὶ διαρκῶς κρατᾶνε τὰ χέρια τους μέσα στὰ σκέλια τους.

Ὁ Σβάρνας θύμωσε, ἀγανάκτησε, μὰ σεβάστηκε τὸν ἀρχηγό.

—Ἀγνοοῦμε, ἀρχηγέ, τὰ γήινα πεπρωμένα κ' οὔτε ξέρουμε ἀπὸ ποιὸν ἀρχόμαστε καὶ ποῦ πορευόμαστε. Τί θὰ βροῦμε στὴν ἄλλη ὄχθη; Κι' ἐγὼ δὲν ξέρω τὸν ἑαυτό μου, πολλὲς φορὲς στοιχηματίζω πῶς ξέρω καταλεπτῶς τὰ σύμπαντα τῆς ἀντίπερας ὄχθης.

Κοίταξε τὸ κόκκινο ποτάμι τῆς δύσης κ' ἀναστέναξε. Ὅτσοτερα σήκωσε τὸ χέρι του καὶ τῶριξε πέρα μακριά, σὰν ἀκόντιο.

—Ἀπὸ κεῖ πάντα φτάνει ἡ μακρινὴ βοῆ τῆς ἀκεάνειας σκέψης. Καὶ τότε ἡ ψυχὴ μου γίνεται σὰν μὰ φωτογραφικὴ πλάκα. Μόνο πού δὲν κατόρθωσα νὰ ἐμφανίσω αὐτὴ τὴν πλάκα. Μὲ κλειστὰ ὅμως μάτια μπορῶ νὰ δῶ τὰ σύμπαντα. Ξέρω πῶς τὸ κτήνος θὰ μὲ λακτίσει πάλι μὲ τὶς βαρεῖες ὄπλές του. Καὶ θὰ συμπεριφερόμαι σὰν ἓνα κτήνος καὶ θὰ εἶμαι ἓνας πύθης μὲ ροῦχα.

Ἐνα βῆμα μπροστὰ μᾶς ἀνοίγοταν ἡ ἄβυσσος. Σταθήκαμε καὶ τὴν κοιτούσαμε πούμοιαζε μυθικὸ τέρας ἔτοιμο νὰ ρουφήξει μὲ τὸ τεράστιο στόμα του τὰ θράχια, ἐμᾶς, τὴ δύση πού σπαραττοῦσε μέσα στὶς πομφυρένιες πληγές τῆς.

—Μ' ἓνα πῆδο, ἀρχηγέ, μὰ μέρα θὰ περάσω πάνω ἀπὸ τὴν ἄβυσσο. Καὶ τότε πὰ δὲ θὰ φοβᾶμαι τὸ κτήνος.

Ἀιστάνθηκα ἱλιγγο κ' ἔκανα πίσω. Ὁ Σβάρνας ἔπεσε στὰ πόδια μου.

—Ἄσε με, ἀρχηγέ, νὰ μείνω γιὰ λίγο κοντὰ σου. Σὲ παρακαλῶ μὴ φεύγεις, φοβᾶμαι.

—Γιατί φοβάσαι; .Ο έχθρος άρχει νά φανεί. Πρέπει νά τόν παρασύρουν κατό δω οι δικοί μας.

—Μή με πειράξεις, άρχηγέ. Ξέρεις ότι τόν έαυτό μου είναι πού φοβάμαι. Είναι βέβαια κι' αυτό τό βάθος, αυτό τό τέρας, ή άβυσσος, κι' ή γύρω έκταση πού σιωπά και σ' αποσυνθέτει. Μα κυρίως είναι τόν έαυτό μου πού φοβάμαι.

Τόν σκοίντησα πίσω με τό πόδι μου σαν σκυλλί. Ήταν άηδισαστικό. Ήτρεμε.

Ήβγαλε από την τζέπη του μερικέσ φωτογραφίες γυμνάων κι' άρχισε νά τις φυλά και νά τις σφίγγει στην άκαλιά του σαν κάτι ιερό, σαν κάτι φυλαχτό, σαν Έθαγγέλιο. Καί προτού προλάβω νά τόν συγκρατήσω ρίχτηκε μ' ένα άπαισιο ούρλιαχτό, μέσα στην άβυσσο.

—Όλοι τόν έαυτό μας φοβόμαστε, αυτόν πασιζουμε νά δαμάσουμε, φώναξα μέσα στο δικαστήριο. Κι' ο πατέρας τόν έαυτό του φοβόταν, πούκανε πάντα τόν κνικικό και τόν σκληρό κι' ή μητέρα, πού καμωνόταν την άγία. Κι' ή Ίσαμπέλα μου ακόμα τόν έαυτό της φοβότανε. Μα πού πολύ φοβάστε σείς, σείς, πού θα με κρίνετε και θα με καταδικάσετε.

Ήταν φανερό πώς όλα τούτα πού λέγονταν μέσα στο δικαστήριο ήταν γελοία κι' από τις δυό πλευρές. Δέν μπορούσα όμως νά τ' αποφύγω. Ο έχθρος βρισκόταν μέσα στο σπίτι μας κι' αυτοί άσχολούνταν με μένα και με πραχτικογράφους μάλιστα.

Ή Ίσαμπέλα ύστερα από τόν βιασμό της από τόν πατέρα μου δέν άντεξε την ταπεινώση.

Ήπρεπε νά σκότωνα τόν πατέρα μου, Ίσαμπέλα; Δέν είχα τότε τη δύναμη νά τόν πετάξω έξω από την κάμαρά μου. Ήταν ρωμαλέος, σχεδόν γίγας. Ήπρεπε νάχα τη σημερινή μου δύναμη. Ή μάνα μας λέει πώς είσυνα άδελφή μου από άλλον πατέρα!

—Άτιμη, σκύλλα, φονάζει κι' αφρίζει ο πατέρας.

—Θυμάσαι, γιέ μου, πού ο πατέρας μās άφηνε μόνους μέσα στο χτήμα με τούς εργάτες και τούς κολλήγους; Ούτε δυό χρόνων δέν είσουν πού μās έγκατέλειψε την πρώτη φορά για δουλειές τάχα. Μιά μέρα με βίασε ένας εργάτης. Αυτός πού βρέθηκε σκοτωμένος. Κανένας δέν έμαθε πώς έγώ τόν σκότωσα.

—Φτάνει, μάνα. Ο πατέρας είχε τρεις νόθους μέσα στο χτήμα. Άς κράταγες και σ' την Ίσαμπέλα. Άλήθεια τί γίνηκε τό χτήμα;

—Ρώτα τόν πατέρα σου.

—Θυμάσαι την μικρή βουσουλα πού πήγαζε μέσα από τη σπηλιά με τά βούα; Όρες καθόμαστε μέσα στη σπηλιά κι' άκούαμε τη δροσερή φλυαρία της.

—Την Άγία Μαρίνα έννοεις, γιέ μου. Ξεράθηκε, ξεράθηκαν όλα τά πηγάδια.

Περιμένοντας τόν έχθρο κεί πάνω στις άητοφωλιές ξεχαστήκαμε. Ξεχάσαμε γιατί είμαστε κεί πάνω και ποιούς θα σκοτώναμε. Στο τέλος απομείναμε μόνο δέκα.

Μās είχανε προδώσει. Τώρα με κατηγορούνε πώς κρύφτηκα στα βουνά από δειλία.

Λένε πώς ή Ίσαμπέλα με μισούσε θανάσιμα και πώς μās πρόδωσε. Τό δεύτερο δέν τό πιστεύω. Είχε φαρμακωθεί πολύ πρην άνεβόδυε στα βουνά. Άνάμεσα σε μένα και τόν πατέρα μου υπήρχε ένα θανάσιμο μίσος. Πολλές φορές οι δυό μας άρπαχτήκαμε στα χέρια. Κι' όμως δυό φορές τόν έσωσα από βέβαιο θάνατο. Ήταν ο αφέντης ένός άπεραντου χτήματος. Άκόμα κι' ο κληρος τόν φοβόταν και τόν λογάριζε. Οι εργάτες έκρυβαν και τόν προσκυνούσαν. Μιά βραδιά τούστησαν ένεδρα και θα τόν σκότωναν άν δέν τόν πρόφταينا, πού βρέθηκα εκεί τυχαία. Είχα πεί κινήγι και βραδιάστηκα. Μιά άλλη φορά τόν έσυρα έξω από τις φλόγες. Είχε άποκομηθεί μεθυσμένος με τόν τσιγάρο στο στόμα, μέσα σε μία ξεμοναχιασμένη καλύβα. Μόλις είχε ξεπαρθενώσει δυό μικρές χωριατοπούλες τη μά ύστερα από την άλλη. Τποχωρήσαμε από τό ύψωμα νικημένοι. Νικημένοι από τούς έαυτούς μας.

—Μάνα, τό τραγούδι της Ίσαμπέλας ήταν ή πού δυνατή φωνή μέσα μου.

—Γιέ μου, είσυνα πολύ τίμος για νά κρατήσεις ένα τέτοιο άγώνα.

Ο πατέρας χαϊρόταν πού θα καταδικαζόμουνα. Δέν ήθελε καμιά άλλαγή.

Τώρα ήξερα τί θάλεγα στην άπολογία μου:

Άγωνίστηκα για νά κρατηθώμε πραγματικά λεύτεροι κι' όχι νά γίνουμε καταχτητές της ίδιας μας πατρίδας.

—Αυτό, έντιμοι κύριοι στρατοδίκαι, είναι δύσκολο νά τό καταλάβετε.

Ή αίθουσα γέμισε άλαλαγμούς. Τά χάλκινα σώματα έβγαζαν καπνούς και φωτιές από τά στόματα και τά ρουθούνια τους. Οι στρατιώτες παρουσίασαν όπλα. Όλοι σηκώθηκαν.

Οί στρατοδίκαι έφυγαν.

Ή μέρα σφεντοιζόταν άκατάσχετη προς τη δύση, μα τό πυράκτωμα κράταγε με την ίδια έκτυφλωτική λάμψη τό σύννεφα μέσα στις φλόγες. Τό βοδάμαξο έτριξε και με τράνταζε πάνω στο χαλασμένο λιθόστρωτο. Άλυσσοδεμένος στη μέση του κάρου τραβούσα στην τελείωση. Οί καταχτητές της πατρίδας μου με κοιτούσαν με άπογη άνωτερότητα. Πίσω από τό κάρρο έτρεχαν και βούζαν — τρομαγμένο μελίσι — τ' άνωπόδητα παιδιά. Καί τά βόδια μουκάνιζαν λυπητερά κι' άρροσέρονταν λικνιστικά, άνεμίζοντας τίς ποικίλα τόξα τά κέρατά τους κάτω από τόν βαρύ ζυγό. Είμωνα γαλήνιος.

Ένας φανταστικός καταρράχτης μπροστά στα μάτια μου πότε ξεπολούσε τό καθαρίο νερό του και πότε την πύρινη λάβα του. Οί μνήμες—κοπάδι πουλιά πούχασαν τόν προσανα-

τολισμό τους—έπεφταν μέσα στον καταρράκτη κι' αφανίζονταν. Τὸ αἷμα μου, πού τόσα χρόνια ἀκόμητο στάθηκε τίμιος φρουρός τῆς ζωῆς μου θά κυλοῦσε καὶ θάφευγε πάνω στὴν ἀχόρταγη καὶ διψασμένη γῆ. Ἐάφνου μὰ πεθυμῶ νὰ χαρῶ τὸ αἷμα μου, νὰ τὸ χαρῶ δλά-καιρο ὁ ἴδιος ἐρέθισε τὸ ἔνστικτό μου. Πρόσεξα πῶς ὁ κρῖκος κοντὰ στὴ φλέβα τοῦ καρποῦ κατέληγε σὲ κοφτερὴ αἰχμὴ. Πίεσα μὲ ἀπότομη καὶ πλάγια κίνηση τὸ χέρι μου καὶ τὸ ζεστὸ αἷμα μου ἀνάβρυσε σὰν μικρὸς πίδακας. Μὲ κόπο πολὺ ἔσκυψα κι' ἔφερα τὸ στόμα μου κοντὰ στὴν αἱμάτινη βουσοῦλα. Κι' ἄρχισα νὰ ρουφῶ μὲ ἠδονὴ τὸ ζεστὸ αἷμα μου, νὰ τ' ἀφήνω νὰ πλένει τὰ μάτια μου, νὰ βάφει κόκκινα τὰ μαλλιά μου, νὰ στάζει πάνω στὰ ροῦχα μου.

Πέφ' ἀπὸ τὴ δύση ἀκόμα βάσταγε τὸ πυράκτωμα. Καὶ μέσα ἀπὸ τὴν ὑπαρξή μου ἀνέβη-κε στὰ χεῖλια μου ἡ λέξη Νόβα, πού τὴν ἐπανάλαβα πολλὲς φορές, χωρὶς νὰ μπορέσω νὰ θυμηθῶ τὸ νόημά της.

ΤΑΣΟΣ ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ

Σεπτέμβριος 1963.

ΜΑΤΑΙΟΤΗΤΑ

Μὴ κυνηγάτε τοὺς ἴσκιους σας
ὁ δρόμος δὲν ἔχει φῶτα.
Ἴσως σήμερα ὁ ἥλιος
νὰ ζωγράφισε ἓνα σταυρὸ γιὰ σὰς
ἢ γιὰ τὸν ἄλλο πού δουλεύει στὸ κουρεῖο
καὶ γιομίζει τὴ ζωὴ του μαλιαρὲς ἐλπίδες.
Μελετήστε τὴν πραγματικότητα
ἴσως σὰς ὀφελήσουν οἱ ἐφημερίδες
γιατὶ δὲ σταματήσαν οἱ πυρηνικὲς δοκιμὲς
κι ἡ εἰρήνη
ἔπαψε νὰ μᾶς χαμογελά ἀπ' τὸ φεγγάρι.
Μὴ μάθης νὰ παρπατάς, μικρὸ παιδάκι,
οὔτε νὰ μιλάς, ὁ κόσμος εἶναι κακὸς
μείνε παιδί, κάτω ἀπ' τὴ ροδιὰ
μὴ ζητᾶς ν' ἀγγίξης σύννεφο,
εἶναι πικρὸ κι ὁ ἥλιος καίει.
Πέρσι δὲν ἦρταν περιστέρια,
φέτος τὰ καρτεροῦμε στὴν πηγὴ.
Ὅταν νυχτώσει ὁμως οἱ μεγάλοι
πέφτουν ἀδιάφορα στὸ κρεβάτι.

ΑΝΤΡΕΑΣ Χ' ΛΟΪΖΟΥ

Η ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΑΝΤΑΡΤΗ

Πρόσωπα :

ΚΩΣΤΑΣ, (άρχηγός)

ΣΩΤΗΡΗΣ

ΝΙΚΟΛΑΣ

ΠΕΤΡΟΣ

ΕΝΑΣ ΠΑΠΑΣ

Η σκηνή παριστάνει κρησφύγετο. Ἐντικρὺ εἶναι μιὰ μικρὴ καὶ μιὰ μεγάλῃ πέτρα πού τις κυλᾶνε γιὰ νὰ φαῖν τὸ στόμιο τοῦ κρησφυγέτου, ἀπ' ὅπου μπαίνουν ἔρποντας. Γύρω εἶναι κρεμασμένα ὄπλα, στάμνες μὲ νερό, κουβέρτες κ.τ.λ. Μόλις ἀνοίξῃ ἡ σκηνὴ ὁ Κώστας, ὁ Σωτήρης κ' ὁ Πέτρος κουβεντιάζουν.

Σ ω τ. : Ἄργησε ὁ Νικόλας. Ὅπου πάει χρονίζει ὁ εὐλογημένος.

Κ ω σ τ. : Ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν σύνδεσμο. Μπορεῖ νὰ ξεφύτρωσε κανένα ἐμπόδιο. Ποῦ ξέρεις; Ἐπανάσταση εἶναι τοῦτη. Δὲν πάει μὲ τὸ γλυκό. Ἔχει τις ἀναποδιές της.

Σ ω τ. : Ἡ ἐπανάστασή μας δὲν ἔχει ἀναποδιές. Μπροστὰ εἶναι ὁ Θεός. Ὅχι. Δεξιὰ ὁ Θεός κ' ἀριστερὰ ἡ Ἑλλάδα. Τὴν τεμπελιά μας τὴ λέμε ἀναποδιά. Τὴ δειλία μας τὴ λέμε σωφροσύνη. Τὰ νεῦρα μας ἀναποδιά.

Π έ τ ρ. : Μᾶς βγάξεις λόγο;

Σ ω τ. : Δὲν βγάξω λόγο. Λέω ἀπλᾶ τὸ τί πιστεύω. Ντροπὴ εἶναι;

Π έ τ ρ. : Ἄ μιά! Ντροπὴ δὲν εἶναι. Μά... παραπιστεύεις σὲ μερικὰ πράγματα. Τὸ μέτρο, τὸ ἑλληνικὸ μέτρο, εἶναι τὸ πᾶν.

Κ ω σ τ. : Ἐ ὄχι, Πέτρο μου, ν' ἀρχίσης συζήτηση γιὰ τὴν πίστη καὶ τὴν ἀπιστία. Ἐπάρεχαι Θεός, δὲν ὑπάρεχαι Θεός. Κατέβηκε ὁ Χριστός, δὲν κατέβηκε ὁ Χριστός. Νὰ τὸ βουλώνης, γιατί δὲν ἔχω κέφια. Ἄγωνιῶ γιὰ τὸ Νικόλα κ' ὄχι νὰ σ' ἀκούω.. ν' ἀπιστῆς.

Π έ τ ρ. : Τὸ βουλώνω. Μὰ δὲ νομίζω πὼς πρέπει νὰ διακινδυνεύουμε γιὰ νὰ φέρομε ἐδῶ ἕνα... παπᾶ.

Σ ω τ. : Πέτρο, τὸ παρακάνεις. Δὲν εἶναι γιὰ σένα πὸν θέλομε τὸν παπᾶ. Ἄν καὶ ἐδῶ πὸν τὰ λέμε, ἐσὺ τὸν ἔχεις ἀνάγκη. Νά! πὼς νὰ τὸ πῶ. Τὸ νοιώθουμε πὼς πρέπει Λαμπρὴ — Πάσχα Κυρίου Πάσχα — πούμαστε μακριὰ ἀπ' τὰ σπῖτα μας... Θέλομε νὰ κοιωνήσουμε, νὰ ξεμολογηθοῦμε... Θέλομε θάρρος...

Π έ τ ρ. : Σὲ νοιώθω, Σωτήρη. Ἡ συνήθεια... ἡ πρόληψη. Νὰ τί εἶναι. Σῶνει καὶ καλὰ Λαμπρὴ ἀφοῦ εἶναι, μετάληψη θέλομε. Ἐ;

Σ ω τ. : Μὴ μᾶς παίρνεις στὸ λαιμό σου, Πέτρο. Ἡ ἀπιστία εἶναι τὸ πιὸ μεγάλο στέγνωμα τῆς ψυχῆς. Κι' ἄμα στεγνώσης, γίνεσαι σὰν τὴ φλούδα τοῦ εὐκαλύπτου, πάεις, δὲν ἔχεις πιά ἀνθρωπιά.

Π έ τ ρ. : Νὰ μοῦ κάνης τὴ χάρη. Ἄνθρωπιά ἔχω. Τὸ χροές μου τὸ κάνω. Πίστευμα στὸν ἀγῶνα μας; δὲ μπῆκα τυχαία, ἀλλὰ δὲν εἶπα πὼς μπαίνω στὸν ἀγῶνα γιατί μὲ προστάζει ὁ Θεός. Μπαίνω γιατί μὲ προστάζει ἡ συνείδησή μου, αὐτὸ πὸν κοινηταί ἐδῶ μέσα.

Σ ω τ. : Μὰ ἀκριβῶς αὐτὸ πὸν νοιώθεις μέσα στὸ στήθος σου εἶναι ὁ Θεός.

Π έ τ ρ. : Ἡ συνείδηση τοῦ καθήκοντος.

Σ ω τ. : Ἀκριβῶς αὐτὸ εἶναι ὁ Θεός.

Π έ τ ρ. : Ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν ἑαυτὸ μου καὶ τὸν συνάνθρωπό μου. Τὸ ἴσο δικαίωμα στὴ ζωή..

Σ ω τ. : Ἀκριβῶς ὅλα αὐτὰ εἶναι ἡ οὐσία κ' ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ.

Π έ τ ρ. : Ἀκόμα καὶ τὸ ἴσο δικαίωμα στὸν θάνατο.

Σ ω τ. : Θὰ συμφωνοῦσα ἀν ἔλεγες τὸ ἴσο δικαίωμα στὴν κρίση μετὰ τὸ θάνατο.

Π έ τ ρ. : Ἀλλὰ τοῦτα ὅλα, πὸν λέω καὶ πὸν πιστεύω, δὲν εἶναι τύποι. Εἶναι οὐσία.

Σ ω τ. : Καὶ ἡ ἐπιθυμία μας γιὰ μιὰ συνάντηση μὲ τὸ Θεό, αὐτὸ πὸν γίνεται μὲ τὴ μετάληψη, δὲν εἶναι οὐσία;

Π έ τ ρ. : Ἐξαρτᾶται πὼς θὰ τὸ πάρης. Γι' αὐτὸ δῆλωσα πὼς...

Σ ω τ. : Πὼς εἶναι συνήθεια, πρόληψη, καὶ τί μ' αὐτό; Τάχα μὲς τὴ συνήθεια ἢ τὴν πρόληψη δὲν ὑπάρεχαι οὐσία;

Π έ τ ρ. : Ἐξαρτᾶται πὼς θὰ τὸ πάρης.

Κ ω σ τ. : Ἐἶ. Σιωπὴ. Μᾶς παραζαλίσετε. Σοῦτ.

Π έ τ ρ. : Μιὰ φορὰ, Κώστα, δὲν τὸ ξαναοίγω.

Κ ω σ τ. : Σκάσε, ντέ. Ἄκουτε; (Στυλώνουν τ' αὐτὶ τους ὄλοι).

Π έ τ ρ. : (Σὲ λίγο) Ὅχι. Ἐσοῦ;

Σ ω τ. : Ὅχι τίποτα.

Κωστ.: Κι' όμως ἤμουν βέβαιος.

Πέτρο.: Εἶσαι ὁ υπεύθυνος ἐδῶ γι' αὐτὸ στὰ κάρβουνα κάθεται ὅλη τὴν ὥρα. Εἶναι καὶ τούτη ἡ φοδερὴ ἄνοιξη. Φτάνει ἡ μυρωδιά της ὡς ἐδῶ μέσα στὸν τάφο μας.

Σωτ.: Κουνήσου ἀπ' τὴ θέση σου, εὐλογημένε. (Τρία χτυπήματα).

Κωστ.: Ὁ Νικόλας. Βοήθησε νὰ παραμερίσω τὴν μικρὴ πέτρα. (Σπρώχνουν μὰ μικρὴ πέτρα) Τοῦ λόγου σου:

Νικ.: (Ἀπὸ τὰ παρασκήνια) Ἔ... ἄντε ἀφεντικά, ψήθηκα.

Κωστ.: Τὴ μεγάλη πέτρα. (Σπρώχνουν καὶ παραμερίζουν) Ὁραῖα. Μονάχος σου;

Νικ.: (Ἀπὸ τὰ παρασκήνια) Ἔ ὄχι. Ἔφερα καὶ τὴν παρέα τῆς Ἰραπέζας.

Πέτρο.: Μὲ τὰ νεῦρα του γύρισε ὁ Νικόλας.

Σωτ.: Τὸν λείψανε καὶ καμμά φορὰ; Οὐ. Καλωσόρισε.

Νικ.: (Μπαίνει συρτός, σηκώνεται καὶ ξεσκονίζεται) Νὰ μοῦ λείψουν τὰ καλωσοσ' ματα. Γιατί δὲν πᾶς ἐσὺ στὸ χωριό;

Κωστ.: Σταμάτα νὰ ξεσκονίζεσαι. Μᾶς ἐπνιξες.

Σωτ.: Ἐγώ; Μὰ φίλε μου, Νικόλα, πηδώντας θὰ πήγαινα. Μὰ ὁ μάστρος ἀπὸ δῶ δὲν μ' ἀφήνει. Γιατί; Μεγάλη ἱστορία. Ἄ, πῆγες στὴν ἐκκλησία;

Νικ.: Ν' ἀνάψω κερί; Ἔ καμμένε μου, ἐκεῖ πού στέκει, χόπ! σοῦ κατεβαίνουν υ. Ἐγγλέζοι καὶ σὲ μαζεύουν. Δὲν εἶναι εὐκόλα τὰ πράγματα. Νοῦσε το.

Σωτ.: Κι' όμως μοῦ ὑποσχέθηκες ν' ἀνάψης ἓνα κερί γιὰ μένα.

Κωστ.: Τί μήνυμα φέρνεις κι' ἄσε τίς περιττές κουβέντες.

Νικ.: Ν' ἀνασάω ντέ! Τὰ κατάφερα.

Κωστ.: Δηλαδή; (Οἱ ἄλλοι δύο κλείνουν μὲ τὴν πέτρα τὴν εἴσοδο).

Νικ.: Ἔχει δηλαδή; Ἄρπαξα τὸν Σύνδεσμο ἀπ' τὸν γακᾶ καὶ τοῦ λέω: Ἄκουσε ἐδῶ, βρε ἐσὺ τῆς ἐπιφανείας. Ἡ μᾶς στέλλουνε ἐδῶ παπᾶ γὰ μετάλπη, ἢ κατεβαίνουμε κάτω... καὶ τὰ παρελόμενα.

Κωστ.: Τὸ παρόκανες, Νικόλα.

Νικ.: Ἐγώ; Ἄκουσε, μάστρο. Φίλοι, φίλοι. Ἄδελφοί, ἀδελφοί. Μὰ ἔχουμε καὶ ψυχικὲς ἀνάγκες. Μὴ κοιτᾶς τοῦτο τὸ κουτσούβελο πού λέγεται Πέτρος. (Ξεροβήχει). Πέτρο... σὲ ἀναγνωρίζω γιὰ ἀγωνιστή. Νὰ σὲ κατηγορήσω γι' αὐτό, φτύνω ἀπάνω μου. Μά... τί νὰ σοῦ πῶ. Εἶσαι... θεομπαίχτης. Δὲν πιστεύεις. Καὶ λέω μὰ μέρα πού θᾶξω τὰ γερά μου νεῦρα, νὰ σὲ στομώξω χάμω καὶ νὰ σὲ κάνω νὰ καταπιῆς τὴ γλῶσσα σου ὥσπου νὰ πιστέψης στὸ Θεό. Γελᾷς;

Πέτρο.: Σὲ χαίρομαι, Νικόλα! Τί δυνάμενη κράση ἔχεις! Μακάρι νὰ ὑπάρχη ὁ Παράδεισος. Σοῦ τ' ὀρκίζομαι. Γιατί ἐσὺ κι' ὁ Σωτῆρης ἀξίζει νὰ πᾶτε ἐκεῖ.

Νικ.: Σὲ ἔμαθε κι' ἐσένα ὁ Σωτῆρης νὰ βγάξης λόγους;

Σωτ.: Διαμαρτύρομαι.

Νικ.: Περιττό.

Κωστ.: Νικόλα, σὲ παρακαλῶ, λέγε παρακάτω...

Νικ.: Ἄ ναί! Ποιπὸ καὶ μὲ παράσχε ὁ Πέτρος. Λοιπόν. Θὰ μᾶς στείλουν παπᾶ. Ἐπάσχουν πλόκα πολλά. Μὰ θὰ τὰ καταφέρω. Στὴ Λευκωσία ἔχουν ἐνταθῆ οἱ ἀπεργίες. Πρέπει νὰ κατεβῆ ὁ στρατός στὶς πόλεις γιὰ νὰ γίνῃ μετακίνηση τῶν ὀμάδων μας. Γιατί; Δὲν ξέρω. Ἐγὼ εἶμαι πολεμιστὴς μὲ καρδιά. Τὸν πολὺ νοῦ τὸν περιφρονῶ. Τὸν ἔχει... ὁ Πέτρος...

Κωστ.: Τοὺς εἶπες πὸς λιγοστέψανε τὰ πυρομαχικά μας;

Νικ.: Ὅταν θὰ μᾶς προστάξουν γιὰ νέα ἐπιχείρηση θὰ μᾶς δείξουν ἀπὸ πού θὰ ἀνεφοδιαστοῦμε. Ἐχουν κρυμένα σ' ὅλες τὶς μεριές. Ἀῦριο θὰ πάη κάποιος ἀπὸ μᾶς νὰ παραλάβῃ τὸν παπᾶ.

Σωτ.: Ἐγώ.

Νικ.: Ἡ ἐσὺ ἢ ἐγώ. Γιατί ἂν πάη ὁ Πέτρος... πάει! Ἄμαρτήσαμε. (Πάει κοντὰ στὸν Πέτρο καὶ τὸν χτυπᾶ στὸν ὄμο) Ἄ! ῥε Πέτρο, καὶ σ' ἀγαπῶ μ' ὅλες τὶς ἀπιστίες σου.

Πέτρο.: Κι' ἐγὼ σᾶς ἀγαπῶ μ' ὅλη τὴν... πίστη σας.

Νικ.: Ἄλλὰ μᾶς παραξορίζεις καμμά φορὰ. Ποιὸς διάολος σοῦ ἔμαθε δυὸ - τρία τέτοια... πὸς τὸ λένε, κολπάκια, πεστροφάνια καὶ μᾶς τὰ ἀμολᾷς; Δικηγόρος ἂν ἦσουν θᾶχες καὶ λίγο ἔλεος στιγμὲς στιγμὲς. Γιατί καλὰ ἐγὼ διαολίζομαι καὶ σὲ βρίζω καὶ ξεθυμαίνω μὰ τούτος ὁ Σωτῆρης πού τὸ παίρνει κατάκαρδα καὶ κλαίγεται;

Κωστ.: Καὶ ἔχομε καὶ τίς προαισθήσεις του.

Νικ.: Ναί, ναί! φοβάται μήπως μᾶς τιμωρήσῃ ὁ Θεός. Δὲν εἶναι κουβέντες πού ἀρέσουν τοῦ Θεοῦ ὅλα τούτα τὰ λόγια σου.

Πέτρο.: Σᾶς ὑπόσχομαι πὸς θὰ κρατήσω λίγο τὴ γλῶσσα μου. Σᾶς τ' ὀρκίζομαι πὸς δὲν τὸ κάνω ξεπίτῃδες. Νά! βλέπετε ἢ κλεισούρα θέλει κάπ, νά! σὺν κουβέντα... ἀλλοῦς θὰ σκορδαίω τὸ μυαλό μας.

Νικ.: Ὅποιος τῶχει. Χά, χά.

Πέτρο.: Ὁραῖο αὐτό.

- Νικ. : Δέν άνοιγουμε λίγο τήν πέτρα 'δῶ νά μη λίγος άγέρας; Είναι πολλή ήσυχία στό χωριό και στην περιοχή δόλγυρα. Στο κάτω - κάτω δειλίνωσε. Σε λίγο θα νυχτώσει.
- Κωστ. : Νά πάη ό Σωτήρης σκοπός μες τούς θάμνους. "Όχι πού έξω. Εύκαιρία νά ξεμυρίση λίγο τούτο τό παλάτι μας.
- Νικ. : Τό μνήμα μας νά λές.
- Σωτ. : Δάγκωσε τή γλώσσα σου.
- Πέτρ. : Και τ' άκούει ό Θεός. 'Ε;
- Νικ. : Τάπες πάλιν. Μπράβο.
- Κωστ. : Βοήθησε, Νικόλα. (Σπρώχνουν τήν πέτρα) 'Εμπρός, Σωτήρη.
- Σωτ. : Μέ όπλο;
- Κωστ. : Καλύτερα όχι. 'Η... βάλε το στ' άνοιγμα και κάθησε πού πέρα μες τούς θάμνους. Μισή ώρα νά κοιτάς. "Τστερα νά μπής. Θα πεταχτώ έγω έξω, νά ξεμουδιάσω.
- Πέτρο, λυπάμαι. Μά θα μείνης τελευταίος.
- Σωτ. : Γειά χαρά. (Φεύγει έρποντας).
- (Λίγη σιωπή, ένῶ κάτι κάμνη ό καθένας).
- Κωστ. : Γιατί δέ μιλάτε;
- Πέτρ. : Τί νά πούμε;
- Νικ. : 'Εγώ θα σάς πῶ.
- Κωστ. : "Όχι βρώμκες ιστορίες. Μεγάλο Σάββατο είναι.
- Νικ. : "Όχι. Μιά ιστορία πού διάβασα στό παιδικό περιοδικό. Περιμένοντας τό Σύνδεσμο στ' άχρεωνάρι βρήκα μια σελίδα τού περιοδικού. Τί νά κάνω; Τή διάβασα.
- Πέτρ. : Τήν άκούμε.
- Νικ. : Δηλαδή, άν θέλετε δέν τή λέω. Τό βουλώνω.
- Κωστ. : Πές τη, ντέ. 'Ιστορία νάνα. Νά σκοτώσουμε λίγη ώρα. Γιατι έδῶ πού τά λέμε Πάσχα είναι και θάχουμε ύποχρεωτική ήσυχία. Δέν κάνει άγιες μέρες νάχουμε πόλεμο κι' αίματα, έστω κι' άν τό δικιο είναι με τό μέρος μας.
- Νικ. : Είναι ένας προδότης.
- Όλοι : Ποιός;
- Πέτρ. : Στόν κόρφο σου, κολοκύθα.
- Νικ. : "Αη στό.....
- Κωστ. : Μή βλαστημάς Μεγάλο Σάββατο.
- Νικ. : Είναι ένας προδότης στόν κάθε άγώνα. Τώνοιωσεσ Πέτρο, δέν είναι γιά τόν 'Ιούδα 'Ισκαριώτη. Μόνο πού κι' αυτός προδότης ήταν τής χριστιανικής ιδεολογίας.
- Πέτρ. : Τώρα είμαι βέβαιος.
- Νικ. : Τί έννοεις;
- Κωστ. : 'Ησυχία γιατί θα φάτε τή γροθιά.
- Πέτρ. : Τώρα είμαι βέβαιος είπα πώς σε κόλλησε ό Σωτήρης. 'Εσύ ντέ βγάξεις λόγο δεκάριμο και όχι έγώ.
- Νικ. : Τούτο ήταν όλο; Και πήγαινα νά σε παρεξηγήσω. "Αι σπάσαμε τά νεύρα μας έδῶ με τήν κλεισούρα. Με συμπαθάτε, παιδιά.
- Κωστ. : Τά νεύρα μας; Τά νεύρα.
- Νικ. : Παπῶ και θα τό ξεχνούσα!
- Κωστ. : Διαταγή;
- Νικ. : "Ε όχι και διαταγή. Εσχνείται ή διαταγή; Μιά διάδοση. Λένε πώς ανατινάχτηκε ένα έργοστάσιό μας.
- Κωστ. : Πῶς; Πού;
- Νικ. : Στην περιοχή τών Περάτων. Λένε στόν "Αη Γιάννη τής Μαλούνας.
- Κωστ. : 'Αδύνατο.
- Νικ. : Γιατί αδύνατο; 'Εγινε μια έκρηξη τήν ώρα πού φτιάχνανε πυρομαχικά. Εύτυχῶς είχανε φύγει τά παιδιά γιά επιχείρηση πρην λίγες ώρες...
- Κωστ. : Δέν έχει θύματα;
- Νικ. : "Ενα. Μά τó κρατάνε μουσικό Δέν τó γράφουν τά φυλλάδια.
- Κωστ. : Ποιός είναι, άν ξέρης;
- Νικ. : 'Ονόματα σιερά. "Άλλος λέει τόν ένα κι' άλλος τόν άλλο. Πάντως είναι σοβαρό, γιατί προσπαθούν νά τó κρύφουν.
- Κωστ. : Πάει... μᾶς χάλασες τó κέφι.
- Νικ. : Δέν φταίω. Μπορεί νάνα διάδοση.
- Κωστ. : Τό ότι δέν μᾶς στείλανε πυρομαχικά, πάει νά πη πῶς κάτι συμβαίνει.
- Πέτρ. : Αὐτά έχει ό πόλεμος.
- Σωτ. : ('Από τά παρασκήνια) Μάστρε...
- Κωστ. : ('Αρπάζει τό όπλο) Τί; Τά όπλα σας.
- Σωτ. : ('Από τά παρασκήνια) "Ενας παπᾶς.
- Κωστ. : Τόν ξέρεις;

Σ ω τ. : (Από τὰ παρασκήνια) Ναί! ὁ παπᾶς πού μᾶς στείλανε τὰ Χριστούγεννα.
Κ ω σ τ. : Μείνε ἐκεῖ μετ' ὄπλο σου. Παιδιά, θὰ βγῶ. Νικόλα, ἂν μοῦ συμβῆ τί-
ποτα, σέ δρίζω ἀρχηγό ἐδῶ μέσα. (Βγαίνει ἔρποντας).

Ν ι κ. : Ὁ Θεός μαζί σας.

Π έ τ ρ. : Νᾶχουμε τύχη;

Ν ι κ. : Σὲ παρακαλῶ, Πέτρο. Δὲν μυρίζουμαι καλά τὸν ἀέρα. Κάτι ἀνάποδο ὑπάρ-
χει. Ἄσε καὶ σὺ τὴν κουβέντα.

Π έ τ ρ. : Μὴ νευριάζεις, Νικόλα. Στ' ὀρκίζουμαι γιὰ σᾶς τῶπα. Λέω μακάρι νάσαι
ὁ παπᾶς νὰ ἡσυχάσετε. Κεῖνος ὁ Σωτῆρης κοντεύει νὰ κλάψῃ ἀπὸ τὸ κακό του. Ἄμ καὶ
σὺ δὲν πᾶς πίσω. Μόνο πού ἀγρίεψες μετ' ὅν Σύνδεσμα σημαίνει πὼς νοιώθεις τὴν ἀνάγκη
τῆς μετάληψης.

Ν ι κ. : Τὴν νοιώθω. Σημερινοὶ κ' αἰριανοὶ εἴμαστε. Αὐτὸ θὰ πῆ πόλεμος καὶ δὲν
ξεγελῶ τὸν ἑαυτό μου. Μπορεῖ νὰ τὴ γλυτώσουμε. Μπορεῖ ὄχι. Γιατὶ νὰ μὴν πάω ἔτοιμος
μπροστὰ στὸ Θεό; Ὁ ἄλλος;..

Π έ τ ρ. : Ποιὸς ἄλλος;

Ν ι κ. : Αὐτὸς πὺν τινάχτηκε μετ' ἃ πυρομαχικὰ μπορεῖ νὰ μὴν ἦταν ἔτοιμος. Μικρὸ
τῶχεις νὰ βρεθῆς μπροστὰ στὸ Θεό καὶ νᾶσαι...

Π έ τ ρ. : Σᾶς νοιώθω, εἶπα, παρ' ὄλη τὴν... ἀπιστία μου, ὅπως λές. Σοῦτ' Ὁ Σω-
τῆρης. (Φαίνεται τὸ κεφάλι τοῦ Σωτῆρη) Σωτῆρη.

Σ ω τ. : Ὁ παπᾶς ἔρχεται. Νὰ τὸν βοηθήσουμε. (Σηκώνεται καὶ βοηθᾶ μετ' ὅν Νι-
κόλα τὸν παπᾶ νὰ μπῆ καὶ νὰ σηκωθῆ).

Π α π. : Εὐχαριστῶ. Ὁ Θεὸς νὰ σᾶς εὐλογῆ. Ἡ πίστη μας πρὸς Αὐτὸν ἄς εἶναι ὁ
μόνος ὀδηγὸς στὸν τραχὺ μας ἀγώνα.

Κ ω σ τ. : (Ποῦ μπῆκε στὸ μεταξὺ) Κυλῆστε τὴν πέτρα.

Π έ τ ρ. : Εἶναι κίνδυνος;

Κ ω σ τ. : Πάντοτε. Μπορεῖ νὰ παρακολουθοῦν τὸν παπᾶ. Καθίστε, αἰδεσιμώτατε.
Στενόχωρα εἶναι ἐδῶ μέσα, μὰ τί νὰ γίνῃ; Δόσε τὴν κάσα, Σωτῆρη.

Π α π. : Στενόχωρα; Ἄ, εὐχαριστῶ. (Τοῦ δίνουν τὴν κάσα).

Κ ω σ τ. : Κάθισε, αἰδεσιμώτατε. Καὶ γιὰ νᾶχουμε καλὸ ρῶτημα...

Π α π. : Πὼς βρέθηκα ἐδῶ; Ἔχω ἐντολὴ νὰ γυρίσω τὰ κρησφύγετα τῆς περιοχῆς καὶ
νὰ σᾶς κοινωνήσω τὴ Θεία Μετάληψη. Νὰ φέρω τὸν χαριετισμὸ τῆς λυτρώσεως ἀπὸ τὸν
'Ἰησοῦ, πὺν ἀνασταίνεται, καὶ πάει στοὺς οὐρανοὺς.

Ν ι κ. : Καὶ γὼ παρὰ τρίχα νὰ τὸν μαύριζα τὸν Σύνδεσμο πὺν δὲν ἔλεγε νὰ μᾶς στεί-
λουν παπᾶ.

Π α π. : Ὁ Νικόλας μετ' ὅς θυμὸς γτου.

Κ ω σ τ. : Τί νὰ γίνῃ; Τοῦ φταίνει τὰ πάντα.

Ν ι κ. : Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ τὴν Πατρίδα.

Π α π. : Εἶσαι μὲ χαρὰ, Νικόλα. Καὶ σὺ, Σωτῆρη. Ἔχω καιρὸ νὰ σᾶς δῶ.

Σ ω τ. : Ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα.

Π α π. : Ναί. Ὁ...

Ν ι κ. : (Δείχνοντας τὸν Πέτρο) Ὁ ἀπιστος Θωμᾶς..

Κ ω σ τ. : Ὁ Πέτρος. Εἶναι καινούργιος στὸν τομέα μας. Τὸν ἔστειλαν ἐδῶ ν' ἀντι-
καταστήσῃ τὸν Παναγιώτη, αἰωνία του ἡ μνήμη.

Ὁ λοι : (Σηκώνονται) Αἰωνία του ἡ μνήμη.

Π α π. : (Ἰσχυρὰ ἀπὸ λίγη παύση ἀναστενάζει) Σοῦ εὐχομαι, Πέτρο, ἀδελφέ μου,
καλὸ πόλεμο στὴν περιοχῆ μας.

Κ ω σ τ. : Εἶναι γερὸ παλληκάρι ὁ Πέτρος. Ἄγκαλὰ ὄλοι ἐδῶ... Ἄλλὰ... (κοιτάζει
τὸν παπᾶ).

Π α π. : Πὼς θὰ κοινωνήσετε; Αὐτὸ εἶναι τὸ πρόβλημα.

Κ ω σ τ. : Δὲν σὲ καταλαβαίνω.

Σ ω τ. : Ναί.

Π α π. : Ἔπεσα σὲ μπλόκο καὶ μοῦγινε ἔρρευνα. Μοῦ πήρανε τὸ ἀντιμήνσιο τὸ μου-
καλάκι μετ' ὅ γλυκὸ κρασί καὶ τό... ψωμί. Δὲν μποροῦσα νὰ πάω στὸ διπλανὸ χωριό. Ἐκεῖ
γίνεται ἔρρευνα σπῆ με σπῆ. Ἐδῶ τριγύρω δὲν βοήθα κανένα ξώσπιτο ἴσως με διευκο-
λύνουν...

Κ ω σ τ. : Ἄτυχία. Τότε τί θὰ γίνῃ;

Σ ω τ. : Νὰ κοιτάξω νὰ μπῶ στὸ χωριό.

Ν ι κ. : Τρέλλες.

Σ ω τ. : Γιατὶ τρέλλες; Σὲ λίγο θὰ νυχτώσῃ γιὰ καλά. Θὰ γλιστρήσω μετ' ὅ σκο-
τάδι καὶ κάπου θὰ βρῶ ψωμί καὶ κρασί. Ἐξ ἄλλου ὁ Θεὸς θὰ με βοηθήσῃ. Νὰ πάω;

Κ ω σ τ. : Δὲν σκέφτηκα ἀκόμα. Νὰ βγῶ νὰ κοιτάξω τριγύρω τὴν περιοχῆ. Βοηθῆ-
στε νὰ σῶω τὴν πέτρα πὺν πέρα... (Βοηθοῦν. Σέρνεται ἀπὸ τὸ ἀνοιγμα καὶ φεύγει).

Π α π. : Λένε, παιδιά, πὼς τὰ πράγματα, παρ' ὄλο πὺν σφιγγουν, πᾶνε πρὸς τὰ καλὸ.

Ἄκουσθηκε μιὰ ψιλή πὼς θὰ κανονιστοῦν ὄρα τὴν ὄρα. Ἄλλοι λένε πὼς θάχουμε μιὰ προσωρινὴ ἀτοκυβέρνηση γιὰ πέντε ὡς ἑπτὰ χρόνια.

Πέτρ. : Γιὰ νὰ μᾶς ἀλλάξουν τὸ φρόνημα; Νὰ πιάσουν ξανά τὰ πόστα;

Παπ. : Μπορεῖ. Θὰ τὸ δεχτοῦμε ὅμως; Ἄλλοι λένε πὼς θὰ μᾶς δώσουν πλήρη ἀνεξαρτησία.

Πέτρ. : Αὐτὸ θὰ τὸ δεχτοῦμε;

Νικ. : Ὅχι ν' ἀρχίσουμε πολιτικὴ συζήτηση. Ἐμεῖς εἴμαστε πολεμιστές.

Σωτ. : (Σκύβει στὸ ἀνοιγμα) Ἐίπες τίποτα;

Κωστ. : Ἐλα ἔξω. Ὁ Σωτήρης.

Σωτ. : Ἐρχομαι. (Φεύγει ἀκουδιστά).

Πέτρ. : Ἐγὼ νομίζω πὼς παρασφίγγουν τὰ πράγματα. Παντοῦ μπλόκα. Δυσκολεύομαστε στὶς κινήσεις μας. Ἄ! ποῖο κρησφύγετό μας ἔχει ἀνατιναχτῆ;

Παπ. : Στὸν Ἄη Γιάννη τῆς Μαλούνας. Πὼς τῶχτε μάθει ἐδῶ; Εἶναι μυστικό. Νὰ τὸ βουλώνετε. Στόμο, μὲ στόμα χαθήκαμε. Δὲν πρέπει νὰ ὑπομιαστοῦν τὴν περιοχὴ.

Νικ. : Σάμπως γυρίζουμε ἔμεις τὰ καφενεῖα τῆς Λευκωσίας καὶ τὰ συζητᾶμε; Νά! οἱ βράχοι μᾶς ἀκούνε καὶ τὰ ἀγορεύοῦρα.

Παπ. : Ὁ λόγος τὸ φέρνει. Δὲν ἦταν γιὰ νὰ σᾶς προσβάλω.

Πέτρ. : Ποιὸς σκοτώθηκε ἐκεῖ;

Παπ. : Στὸν Ἄη Γιάννη; Κανένας λένε.

Πέτρ. : Μακάρι. Γιατὶ εἶναι λίγος καιρὸς πὸν κάτι μὲ σφίγγει ἐδῶ.

Παπ. : (Ννεύει στὸν Νικόλα ν' ἀπομακρυνθῆ) Εἶναι τίποτε βάρους στὴ συνειδησὴ σου, ἀδελφέ μου Πέτρο; Ἡ ἐξομολόγηση ἀλαφρώνει τὴν ψυχὴ. Κι' ἐγὼ, ὁ ταπεινὸς λειτουργὸς τοῦ Ὑψίστου, εἶμαι ἐτοιμὸς νὰ σὲ ἀκούσω. Ἐξάλλου ἂν θὰ κοινωνήσετε... πὸν θὰ κοινωνήσετε πρέπει νὰ προηγηθῆ ἡ ἐξομολόγησις.

Πέτρ. : Δὲν ἔχω τίποτα νὰ πῶ. Δὲν τᾶ πιστεύω αὐτὰ ὅλα.

Παπ. : (Ἐπιτάξεται) Σὲ ἐπιτιμῶ.

Πέτρ. : Τὸ δέχομαι, ἀλλὰ δὲν γυρίζω τὸ μυαλό μου εὐκολα. Ἐγώ...ἐκεῖ κερφωτός.

Νικ. : Μὴν ἀρχίσεις διδασκαλίαν ἀπιστίας...

Παπ. : Ὅχι θυμούς, Νικόλα. Κανένα δὲν ὑποχρεώνουμε. Πρέπει ἡ ἴδια του ἡ ψυχὴ νὰ αἰστανθῆ τὴν ἀνάγκη.

Κωστ. : (Μπαίνει) Ἔστειλα τὸν Σωτήρη πρὸς τὸ βουνό. Ἄπὸ τὴν ἄλλη πλαγιά εἶναι ἕνα ξωκκλήσι. Μπορεῖ ἐκεῖ νὰ βρεθῆ κουμανταρία καὶ ἀντιμήνσιο.

Παπ. : Εὐσεβεῖς πόθοι.

Κωστ. : Δυστυχῶς ἔμεις ἐδῶ δὲν χρησιμοποιοῦμε... κρασία καὶ τέτοια. Λόγοι προφυλάξεως. Ἄνθρωποι εἴμαστε στὸ κάτω-κάτω. Πέτρο! Ἡ σειρά σου γιὰ σκοπὸς. Κοίταξε γιὰ τὸ Σωτήρη... Γιατὶ τὸ λέω; (Φεύγει ὁ Πέτρος) Εἰν' ὅλα μπροδεμένα σήμερα.

Παπ. : Ἡ κόραση καὶ ἡ ἀγωνία.

Νικ. : Ἡ ἀγωνία... Γιατὶ κόραση ἔχουμε ἀπὸ τὸ συνεχῆς δίπλωμα ἐδῶ μέσα.

Παπ. : Κάθε πρᾶμμα μὲ τὴν ὄρα του. Τώρα ἡ δράση. Αἴθιο ἡρεμία, Μεθαῦριο μανούβρα κλπ., κλπ...

Κώστ. : Σωστά. Μά... πιστεύεις στὰ προαισθήματα, αἰδεσιμώτατε;

Παπ. : Καὶ ναι καὶ ὄχι. Δηλαδή..

Νικ. : Ναι ἢ ὄχι! Κοφτὰ πράγματα.

Παπ. : Εἶναι προαισθήματα πὸν τυχαίως ἐπαληθεύουν.

Νικ. : Μᾶς γλυστράς, παπᾶ μου.

Παπ. : Γνώμη λέγω. Μπορεῖ νᾶχω δίκαιο, μπορεῖ ὄχι. Νά! Ἐκρινώντας σήμερα γιὰ νὰ φτάσω στὰ κρησφύγετα, καὶ στὸ δικό σας βέβαια, ἤμουν σίγουρος πὼς θὰ σᾶς κοινωνήσω. Κι' ὅμως ὅλα μοῦ τὰ πῆραν. Κι' ἔχω μονάχα δυὸ χέρια καὶ τὴ διάθεση. Ἄλλὰ θὰ σᾶς κοινωνήσω. (Ἀκούεται κάτι).

Κώστ. : Ἀκούετε; Μείνε, Νικόλα. Ἐγὼ θὰ γλυστρήσω ἔξω. Τὰ ὄπλο... (Τὸ παίρνει καὶ βγαίνει).

Νικ. : Τώρα πὸν μείναμε μόνοι, αἰδεσιμώτατε, μορεῶ;

Παπ. : Νὰ ἔξομολογηθῆς; Εὐχαρίστος.

Νικ. : Δηλαδή, εἶχα διαταγὴ νὰ ρίξω τὴ μπόμπα. Ἄλλὰ ἀντίκρου βλέπω ἕνα προκλητικὸ Ἐγγλέζο νὰ νὰ μᾶς ἔφτυνε ὅλους κατόμουτρα. Μὲ τύφλωσε ὁ θυμὸς. Δὲν ὑπολόγισα. Τὴν ἔριξα κι' ὅποιο πάρε ὁ Χάρος. Καί... χτυπήθηκε καὶ δικός μας. Ἔ, τῶχω ἀπὸ τότε ἐδῶ μέσα κλεισμένο τοῦτο τὸ βᾶσανό μου. Δὲ βρῖσκω ἡσυχία. Κι' ἂν κομμιά φορὰ ἀνάψω πολὺ, μαξεύονται μόλις θυμηθῶ..

Παπ. : Κάθε ἀγώνας ἔχει τὰ λάθη του, Νικόλα...

Νικ. : Μὰ τοῦτο εἶναι... φόνος.

Παπ. : Πρὸς Θεοῦ, παιδί μου. Νὰ μὴ σὲ τρώη τέτοιο μαράζι. Τὸ ἀτύχημα δὲν εἶναι προμελητημένους φόνος. Ἐξάλλου ἐπανάσταση εἶναι γιὰ μεγάλες ἰδέες.

Νικ. : Σωστά μιλάς, αἰδεσιμώτατε. Πολεμᾶμε γιὰ μεγάλες ἰδέες... Ἄλλὰ ὁ δικός

μας... μπορεί νάχη μιά άποστολή. Μπορεί νάταν μονοπαίδι, μπορεί..

Παπ. : Νικόλα, παιδί μου, συγκρατήσου.

Νικ. : Τόν είδα νά σφαδάζει χάμω σάν σφαχτάρι. Πές μου, αιδεσιμώτατε, συμβούλεψέ με.

Παπ. : Αυτόσυγκράτηση. Όταν θά τελειώση με τὸ καλὸ ὁ ἀγώνας μας, θάχουμε καιρὸ νά τὸ ἐξετάσουμε τὸ λάθος. Θά ρωτήσουμε τὴν συνείδησή μας καὶ θά ἀποφασίσουμε. Τώρα δὲν εἶναι καιρὸς γιὰ τέτοια.

Νικ. : Κι' ἂν σκοτωθῶ σὲ μάχη;... σὲ ἐνέδρα;... Ἄν με συλλάβουν καὶ μοῦ σπάσουν τὰ κόκκαλα στὸ μαρτύριο;... Ἄν. πού θά βρῶ τὸν καιρὸ γιὰ νά σώσω τὴν ψυχὴ μου;

Παπ. : Ἄφοῦ νοιώθης τὴν ἀνάγκη τῆς σωτηρίας ἀρχίσες κι' ὄλας νά καθαρίζεσαι. Ὁ Πανάγαθος θά δῇ τὸν μεγάλο σου πόθο. Εἶμαι βέβαιος πὼς θά σοῦ δώση τὴν εὐκαιρία γιὰ μιά συγχώρεση.

Νικ. : Καὶ ὁ παιδεμὸς;... Αὐτὸ πὸν τρώει τὰ σωθικά μου;..

Παπ. : Ἴσως ὁ παιδεμὸς νάνα κι' ὄλας ὁ κἀνονάς σου γιὰ τὴ συγχώρεση. Γιὰ ὄλους μερμνῶ ὁ Θεός. Μὴ χάνεις τὸ θάρρος σου, παιδί μου.

Πέτρο. : (Μπαίνοντας, τραβᾷ κάτι) Σιγά.

Νικ. : (Τρέχει κοντὰ) Τί συμβαίνει; Πληγώθηκε ὁ Σωτήρης; Γρήγορα νά κλείσουμε τὸ κρησφύγετο.

Σωτ. : (Ἐνῶ τὸν τραβοῦνε) Μανούλα μου...

Νικ. : Κουράγιο, Σωτήρη μου.

Κωστ. : (Ποῦ μπήκε τελευταῖος) Βοήθησε, Νικόλα, νά κυλήσω τὴν πέτρα. (Τὴν κυλᾶνε). Ὡραία.

Παπ. : Παιδί μου, Σωτήρη. Τί ἔχει συμβῆ;

Σωτ. : Πληγώθηκα βαρειά. Χωρὶς νά μπορέσω νά φέρω τίποτα.

Κωστ. : Μὴ μιλάς πολὺ. Οἱ ἐπίδεσμοι. Τί στέκεις, Νικόλα; Πέτρωσες;

Νικ. : Ἀμέσως.

Κωστ. : (Τοποθετοῦν καλὰ τὸ Σωτήρη) Καλὰ εἶσαι, Σωτήρη;

Παπ. : Ὁ ἴψιστος ἀρωγὸς τῶν ταπεινῶν καὶ τῶν βασανισμένων..

Κωστ. : Ἀκροφλαβίνη. (Σφογγίζει τὸ τραῦμα στὸν ὄμο).

Σωτ. : Ἄ. Μοῦ φεύγουν οἱ δυνάμεις. Αἰδεσιμώτατε, μετριοῦνται οἱ ὄρες μου...

Παπ. : Θέλεις νά παραμερίσουν;

Σωτ. : Δὲν ξέρω ἄλλο ἀμάρτημά μου παρὰ μόνον τὸ πάθος μου γιὰ τὴ λευτεριά.

Παπ. : Νοιώθεις πὼς κάνεις τὸ χρέος σου;

Σωτ. : Νοιώθω.

Παπ. : Τότε δὲν εἶναι ἀμαρτωλὸ πάθος. Εἶναι φώτιση Θεοῦ.

Σωτ. : Καὶ ἦ...

Πέτρο. : Ἡ ἀρραβωνιαστικιά του.

Παπ. : Ἄς ἔχη τὸν ἔπαινό σου παντοτεινά.

Κωστ. : Θέλεις νερό;

Σωτ. : Ναί! Διψῶ. Καίομαι. Διψῶ, ἀδελφοί μου.

Πέτρο. : Σάν τὴ δίψα τῆς λευτεριάς.

Νικ. : (Τοῦ φέρνει νερὸ) Πιές.

Παπ. : (Γονατᾷ καὶ μουρμουρᾷ) Φώτισον... φώτισον.

Νικ. : Μὰ τί εἶχε συμβῆ;

Σωτ. : Βοῆκα περίπολο... Κάτι ψάχνανε νά βροῦνε... δεξιά καὶ ἀριστερά... Τοὺς εἶδα... ἀπὸ μακρυνά... μὰ εἶπα νά γλυστρήσω... θάμνο με θάμνο.. καὶ νά πάω στὸ ξωκκλήσι. Ἐκεῖ πού σκαρφάλωνα... πρὸς τὸ βράχο... φαίνεται με εἶδανε...

Παπ. : (Στὸ μεταξὺ προσεύχεται καὶ μουρμουρᾷ) Συγχώρεσον, συγχώρεσον. Καὶ φώτισόν με...

Νικ. : Θέλεις λιγάκι νερό; (Τοῦ δίνει νά πιῆ).

Σωτ. : (Μόλις πιῆ τὸ νερὸ) Τὴ Θεία μετάληψη, πάτερ... (Ὅλοι ἀλληλοκοιτάζονται).

Παπ. : Ὁ Θεὸς ἄς δεχθῆ τὴν ταπεινή μου παράκληση.

Κωστ. : Φέрте μιά πετσέτα νά τοῦ σφογγίσω τὰ αἵματα. (Ὁ παπᾷ σηκώνεται).

Νικ. : Νάτην. Τρέχει πολὺ αἷμα.

Παπ. : (Ἀπότομα) Ἐνα ποτήρι καὶ λίγο νερό. (Ὁ Πέτρος πάει νά τοῦ τὸ φέρη). Τὸ δέχεσαι, Σωτήρη; Τὸ αἷμα τῶν μαρτύρων μετέχει τοῦ Θεοῦ. Ἡ μέθη τῆς λευτεριάς εἶναι σάν τὸ ἀγνὸ κρασί στὸ μυστήριό τοῦ γάμου.

Σωτ. : Δέχομαι τὸ κάθε τι ἂν εἶναι γιὰ τὴν πατριδα.

Παπ. : Δόσε, Πέτρο, τὸ ποτήρι.

Κωστ. : Τί κάνεις, παπᾷ μου;

Παπ. : (Παίρνει αἷμα με τὸ δάκτυλό του καὶ τὸ βάζει στὸ ποτήρι) Οἱ δυὸ σταλαγματιές ἀπὸ τὸν ἥρωα, αἷμα τοῦ Χριστοῦ ἄς γίνουν.

Νικ. : Παπᾷ μου...

- Σ ω τ. : Τιμή μου....
- Π α π. : Λίγο ψωμί. (Ὁ Πέτρος τὸ φέρνει στὸ μεταξύ). Καὶ τοῦτο τὸ ματωμένο ροῦχο ἄπλωσέ το στὸ στήθος τοῦ Σωτήρη, Κώστα. Τὸ σῶμα τῶν ἐθνομαρτύρων μετέχει τῆς ἀξίας τῶν ἁγίων λειψάνων.
- Κ ω σ τ. : Σωτήρη μου... (Ἀπλώνει τὴ ματωμένη πετσέτα).
- Π α π. : Γονατίστε. (Βάζει τὸ ψωμί καὶ τὸ ποτήρι στὸ στήθος τοῦ Σωτήρη καὶ κάτι μουμουρά. Ὁ Πέτρος εἶναι ὄρθιος).
- Π έ τ ρ. : (Σὲ μὰ στιγμή) Θὰ γύρη τὸ ποτήρι. (Τὸ ἀρπάζει καὶ τὸ τακτοποιᾷ).
- Π α π. : Ἐπι προσφερόμεν σοὶ τὴν λογικὴν ταύτην ἀναίμακτον...
- Π έ τ ρ. : Ἀναίμακτον;
- Π α π. : (Σταματᾷ καὶ σφογγίζει τὸν ἰδρώτα του) Θεέ μου.
- Κ ω σ τ. : Γιατί σταμάτησες, αἰδεσιμώτατε;
- Π α π. : Ἀναίμακτον θυσίαν. Πρέπει νάνα ἀναίμακτος ἡ θυσία. Αὐτὸ προστάζει ὁ θεῖος νόμος.
- Π έ τ ρ. : Τότε;
- Κ ω σ τ. : Τότε;
- Σ ω τ. : Παναγία μου, βοήθησέ με τὴ στερῆνὴ τούτη ὥρα.
- Π α π. : Στὸν γάμο τῆς Κανᾶ τὸ νερὸ ἔγινε κρασί. Κώστα... Ἐνα ποτήρι νερό. (Ὁ Κώστας πάει νὰ φέρῃ ποτήρι μὲ νερό).
- Ν ι κ. : Κι' ἡ ματωμένη μαντηλιά... (κάνει νὰ τὴν τραβήξῃ).
- Π α π. : Ὅχι, αὐτὴ εἶναι τὸ ἀντιμήνσιον. (Ὁ Κώστας τοῦ φέρνει τὸ ποτήρι μὲ τὸ νερό). Θεέ μου, ἀς γίνῃ νοερά τὸ θαῦμα τῆς Κανᾶ. Αὐτὰ ποὺ εἶναι ἀδύνατα μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων εἶναι δυνατὰ σὲ σένα. Ἐσὺ εἶσαι ἡ μεγάλη Χάρις. Σὲ ἱκετεύομεν. (Διγύλεπτη παύση). Ἐπι προσφερόμεν σοὶ τὴν λογικὴν καὶ ἀναίμακτον...
- Π έ τ ρ. : Ἀναίμακτον!.. (γονατίζει).
- Π α π. : λατρείαν καὶ παρακαλοῦμεν σε καὶ δεόμεθα καὶ ἱκετεύομεν κατάπεμψον τὸ Πνεῦμα σου τὸ Ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προτεινόμενα δῶρα σου (μουμουρά). Καὶ ποιήσον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον, τίμιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου. (Μουμουρά. Παίρνει τὸ ποτήρι). Τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ Σου.
- Κ ω σ τ. : Ὁ Σωτήρης, αἰδεσιμώτατε..
- Π α π. : Ἀμέσως. Ἐνα κουταλάκι. (Τὸ φέρνει ὁ Πέτρος. Ὁ παπᾶς μεταλαβαίνει τὸν Σωτήρη, ποὺ ξεψυχᾷ σιγὰ - σιγὰ).
- Ὅ λ ο ι : Αἰώνια του ἡ μνήμη.
- Κ ω σ τ. : Ἡ σειρά μου.
- Π α π. : Ἐχετε καθαρὰν τὴν καρδίαν;
- Κ ω σ τ. : Καθαρή. Μὲ τὸ πάθος τῆς λευτεριάς...
- Π α π. : Μεταδίδοταί σοὶ τὸ τίμιον καὶ πανάγιον Σῶμα τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ... (Τὸν κοινωνεῖ).
- Ν ι κ. : Ἡ σειρά μου κι' ὁ Θεὸς ἄς μοῦ συγχωρέσῃ, ἄς μοῦ δώσῃ θάρρος, ὑπομονή.
- Π α π. : Δι' ἐμοῦ τοῦ ἁμαρταλοῦ τὸ λάθος ἄς συγχωρεθῇ. Ἐπι μεταδίδοταί σοὶ τὸ τίμιον καὶ πανάγιον Σῶμα τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ. (Τὸν κοινωνεῖ. Γυρίζει καὶ βλέπει τὸν Πέτρο ποὺ κλαίει. Ἐτοιμάζεται νὰ πιῇ τὸ ὑπόλοιπο). Ἐπι μεταδίδοταί μοι ἰσρεῖ...
- Π έ τ ρ. : Παπᾶ μου. Κι' ὁ ἄπιστος ἐγώ; Παρακαλῶ, ἀδελφοί μου, συγχωρεῖτε με. Ἐπανέρχομαι στοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας. Μάρτυράς μου ὁ ἡρωϊκὸς ἀδελφός μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὁ Σωτήρης μας. Αἰδεσιμώτατε, ἱκετεύω, δόσε μου τὸ Αἷμα καὶ τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ..
- Π α π. : Ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεὸς μου ἄς δεχθῇ τὸ ἀπολωλὸς πρόβατόν του. Νοιώθεις μετάνοια;
- Κ ω σ τ. : Εἶναι τίμιος πολεμιστὴς τῆς λευτεριάς. Ἐγγυῶμαι.
- Π έ τ ρ. : Ἀδέλφια μου, σκύβω μπροστά σας, παρακαλῶ, συγχωρέστε με. Ἡ ψυχὴ μου, εἶναι ἔτοιμη νὰ δεχθῇ τὴν χάριν τοῦ Κυρίου. (Πέφτει τὸ κεφάλι τοῦ νεκροῦ Σωτήρη πρὸς τὰ μέρους).
- Ὅ λ ο ι : Χριστέ...
- Π έ τ ρ. : Καὶ ὁ νεκρὸς τοῦ Σωτήρη... συμφωνᾷ καὶ συγχωρᾷ...
- Κ ω σ τ. : Συγκατανεῖ καὶ σὲ συγχωρεῖ, Πέτρο.
- Π α π. : Ἐπι μεταδίδοταί σοὶ τὸ τίμιον καὶ πανάγιον Σῶμα τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ... (Στὸ μεταξύ οἱ ἄλλοι σκεπάζουν τὸ σῶμα τοῦ Σωτήρη καὶ ψάλλουν σιγὰ - σιγὰ... ριστὸς ἀνέστη... στὸ μεταξύ ἐνώνει τὴ φωνὴ του κι' ὁ Πέτρος καὶ κυριαρχεῖ ὁ ὕμνος, ἐνῶ ὁ παπᾶς μουμουρά καὶ λαμβάνει τὴ Θεία Μετάληψη).

(Κλείει ἡ αὐλαία σιγὰ - σιγὰ, προτοῦ τελειώσῃ ὁ ὕμνος).

ΘΕΜΑΤΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΣΥΛΛΗΨΕΙΣ

Ἡ παιδεία ταυτίζεται με τὴν «ἐκπαίδευση» καὶ τὸν πολιτισμό. Οἱ Ἕλληνες δὲν ἐννόησαν τὸν πολιτισμό με ἄλλο τρόπο παρὰ σὺν παιδεία καὶ ἡμέρωση τοῦ ἀνθρώπου. Κάθε ὀργανωμένο ἔθνος, ἀκόμη καὶ σ' ἓνα πρωτόγονο ἐπιπεδο πολιτισμοῦ, ἔχει φυσικὰ κάποιο σύστημα ἐκπαίδευσης.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες ὅσοι μιλάνε γὰ παιδεία δὲν μιλάνε γιὰ πολιτισμό, ἀλλὰ γιὰ ἐκπαίδευση μόνο.

Ἡ παιδεία τῶν Ἑλλήνων διέπлатτε τὸν ἀνθρώπο σὲ «καλὸν κάγαθόν» πολίτη, ἀλλὰ καὶ δημιουργοῦσε πολιτισμό ἀντάξιο τοῦ κοῦτω καλοῦμένου ἀνθρώπου.

Ἡ σύγχρονη σκέψη τῆς φιλοσοφίας τοῦ πολιτισμοῦ, με τὴν ὁδηγία τοῦ Γαιίγκερ, ὁ ὁποῖος διευκρίνισε τὴν ἐλληνικὴ ἀντίληψη τοῦ ὅρου «παιδεία» ἀντιλαμβάνεται τὸν ὅλο ἐλληνικὸ πολιτισμό σὺν παιδεία καὶ μόρφωση, σὺν παροχὴ μορφῆς.

Ἡ ἀξία τοῦ ἀτόμου.

Ἡ ἱστορικὴ σπουδαιότητα τῶν Ἑλλήνων ὡς παιδευτῶν, διδασκάλων κείται στὴν ὀλοκληρωτικὴ νέα σύλληψη τῆς γὰ τὴν ἀξία τοῦ ἀτόμου. Αὐτὴ ἡ σύλληψη δὲν ἦταν μία ἀνακάλυψη τοῦ ὑποκειμενικοῦ κόσμου, ἀλλὰ ἡ ἀντίληψη καὶ βεβαίωση ὅτι ὁ ἀνθρώπος εἶναι κάτι περισσότερο ἀπὸ μέλος τοῦ πλήθους.

Οἱ Ἕλληνες διετύπωσαν τί εἶναι ἡ ἐλευθερία, ἀξιοπρέπεια καὶ εὐθύνη τοῦ ἀτόμου· ἐγκαταλείποντας τὸν Ἀνατολικὸ δεσποτισμὸ χίλια χρόνια πίσω προχώρησαν με ἐμπιστοσύνη μέσα σὲ μιὰ νέα ἀνθρώπινη ἐποχὴ. Με τὸ προχώρημα τους μέσα στὴ νέα ἐποχὴ σημείωσαν τὴν κατεύθυνση τοῦ μετέπειτα Δυτικοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ σύλληψη π.χ. τῆς ἀξίας τοῦ ἀτόμου προμήθευσε μιὰ γεγὴ βάση τῆς Χριστιανικῆς πίστης ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι κάτι τι με ἀνεκτίμητη ἀξία, καὶ ὅτι κάθε ἄτομο εἶναι ἓνας νόμος γιὰ τὸν ἑαυτὸ τοῦ.

Οἱ Ἕλληνες ἀπέφυγαν τὴν θεωρία τῶν θρησκευόντων πὸς πρέπει νὰ σωθοῦν οἱ ψυχές, ὅπως καὶ τὴν θεωρία τῶν ἀτομιστῶν πὸς ὁ ἑαυτός μας εἶναι τὸ μόνο ὑπάρχον πρᾶγμα.

Ὁ κόσμος δὲν ἦταν τὸ στρεῖδι τῶν Ἑλλήνων ἀλλὰ ὅτε κ' ἓνας τόπος ἀποδημίας. Ἦταν τὸ σπίτι τους. Οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἀνθρωπιστὲς με τὴν ἀρχικὴ κ' ἀληθινὴ σημασία τῆς λέξης.

Κι' ἀν ἀκόμη λατρεῖες ἐνὸς ἢ ἄλλου εἴδους ξεπετάχθηκαν ἀπ' αὐτούς, οἱ φαντασιοπληξίες αὐτῶν τῶν ἐλαχίστων συμβάντων με τὴν Ἑλληνικὴ σκέψη στράφηκαν σταθερὰ πίσω στὸ κύριο ρεῦμα τοῦ ὑπολιτισμοῦ ἀπὸ περισσότερον ἀντιπροσωπευτικὸς ἡγέτης τῶν Ἑλληνικῶν ἰδεῶν.

Ἡ ὀργανικὴ ἀντίληψη τῆς ζωῆς.

Οἱ Ἕλληνες εἶχαν μιὰ βαθειὰ αἴσθηση τῆς φυσικῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῆς ζωῆς. Κανένα μέρος τῆς φύσεως δὲν φάνηκε στὸ ἐλληνικὸ μυαλό ἔξω, ἀποκομμένο ἀπὸ τᾶλλα. Ὅλα ἦταν συνθετικὰ ἐνὸς Ὀλοῦ στὸ ὁποῖο κάθε ἓνα σὲ σχέση με τὰ ἄλλα παρήγε τὴ θέση καὶ τὴν ἔννοιά του.

Τέτοια σύλληψη τῆς φύσεως δὲν ἦταν, καθὼς ὁ Γαιίγκερ λέγει στὴ Παιδεία του, μιὰ «θεωρία» ὑπὸ τὴν ἔννοια ποῦ οἱ σύγχρονοι ἐμπειρικοὶ βγάζουν θεωρίες ἀπὸ μιὰ σειρά ξεχωριστῶν παρατηρημένων γεγονότων μέχρι νὰ καταλήξουν σ' ἓνα ἀφηρημένον συμπέρασμα. Ἡ θεωρία γιὰ τοὺς Ἕλληνες ἦταν ἓνα σύμφυτο ὄραμα — ὄχι συμπέρασμα ἀλλὰ σημεῖο ποῦ ἀρχίζαν — μιὰ προαισθητικὴ ἐνημερότητα τῆς παγκόσμιας συνάφειας.

Ἐπῆρχε σ' αὐτοὺς ἡ αἴσθηση τοῦ ὅλου καὶ τῆς εὐρύτητας γιὰ τὸ ὅλον καὶ ἡ εὐρύτητα ἦταν ἐξ ἀρχῆς ἰθαγενῆ στὸ ἔδαφος καὶ τὴ ψυχὴ τῆς Ἑλλάδος: ἐδάεισε τὴν ἡρωικὴ διάσταση στὸν Ὀμηρικὸ μῦθο, ἔθεσε στοὺς Ἴωνες φιλοσόφους τὴν σκέψη τοῦ Ἐνὸς καὶ τῶν Πολύων, ἔθωσε τὸν Δωρικὸ νόμὸ με μιὰ ἀδύτη ἐξάρτηση τοῦ μέρους πρὸς τὸ ὅλον. Καὶ με τὴν ἀντίληψη τῶν νόμων ποῦ κυβερνοῦν τὰ αἰσθήματα, τὴ σκέψη καὶ τὸ λόγο δημιούργησε μιὰ φιλολογία καταπληκτικοῦ πλάτους καὶ δύναμης. Καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἴδια ἀντίληψη—δταν τέλος ἔγινε ἀφηρημένη καὶ τεχνητὴ — κατεσκεύασε λαγικὴ, γραμματικὴ καὶ ρητορικὴ. Πρὸς τὸ τέλος ἦταν νὰ βεῖ αὐτὴ ἡ αἴσθηση τοῦ Ὀλοῦ μιὰ περισσότερο ἀκριβὴ καὶ περιεργικὴ ἔκφραση μέσα στοὺς φιλοσόφους — ὅμως σὲ κανένα ἀπὸ αὐτοὺς τόσο ἀγνή, καθαρὴ ὅπως στὸν Πλάτωνα ὁ ὁποῖος φέρνει τὴ σκέψη διὰ τῆς σειράς τοῦ λόγου πάλι πίσω στὶς ἀρχές τῆς, στὸ μῦθο.

Ὁ Ὀμηρος σὺν παιδευτῆς.

Στὴ Πολιτεία ὁ Πλάτων μιλάει γιὰ τὸν Ὀμηρο σὺν διδάσκαλο τῆς Ἑλλάδος. Καὶ οἱ Σοφιστὲς εἶχαν σχεδὸν τὴν ἴδια ἰδέα γι' αὐτόν. Τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη κατὰ τὴν ἀποψὴ τους ἦταν μιὰ ἐγκυκλοπαίδεια τέχνης καὶ γνώσης.

Ὅμως τὰ πρωτεῖα τοῦ παιδευτοῦ τὰ ἔχει ὁ Ὀμηρος σὲ ἐδάφη ὄχι σχετικὰ με τὸνδύλισμὸ ἀλλὰ με τὴν ἀρετὴ: ἀρετὴ κ' ὄχι τέχνη ἦταν τὸ μάθημα ποῦ πρῶτος δίδαξε στοὺς Ἕλληνες ὁ Ὀμηρος. Εἶδε ὅλα τὰ πράγματα ὅπως ὁ Κύριος στὴ Γένεση: εἶδε ὅτι ἦταν ὅλα καλά. Ὁ Ὀμηρος, λέγει ὁ Δίων ὁ Χρυσόστομος, ἐπήνεσε σχεδὸν κάθε τί: ζῶα, φυτὰ, νερό, καὶ γῆ, ὄπλα καὶ ἄλογα. Δὲν περιέγραφε τίποτε χωρὶς νὰ τὸ τιμῆσει, νὰ τὸ δοξάσει. Κι'

ὅπως μὲ τὰ πράγματα ἔτσι καὶ μὲ τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς ἀνθρώπους.

Ὁ Πλάτων καὶ οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ ἐνόμισαν τοὺς Ὀμηρικοὺς θεοὺς... ἀθέους καὶ μηδαμνούς (μὴ ἐπικριση βασισμένη στὴ διάκριση — ἀγνωστὴ στὸν Ὀμηρὸ — ἠθικῶν καὶ αἰσθητικῶν ἀξιών).

Ἄλλὰ ἡ ἐπική φαντασία, ὑπηρετοῦσα sub specie aeternitatis, περικλείει στὰ δράματά της ἀμφότερα τὰ στοιχεῖα τοῦ δράματος: τὴν τραγωδία τῆς ἀνθρώπινης ἀντίληψης καὶ ἐνεργείας καὶ τὸ μεταφυσικὸ κωμικὸ ὑπονοούμενο τῆς ἀνθρώπινης καταστάσεως: ἡ ἀπόσταση μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ θεοῦ ἀκόμη καὶ τῶν ἀνθρωπομόρφων θεῶν ἢ θεικῶν ἀνθρώπων εἶναι τόσο ἀχανὴς πὺ μόνον μὲ τὸ θεῖο γέλωτα μπορεῖ νὰ ἀντιμετωπισθῇ. Ὁ ἄνθρωπος παραμένει πάντοτε τὸ κέντρον τοῦ ἐνδιαφέροντος ἂν καὶ λόγῳ τῶν ὑπερανθρώπων γεγονότων ἐμφανίζεται τώρα σὰν κάτι παρὰ πᾶνω ἀπὸ ἄνθρωπος. Ἔτσι ἡ ἀνθρώπινη φύση ἐξιδανικεύεται διὰ τῆς ἀνυψώσεως τῆς ἐπικῆς πράξεως. Καὶ εἶναι σ' αὐτὴ τὴν ἐξιδανικευμένη τάση πὺ ὁ Γκαίγκερ βρῖσκει τὴν ἀρχέτυπο πηγή τῆς Ὀμηρικῆς παιδευτικῆς δυνάμεως.

Συνεχιστὲς τοῦ Ὀμήρου.

Εἶναι ἀναμφισβήτητες οἱ παιδαγωγικὲς ἐπιδράσεις τῆς διδακτικῆς ποιήσεως τοῦ Ἡσίοδου, τῶν Σπαρτιατικῶν στρατιωτικῶν ἰδεωδῶν καὶ τῆς ιδέας τῆς δικαιοσύνης πὺ οἱ Ἕλληνικες

πόλεις—κράτη ἀνέπτυξαν στὴ νέα ἀντίληψη τῆς κοινωνικῆς προσωπικῆς ἐνημερότητας.

Μέσα ἀπὸ αὐτὴ τὴν κοινωνικὴ ἐνημερότητα ὁ Σόλων δημιούργησε τὴν πολιτικὴ τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἀργότερα ὁ Θουκυδίδης μορφοποίησε μίαν νέα φιλοσοφία τῆς ἱστορίας.

Ἡ δημοκρατία γεννήθηκε ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες. Ἐναντία στὴ δημοκρατικὴ τάση ἐκεῖνο πὺ ζήτησε νὰ διατηρήσῃ τὴν παλιὰ ιδέα τῆς ἀρετῆς μέσα στὴ ροή τῆς πλατὰ διαδεδομένης κοινωνικῆς ἀλλαγῆς, ἦταν μὴ σκληρὴ ἀριστοκρατία, τραγουδημένη λυρικὰ ἀπὸ τὸν Θεόγγι καὶ τὸν Πίνδαρο. Αὐτὴ ἀντιστάθηκε σ' ὅλες τὶς ἀλλαγὰς καὶ κλίσεις γιὰ νὰ διατηρήσῃ τὰ προνόμια τῶν τάξεων καὶ τὴν ἀγνότητα τῶν ἑλληνικῶν ἰδανικῶν ὅπως τὰ συνέλαβε ἡ τάξη ἐκεῖνη.

Οἱ σοφιστὲς ἔκαναν καλὲς προσπάθειες — συχνὰ παραξήγημένες — γιὰ νὰ γεφυρώσουν τὸ βαθὺ χάσμα μεταξὺ τῆς παλαιᾶς καὶ νέας ἀριστοκρατίας καὶ τοῦ λαοῦ μὲ τὶς εἰσηγήσεις μερικῶν μορφῶν τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

Παρόλες τὶς παιδαγωγικὲς ἀντινομίες πὺ παρουσιάζει ἡ ἐποχὴ τῆς πλατωνικῆς Πολιτείας, παρόλη τὴν κριτικὴ πὺ ἀσκοῦν οἱ τραγικαὶ καὶ κωμικοὶ στὴ σύγχρονο παιδεία, ἡ Δημοκρατία μὲ τὸν πολιτισμὸ ἦταν σὰ στενὲς σχέσεις γιὰτὶ πειθαρχημένη ἡ ἐλεύθερη ψυχὴ διευθύνθηκε πρὸς τὴν θεῖα ιδέα, τὴν Παιδεία.

ΜΑΡΙΑ Π. ΠΑΤΤΙΧΗ

Ὁ κ. Κ. Χρυσάνθης διαβάζει τὸν ἀπολογισμὸ τῆς τρίτης χρονιάς τοῦ περιοδικοῦ. Διακρίνονται ἐν συνεχείᾳ οἱ κ.κ. Χρ. Παπαχρυσοστόμου, Ζήν. Περίδης, Κ. Σπυριδῆ-κис, Εὐστ. Λαγάκος, Φρ. Βράχας.

Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΕΡΓΑΤΩΝ ΜΑΣ

Οι φιλικές συναντήσεις συνεργατών ενός περιοδικού, και μάλιστα στο τέρμα μιάς έκδοτικής του περιόδου, είναι πάντοτε έποικοδομητικές γι' αυτό. 'Ανταλλάσσονται απόψεις, έπισημαίνονται οι αδυναμίες, βρίσκονται τα κενά, ανακαλύπτονται νέοι πνευματικοί στόχοι, ώστε οι υπεύθυνοι του περιοδικού να προχωρήσουν στον καινούργιο έκδοτικό χρόνο με νέα εφόδια, ιδέες, έπισημάνσεις και προπαντός κατά κάποιο τρόπο με την έπιδοκιμασία και την συναίνεση των συνεργατών του.

Στις 20 Σεπτ. πραγματοποιήθηκε η δεύτερη συνάντηση στο διάστημα τριών χρόνων ζωής του

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΙΕΡΙΔΕΙΩΝ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΩΝ ΤΗΣ «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ» ΚΥΠΡΟΥ»

Στον δεύτερο Πιερίδειο Ποιητικό Διαγωνισμό του περιοδικού «Πνευματική Κύπρος» που εγγενώς άθλοθετείται από τον αντιπρόεδρο της Έλληνικής Κοινοτικής Συνελεύσεως Κύπρου κ. Ζήωνα Πιερίδη υποβλήθηκαν οκτώ ποιητικές συλλογές.

Από τις 8 αυτές συλλογές οι:

4 είχαν θέματα από τον 'Απελευθερωτικών 'Αγώνα

Ο κ. Ζήν. Πιερίδης συγχαίρει τον κ. Σπύρο Παπαγεωργίου που πήρε το α' βραβείο του Πιερίδειου Ποιητικού Διαγωνισμού.

περιοδικού μας. Εγγενώς ο δρ Κ. Σπυριδάκης, πρόεδρος της Έλληνικής Κοινοτικής Συνελεύσεως, δέχτηκε να προεδρεύσει. Παρακαθήσανε ο κ. Ζήωνας Πιερίδης, αντιπρόεδρος της Έλληνικής Κοινοτικής Συνελεύσεως, ο κ. Εύστ. Λαγάκος, σύμβουλος της Βασιλικής Προσβείας της Ελλάδος, ο κ. Χρ. Παπαχρυσόστομος, τμηματάρχης του Γραφείου Πνευματικής — Πολιτιστικής 'Αναπτύξεως και άλλοι.

Στην αρχή ο δρ Κ. Χρυσάνθης, υπεύθυνος του περιοδικού, διάβασε τον απολογισμό της χρονιάς από μέρους της πνευματικής ομάδας. Έν συνεχεία διάβασε τις παρακάτω έκθέσεις για τους δύο Πιερίδειους Διαγωνισμούς του περιοδικού:

της Κύπρου 1955—59

- 1 είχε θέματα από την αρχαιότητα ως σήμερα
 - 1 είχε θέματα από την αγγλοκρατία με ιδιαίτερη υπερίσχυση των θεμάτων του 1931 (δεν περιλαμβάνονται το 1955—59)
 - 2 είχαν απολύτως άσχετα θέματα προς το δ,τι προκηρύχθηκε γι' αυτό και αποκλειστήκανε.
- Από τις 6 συλλογές κρίθηκε αξία για το πρώτο βραβείο ή συλλογή του κ. Σπύρου Παπαγεωργίου με τίτλο «Σπονδές». Τα θέματα της συλλογής αυτής ανήκουν στον κύκλο του τελευταίου 'Απελευθερωτικού μας 'Αγώνα 1955—59. Τα ποιήματα της συλλογής τα χαρακτηρίζουν συγκίνηση γνή-

σια, λιτά έκφραστικά μέσα, σύγχρονο ή νεωτερίζον κατά το πλείστον ποιητικό κλίμα.

Ξεχωριστή μνεία γίνεται και της συλλογής του κ. Κώστα Ν. Αντωνιάδη με τίτλο «Φόρος Έλευθερίας». Η συλλογή αυτή είναι γραμμένη στο κυπριακόν ιδίωμα και σε αρκετά μέρη ξεφεύγει από τὸν γνωστὸ ποιητικὸ τόνο. Τὸ περιοδικὸ «Πνευματικὴ Κύπρος» ἀναλαμβάνει τὴ δημοσίευσή μερικῶν στὸν τύπο τοῦ Ἐπιγράμματος ποιημάτων τῆς συλλογῆς αὐτῆς καὶ τὴν γιὰ ἕνα χρόνο ἀποστολὴ τῶν τευχῶν του στὸν συγγραφέα της.

Ἡ Κριτικὴ Ἐπιτροπὴ

Ζ. ΠΙΕΡΙΔΗΣ

Φ. ΒΡΑΧΑΣ

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ (εἰσηγητής)

Λευκωσία 20 Σεπτ. 1963.

Στὸν τρίτο Πιερίδειο Διαγωνισμὸ Διηγήματος τοῦ περιοδικοῦ «Πνευματικὴ Κύπρος», ποὺ σύμφωνα με τοὺς ὅρους τῆς ἀθλοθετήσεως γίνονται δεκτὰ διηγήματα με θέμα τοὺς ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνας τῆς Κύπρου διὰ μέσου τῶν αἰῶνων, ὑποβλήθησαν πέντε ἔργα (ἕνα γραμμένο ἀπὸ ἄντρα, τρία γραμμένα ἀπὸ γυναῖκες καὶ ἕνα χωρὶς ὀνόματι συγγραφέα).

Τὰ θέματα καὶ τῶν πέντε διηγημάτων ἔχουν ληφθῆ ἀπὸ περιστατικὰ τοῦ τελευταίου μας Ἀπελευθερωτικοῦ Ἀγῶνα 1955—59 κι' ἔχουν σαφῆ προσπάθεια νὰ ἐξάρουν τὰ βάσανα τῶν ἀγωνιστῶν, ἰδίως τὴν ἀχαρῆ ζωὴ στὰ κρησφύγετα, νὰ δεῖξουν τὴν ὀμότητα τοῦ Ἄγγελου ἀποικιοκράτη καὶ τῶν συνεργατῶν του καὶ νὰ τονίσουν τὸ πόσον κατὰ πτωστὴ πράξις εἶναι ἡ προδοσία.

Ἀπὸ τὰ πέντε διηγήματα ξεχωρίζει σαφῶς τόσο γιὰ τὸ ὕφος καὶ τὴ γλώσσα του ὅσο καὶ γιὰ τὴν δομὴ καὶ τὸ μῦθο του τὸ «Δυὸ χρόνια ὀκτώ μῆνες» τῆς κας Λούλας Κ. Γεωργιάδου ἀπὸ τὴ Λεμεσό. Στὸ διήγημα αὐτὸ ἀπονέμεται τὸ πρῶτο βραβεῖο.

Ἄξιο γιὰ ἔπαινο κρίνεται τὸ διήγημα «Ἡρωϊσμός, πάθος κι' ἀπολύτρωση» τοῦ κ. Χριστόφορου Κ. Κελλίρη, δασκάλου στὴν Κοιτέα, τὸ ὁποῖο παρόλο τὸν χρονικογραφικὸ χαρακτήρα του ἐδῶ κι' ἐκεῖ παρουσιάζει καὶ σημεῖα ἀνώτερης πνοῆς. Ἡ «Πνευματικὴ Κύπρος» ἀναλαμβάνει τὴν δωρεάν ἀποστολὴ τῶν τευχῶν της ἐπὶ ἕνα χρόνο πρὸς τὸν ἐπαινεθέντα.

Ἡ Κριτικὴ Ἐπιτροπὴ

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

Ζ. ΠΙΕΡΙΔΗΣ

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ (εἰσηγητής)

Λευκωσία 20 Σεπτ. 1963.

Ὁ παρειαυρισκόμενος ἀθλοθέτης κ. Ζήνωνας Πιερίδης συνεχάρη τὸν κ. Σπύρο Παπαγεωργίου, συντάκτη τῆς ἑφημερίδος «Ἐλευθερία» καὶ γραμματέα τῆς «Ἐθνικῆς Ἐταιρείας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν Κύπρου», ποὺ κέρδισε τὸ α' βραβεῖο τοῦ ποιητικοῦ διαγωνισμοῦ καὶ ἀμέσως μετὰ ἀνάγγειλε τὴν προκήρυξη ξανά τῶν δύο Πιερίδειων Διαγωνισμῶν τοῦ περιοδικοῦ, τὸν ἕνα γιὰ ποιητικὴ συλλογὴ καὶ τὸν ἄλλο γιὰ διήγημα με θέμα τοὺς

παλιούς ὄρους (τὸ περιοδικὸ μας στὸ ἐπόμενο τεύχος θὰ δημοσιέψῃ λεπτομερῶς τοὺς ὄρους).

Ὁ κ. Εὐστ. Λογάκος, διαδέχθηκε τὸν κ. Πιερίδη με μιὰ πολὴ συμβολικὴ προκήρυξη ἐνὸς νέου διαγωνισμοῦ με τὴν διομοσία «Βραβεῖον τοῦ Πρέσβους τῆς Ἑλλάδος κ. Μ. Δελιδάνη». Θέμα τοῦ γέου αὐτοῦ διαγωνισμοῦ εἶναι: «Αἱ τάσεις τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως κατὰ τὰ τελευταῖα τριάντα ἔτη καὶ οἱ κυριώτεροι ἐκπρόσωποι αὐτῶν». Σ' αὐτὸν ποὺ θὰ βραβευθῆ θὰ δοθοῦν £50 καὶ ἡ ἐργασία του θὰ ἐκδοθῆ σὲ τιθλίο με ἔξοδα τοῦ ἀθλοθέτη. Ὁ «Ἑλληνικὸς Πνευματικὸς Ὀμιλὸς Κύπρου» παρεκλήθη ν' ἀναλάβῃ τὰ τῆς κρίσεως καὶ τῆς ὄλης ἐπιθέψεως τοῦ διαγωνισμοῦ. Ἡ «Πνευματικὴ Κύπρος» θὰ συντάξῃ καὶ ἐξαγγεῖλῃ τοὺς ὄρους τοῦ διαγωνισμοῦ καὶ θὰ περιλάβῃ στὴν σειράν τῶν ἐκδόσεών της τὴν ἐργασία ποὺ θὰ βραβευθῆ.

Ὁ κ. Κ. Χρυσάνθης ἐν συνεχείᾳ ἀνήγγειλε τρεῖς νέους διαγωνισμοὺς τοῦ περιοδικοῦ: ἕνα γιὰ λιγοσέλιδη ποιητικὴ συλλογὴ, ἕνα γιὰ λιγοςέλιδη συλλογὴ διηγημάτων με θέμα τὸν τελευταῖο Ἀπελευθερωτικὸν Ἀγῶνα μας 1955—59 καὶ ἕνα με μονόπρακτο διαρκείας 25—30 λεπτῶν. Οἱ συλλογὴς (ποιήματα καὶ διηγήματα) ποὺ θὰ βραβευτοῦν θὰ ἐκδοθοῦν ἀπὸ τὸ περιοδικὸ. Γιὰ τὸ μονόπρακτο δίνει βραβεῖο ὁ κ. Ζ. Πιερίδης £10— καὶ θ' ἀναλάβῃ τὸ περιοδικὸ τὴ μετάδοσίν του ἀπὸ τὸ ΡΙΚ (τὰ δικαιώματα θὰ εἰσπραχθοῦν ἀπὸ τὸν συγγραφέα) καὶ θὰ τὸ περιλάβῃ στὴ σειρά τῶν ἐκδόσεών του.

Ὁ δρ Κ. Σπυριδάκης ἀμέσως μετὰ τὰς ἀναγγελίας τῶν διαγωνισμῶν μίλησε γιὰ τὴ σημασία τῆς συγκέντρωσης καὶ τῶν διαγωνισμῶν. Ἰδιαίτερη μνεία ἔκαμε γιὰ τὸν κ. Ζ. Πιερίδη καὶ τὴν φιλόμουση οἰκογένειά του ποὺ ἀπὸ χρόνια ὑποστηρίζουν ὀλιγκῶς καὶ ἠθικῶς τὴν πνευματικὴ κίνηση τοῦ τόπου. Τελείωσε ἐξαιρόντας τὴ συμβολικὴ σημασία τοῦ βραβεῖου τοῦ Πρέσβους τῆς Ἑλλάδος κ. Μ. Δελιδάνη, ἀφοῦ εἶναι ἡ πρώτη κατὰ τέτοιο τρόπο ὑποστήριξις τῆς πνευματικῆς κινήσεως στὴν Κύπρον ποὺ προσφέρεται ἐνθέρμως ἀπὸ ἐπίσημη πηγὴ τοῦ Ἐλευθεροῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ἐπὶ πλέον ἡ χειρονομία αὐτῆ δειχνεῖ τὴν ἐπίσημη ἐκτίμησι καὶ τὴν ἀναγνώριση τῆς ἐργασίας ποὺ γίνεται ἀπὸ τὸν «Ἑλληνικὸ Πνευματικὸν Ὀμιλὸν Κύπρου» καὶ τὸ περιοδικὸ «Πνευματικὴ Κύπρος».

Ἀκολούθησαν ἀνταλλαγῆς ἀπόψεων πάνω σὲ ζητήματα τοῦ περιοδικοῦ, ἀλλὰ καὶ πάνω σὲ γενικότερα πτώματα προβλήματα.

Τὸ περιοδικὸ «Πνευματικὴ Κύπρος» αἰσθάνεται ἰδιαίτερώς τὴν τιμὴ ποὺ τοῦ ἔγινε τόσο με τὴν παρουσία ἐκλεκτῶν διανοητῶν στὴ συγκέντρωσίν του ὅσο καὶ με τὴς διαβεβαιώσεις ὑποστηρίξεως ἀπὸ μέρους ὄλων. Εὐχαριστεῖ τὸν πρῶτο ὑποστηρικτὴ του με διαγωνισμοὺς κ. Ζήωνα Πιερίδη, ποὺ ἡ χειρονομία του δημιούργησε παράδοξη γιὰ τὸ περιοδικὸ Καὶ τέλος, με ἰδιαίτερη χαρὰ καὶ περηφάνεια ἀπενιζοῖ πρὸς τὴ συμβολικὴ ἀξία χειρονομία τοῦ Πρέσβους κ. Μ. Δελιδάνη, μιὰ χειρονομία ποὺ βοηθεῖ τὴν ντόπια καὶ πνευματικὴ κίνηση, μὰς ταυτίζει με τὸ νεοελληνικὸ πνευματικὸ κόσμον ὡς ἕνα κομμάτι τοῦ συνόλου καὶ μὰς παρέχει ταυτοχρόνως ἐπίσημη ἀναγνώριση.

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΠΛΟΥΜΠΩΣ

(ἀπὸ τοὺς ΚΑΛΛΙΚΑΝΤΖΑΡΟΥΣ τοῦ Γ. ΘΕΟΤΟΚΑ)

Μουσική: Γιώργου Κοτσώνη

The musical score is arranged in a standard orchestral format with the following parts from top to bottom:

- Μπουζούκι** (Bouzouki): Treble clef, 2/4 time signature. It begins with a series of chords and a melodic line starting in the third measure.
- Πλογμίσ** (Plogmis): Bass clef, 2/4 time signature. It provides a harmonic accompaniment with chords.
- Violino I** (Violin I): Treble clef, 2/4 time signature. It plays a melodic line with some slurs.
- Violino II** (Violin II): Treble clef, 2/4 time signature. It plays a similar melodic line to Violino I.
- v/lllo** (Viola): Treble clef, 2/4 time signature. It plays a more active, rhythmic line. The word "expressivo" is written above the staff.
- Μπαού** (Bass): Bass clef, 2/4 time signature. It provides a steady bass line with chords.
- Πλογμίσ** (Plogmis): Bass clef, 2/4 time signature. It continues the harmonic accompaniment.
- Vcl. I** (Violin I): Treble clef, 2/4 time signature. It plays a melodic line.
- Viol. II** (Violin II): Treble clef, 2/4 time signature. It plays a melodic line.
- Cello** (Cello): Bass clef, 2/4 time signature. It plays a melodic line.
- Μπαού** (Bass): Bass clef, 2/4 time signature. It provides a steady bass line.
- Πλογμίσ** (Plogmis): Bass clef, 2/4 time signature. It provides a steady bass line.
- viol I** (Violin I): Treble clef, 2/4 time signature. It plays a melodic line.
- Viol II** (Violin II): Treble clef, 2/4 time signature. It plays a melodic line.
- Cello** (Cello): Bass clef, 2/4 time signature. It plays a melodic line.

The vocal line (Soprano) is written in the 5th system and includes the following lyrics:

Ξυ-πνυ-κε τού-τε - ρω - τα παι-δι
 τού χα-ρου πα-ρα-κά-δι και λι-να-νε-

Μπουρλίκι
Πλογμπε
Violino I
Violino II
Vcllo

ράι - δα) γέ - νω - μα πύ λ' έ - βα - χρο σόν' Α -

Ηπος
Πλογμπε
Vcl. I
Vcl. II
Chello
Μπασ.
Πλογμπε

δα

Ξύπνησε χρυσοπέρδικα
καί τῆς καρδιάς μου λαύρα,
ἄνοιξε τὰ ματάκια σου
τὰ πλουμιστὰ καί μαύρα.

Ξύπνα τοῦ μόσχου τὸ κλαδί
τοῦ μπουμπουκιού ἢ ἀσπράδα,
ξύπνα καί δὲν ἐχόρτασες
τοῦ ὕπνου τῆ γλυκάδα;

Ξύπνα τοῦ ἔρωτα παιδί,
τοῦ Χάρου παρακλάδι
καί τῆς νεράιδας γέννημα
ποῦ μ' ἔβαλε στὸν Ἄδη.

.....
(Πρώτη ἐκτέλεση ἀπὸ τῆ Μάχη Συράκου).

Κ Α Θ Ε Μ Η Ν Α

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

Ο ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΤΡΙΤΗΣ ΜΑΣ ΧΡΟΝΙΑΣ

Χαρακτηριστικό τῆς τρίτης μας χρονιάς, πού ἔληξε μαζί με τὸ προηγούμενό μας τεύχος ἀρ. 36, ἦταν τὰ προσαρτήματα, (οἱ αὐτοτελεῖς μας ἐκδόσεις). Οἱ αὐτοτελεῖς αὐτὲς ἐκδόσεις μας, πού ἀρχισαν μετὰ τὴ δεύτερη χρονιά τοῦ περιοδικοῦ, ἔχουν σκοπὸ νὰ διευκολύνουν κυρίως τοὺς συγγραφεῖς. Μετὰ αὐτὸ τὸν τρόπο αὐτοὶ βλέπουν τὸ ἔργο τους στὸ σχῆμα τοῦ λιγισέλιδου βιβλίου (ἔστω κι' αὐτὸ) καὶ ἀποκοτοῦν ἔτσι τὸ δικαίωμα μετὰ τὴ λογοτεχνικὴ κίνηση τοῦ νησιοῦ μας. (Τὰ βιβλία εἶναι τὸ πραγματικὸ πιστοποιητικὸ καὶ ὄχι οἱ πέντε ἀράδες πού δημοσιεύονται σὲ περιοδικό). Τέτοια προσαρτήματα εἶχαμε τὸ «Τότε πὸν πολεμοῦσαμε» τοῦ Γιάννη Παπαδοπούλου (α' βραβεῖο τοῦ Πρώτου Ποιητικοῦ Πιεριδίου Διαγωνισμοῦ τοῦ περιοδικοῦ μας), τὸ θεατρικὸ «Τὸ ρόδι φοῦστάνι» τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη (α' βραβεῖο τοῦ Πρώτου Δραματικοῦ Διαγωνισμοῦ Χρ. Καρμίου τοῦ περιοδικοῦ «Κυπριακὰ Γράμματα») καὶ τὰ πρῶτα τῆς συλλογῆς διηγημάτων «Ὁ δρόμος τῆς Χαράυγης» τοῦ Δημ. Γιάνκου.

Ἐκτίμηση πρὸς τὴ γραμμὴ, τὸ ὕψος σοβαρότητας καὶ τὸ ἦθος τοῦ περιοδικοῦ μας ὑπῆρξε ἡ παραχώρηση πρὸς δημοσίευση κειμένων καὶ τῶν δυὸ λογοτεχνικῶν Ἐταιρειῶν τῆς Κύπρου. Ἡ «Ἐθνικὴ Ἐταιρεία Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν Κύπρου» παρεχώρησε, μετὰ συγκατάθεσιν τοῦ «Ἑλληνικοῦ Πνευματικοῦ Ὁμίλου Κύπρου», τὰ τῆς συγκεντρώσεως τῶν δυὸ αὐτῶν πνευματικῶν σωμάτων πρὸς τιμὴ τοῦ ποιητῆ Γιώργου Σεφέρη. Ἐπίσης ἡ ἴδια Ἐταιρεία παρεχώρησε τὰ κείμενα τοῦ Ἰωάννα Δραγούμη. Ἀλλὰ καὶ τῆς «Ἐταιρείας Κυπρίων Λογοτεχνῶν» δημοσίευσσε τὸ περιοδικὸ δυὸ διαλέξεις, μιὰ τοῦ Ἀντρέα Χριστοφίδη: «Προσπαθώντας ν' ἀγγίξουμε τὴν ποίηση — Ἐπικὴ καὶ Λυρική Ποίηση» καὶ μιὰ τοῦ Τάσου Στεφανίδη: «Ἡ ποίηση τοῦ Καβάφη». Κείμενα συγκεντρώσεως τῆς Ἐθνικῆς Ἐταιρείας δημοσιεύτηκαν ἐπίσης (Ἰ.Α. Περγάνη)· μᾶς παραδόθηκε ἐπὶ πλέον ὕλη γιὰ μελλοντικὰ τεύχη (γιὰ τὸν Παλαμᾶ π.χ.) Ἀλλὰ ἔχει σημαντικὴ σημασία καὶ τὸ ὅτι τὰ δυὸ σώματα «Ἑλληνικὸς Πνευματικὸς Ὁμιλος Κύπρου» καὶ «Ἐθνικὴ Ἐταιρεία Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν Κύπρου» δημοσίευσαν μετὰ ἀποκλειστικότητα τοὺς ἀπολογισμοὺς τους

στὸ περιοδικὸ μας. Τέλος, στὸ ἴδιο αὐτὸ σημεῖο πρέπει ν' ἀναφέρω τὶς παραχωρήσεις σ' ἐμᾶς (μετὰ ἄδεια τῶν συγγραφέων) ἀξιολόγων λογοτεχνικῶν κειμένων (θέατρο, μελέτη, σχόλια καὶ εἰσαγωγές) πού μετὰδωσε τὸ «Ραδιοφωνικὸν Ἰδρυμα Κύπρου» (ΡΙΚ).

Ἡ μέριμνα τοῦ περιοδικοῦ γιὰ λογοτεχνικὴν (καὶ παιδευτικὴν) ἀξιολόγησιν τοῦ τελευταίου μας Ἀπελευθερωτικοῦ Ἀγῶνα 1955—1959, δίπλα στὴν εὐφύτερη προβολὴ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου καὶ τῶν ἀγῶνων του, ἐξακολουθεῖ ἀμείωτη. Ἐκτὸς ἀπὸ σχετικὰ κείμενα, πού δημοσίεψε ἢ σχολίασε, ἔδωσε μιὰ ἀνθολόγησιν ἀπὸ 8, τι ποιητικὸ γράφτηκε γιὰ τὸν ἥρωα τῶν ἡρώων Γρηγόρη Αὔξεντίου καὶ παραχώρησε τὶς στοιχειοθετημένες σελίδες γιὰ τὴν ἐκδόσιν τοῦ βιβλίου «Ῥόδις καὶ Μπαλλάντες γιὰ τὸν Γρηγόρη Αὔξεντίου».

Σὲ δευτερεύουσα μοῖρα (γιατὶ δὲν εἶμαστε στὴν ὥρα, ὅπως θάπρεπε) βρεσκαται ἡ παρακολούθησιν τοῦ κυριακοῦ τύπου καὶ ἡ ἐπισημανση τῆς λογοτεχνικῆς παραγωγῆς πού δημοσιεύεται σ' αὐτόν. (Παραγωγή ἀσφαλῶς δὲν εἶναι τὰ κριτικὰ σημεῖωματα, γιὰ αὐτὰ ἀνήκουν ἀποκλειστικὰ στὴ δημοσιογραφία). Δυστυχῶς ὑστερήσαμε στοὺς διαγωνισμοὺς. Μόνο οἱ δυὸ Πιερίδιοι προκηρυχτήκανε. Ἀλλὰ τὴν τέταρτη χρονὰ θὰ γίνῃ ἡ πρόθεσιν ἀρραβωνία γιὰ ἐξασφάλισιν κάποιων νέων διαγωνισμῶν σὲ διάφορους τομεις τῆς λογοτεχνίας.

Ἀπὸ τὴν πρώτη κι' ἄλλες χρονὰ καθιερώσαμε καὶ μιὰ στατιστικὴν ἐπισημειωτικὴν σελίδα μας. Ἀκολουθώντας τὴν παράδοσιν αὐτὴ ἀναφέρουμε ἀριθμοὺς σχετικoὺς μετὰ τοὺς συνεργάτες μας καὶ τὰ κείμενά τους:

Ποίηση:	53 συνολικῶς
	34 Κύπριοι
	11 Ἑλλαδικοὶ
	8 ξένοι.
Πεζογραφία:	13 συνολικῶς
	10 Κύπριοι
	3 Ἑλλαδικοὶ
Δοκίμια — μελέτες:	
	24 συνολικῶς
	19 Κύπριοι
	2 Ἑλλαδικοὶ
	3 ξένοι.
Θεατρικά:	3 συνολικῶς
	ὄλοι Κύπριοι.

Σημειώματα, συνεντεύξεις κλπ.:

22 συνολικώς
19 Κύπριοι
3 Έλλαδικοί.

Πίνακες, γλυπτά κλπ.:

9 συνολικώς
8λοι Κύπριοι.

Σχόλια και σκέψεις:

3 συνολικώς
8λοι Κύπριοι

Κριτικά σημειώματα:

11 συνολικώς
8λοι Κύπριοι

Άπολογισμοί: 4 συνολικώς
8λοι Κύπριοι.

Έπιστολές: 17 συνολικώς
8λοι Κύπριοι.

Μεταφράσεις: 10 συνολικώς
5 Κύπριοι
5 Έλλαδικοί.

Και για να συνοψίσω την προσφορά των Κυπρίων: Στις πάνω από 450 σελίδες του περιοδικού μας συνεργαστήκαμε 107 Κύπριοι.

Άσφαλώς, αρκετά όνόματα λείπουν από τις σελίδες μας, είτε γιατί δε θέλησαν να μας στείλουν υλικό ή δεν είχαν υλικό έτοιμο για δημοσίευση κατά τη γνώμη τους. Απολάσσετε για αυτό πραγματικά. Πάντα όμως οι στήλες μας θά ναι στη διάθεσή τους. Ένα όμως είναι αναμφισβήτητο τιμητικό για το περιοδικό μας: Δεν έξοστρακίσαμε τους παλιούς, δεν περιφρονήσαμε τους νέους.

Με την τέταρτη χρονιά, που άρχίζει με το παρόν τεύχος μας, ελπίζουμε ν' άνεδοῦμε πὸ ψηλά και ν' άνταποκριθοῦμε στις ποικίλες πνευματικές απαιτήσεις των συνδρομητών και άγνωστών μας, με γνώμονα πάντοτε τις νεοελληνικές μας υποχρεώσεις.

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΣΧΟΛΙΑ ΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ**ΤΟ «ΕΘΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ» ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ**

Η έφεταινή παρουσία του «Έθνικού Θεάτρου» μας στην Κύπρο άποτελεί την τρίτη κάθοδό του εδώ. Οι δυὸ τελευταίες κάθοδοι σχετίζονται άπολύτως με άναβίβαση άρχαίας τραγωδίας. Η πρώτη κάθοδος τότε, άμέσως μετά το Δεύτερο Ύιαικόσμιο Πόλεμο και την Άλελευθέρωση, υπήρξε μιὰ «ύψηλή έθνική παρουσία» στα ρωμαντικά χρόνια της προεπαναστατικής μας περιόδου. Οι διακηρύξεις του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου, το κατ' έλίφαση

πὸ έλεύθερο κλίμα εδώ, άνέβασε περισσότερο τ' όνειρο της Ένώσεως.

Οι δυὸ όμως τελευταίες κάθοδοι πὸν σχετίζονται με παραστάσεις άρχαίων τραγωδιών δημοσργούν μιὰ άλλη παρουσία, μιὰ άνάμνητη παρουσία έθνική - πολιτιστική και προστοιμάζουν έδαφος σὲ τύπο φεστιβάλ, πὸν θά μπορούσε εδώ, στὸ νοτιοανατολικό μας άκρο, νά βοηθήσει την έγκαθίδρυση μιὰς έστίας ελληνικής άκτινοβολίας.

Τὸ κέρδος από την κίνηση αυτή είναι διπλό: τοπικά κυπριακό και γενικότερα ελληνικό. Περνοῦμε μιὰ πὸν δύσκολη και προπαντός άνεραμίστη περίοδο κ' άς προσπαθοῦμε νάχουμε μιὰ συνοχή κ' ένα στόχο. Δυστυχώς ὁ ρωμαντισμός των προεπαναστατικών μας χρόνων έχασε τὴ δύναμή του, έστὼ κ' άν διατηρείται κάποια σπύθα της (όχι στὸ πολιτικό πεδίο). Η παρουσία του «Έθνικού Θεάτρου» μας, τοῦλάχιστον άνακατεῖ τὴ ρωμαντική μας τέφρα και δίνει λόγο ὀξυγόνο στις άδύνατες σπύθες. Ταύτοχρόνως τὸ ελληνικό μας κέντρο έπιτελεί τὸ καθήκον του πὸς τὴν έπαρχία και τοὺς άκράτους ελληνισμούς.

«ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΜΕΡΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ»

Ο «Όργανισμός Ένωμένων Έθνών» από τὸ 1954 υιοθέτησε τὸν γιορτασμό της «Παγκόσμιας Μέρας του Παιδιοῦ» με σκοπὸ τὴν τόνωση του αίσθήματος άδελφωσύνης και άλληλοκατανοήσεως άνάμεσα στὰ παιδιὰ όλου του κόσμου. Η μέρα αυτή — άνεξαρτήτως πὸς γιορτάζεται στις διάφορες χώρες — είναι μέρα χαράς για τὸ παιδί και μέρα ύπομνήσεως για τις ύποχρεώσεις μας έναντι του παιδιοῦ. Τὸ περιοδικό μας αυτό ενδιαφέρεται περισσότερο για τὸ πνευματικό μέρος, αλλά και ἡ διακήρυξη των δικαιωμάτων του παιδιοῦ είναι πέρα για πέρα μιὰ πνευματική έέργεια. Παίρνουμε, λοιπόν, τὴν ευκαιρία (συνήθως ἡ μέρα γιορτάζεται τὴν πρώτη Δευτέρα του Όκτώβρη), για νά δημοσιέψουμε στις στήλες μας αυτή τὴν διακήρυξη:

«1. Τὸ παιδί πρέπει νά προστατευτὴ άνεξαρτήτως καταγωγῆς, έθνικότητας και θρησκείας.

2. Τὸ παιδί πρέπει νά προστατευτὴ με σεβασμό μες τὸ σύνολο τῆς οικογενείας του.

3. Πρέπει νά προσφέρονται στὸ παιδί τὰ μέσα για ν' άναπτυχθῆ κανονικά σωματικῶς, ἠθικῶς και πνευματικῶς.

4. Πρέπει νά προσφέρεται τροφή στὸ πεινασμένο παιδί, τὸ άρρωστο νάχη περίθαλψη τὸ καθυστερημένο νά βοηθητὴ, τὸ άπροσάρμοστο ν' άναμορφώνεται, τὸ άφανὸ κ' έγκαταλειμένο νά περιμαζεύεται.

5. Τὸ παιδί πρέπει νάχη προτεραιότητα στὴ βοήθεια σὲ περίπτωση γενικοῦ κινδύνου.

6. Τὸ παιδί πρέπει ν' απολαμβάνῃ πλήρως των μέτρων προνοίας και κοινωνικῶν ασφαλίσων και νά του παρέχονται τὰ αναγκαία μέσα, όταν θάρρη ὁ καιρός, νά κερδίσει τὴ ζωή

τον και να προστατεύεται από οποιαδήποτε εκμετάλλευση.

7. Πρέπει το παιδί να διαπαιδαγωγείται με το συναίσθημα πώς τα καλύτερά του προτερήματα τίθενται στην υπηρεσία των αδελφών του».

Δεχτά όλ' αυτά κι' από το πιο καθυστερημένο μυαλό. 'Αλλά χρειάζονται υλικά μέσα για να μπουν στην εφαρμογή. Και συντονισμένη δράση ιδιωτών και κράτους. Και προπαντός — προσοχή — να μὴν είναι τὰ δικαιώματα αυτά «πρόσχημα» ακριβώς για καταπάτησή τους και για εκμετάλλευση των παιδιών.

ΟΙ «ΠΝΕΥΜΑΤΩΔΕΙΣ ΝΕΟΙ»

Τὰ συμπτώματα και τὰ σημεία του «πνευματικού τεντυμπούσιμου» έχουν από καιρό επισημάνει πολλοί σημειωματογράφοι και σχολιαστές ημερησίων και περιοδικών έντυπων της 'Αθήνας και της έλλαδικής επαρχίας. Συζητήσεις επίσης έγιναν πάνω στη σημασία και προπαντός την έλλειψη πνευματικού υποστρώματος μᾶς άλλης στενᾶ συγγενικής (ἂν ὄχι και ταυτόσημης) κινήσεως με τὸν τεντυμπούσιμό που λέγεται «οργίλοι νέοι». Συνεπώς θὰ περιτολογοῦσαμε ἂν ἀνοίγαμε τὸ θέμα και στὸ δικό μας περιοδικό.

Ἐδῶ ὑπάρχει ἕνα ἄλλο ἐρώτημα: ὑπάρχει στὸν τόπο μας σχετική κίνηση; Και «ναί» και «όχι». Μία «νόθα» κίνηση ὑπάρχει, πὸν δὲν μυρίζει μήτε «πνευματικό τεντυμπούσιμό» μήτε «οργίλους νέους». Ἡ κίνηση αὐτή, πιθανὸν συγγενική με τὴς δυὸ π' ἀναφέραμε, μορεῖ νὰ χαρακτηριστεί ὡς «πνευματώδεις νέοι». Γιατί στις ἐκδηλώσεις τους χαρακτηριστικό σημεῖο και ἀναγνωριστικό εἶναι τὸ «πνεῦμα» στὴς διάφορές του βαθμίδες, ἀπὸ τὸ παιδικὸ πνεῦμα ὡς τὸ φτηνὸ ἐπιθεωρησιακό.

Π.χ. Ὁλος τοὺς γύρω τοὺς θεωροῦν «κουτούς» και τοὺς ἀραδιάζουν ἕνα σωρὸ κοινοτοπίες ἀπαιτώντας να θεωροῦνται αὐτὲς ὅλες ὡς σοφίες και θέσφατα. Ἄλλο χαρακτηριστικό εἶναι τὸ παιγνίδι με τὴς λέξεις κατὰ τὸ σύστημα τῶν παρηχητικῶν σχημάτων, ὅπως εἶναι τὸ καλαμπούρι. Δὲν ἐπιτίθενται με πάθος («οργή») κατὰ τῶν διαφορετικῶν ἀπ' τὴς δικῆς τους ιδεολογιῶν (πάσης φύσεως) ἀλλὰ ἀπλῶς «παίζουν πνευματωδῶς με τὴς λέξεις». Κι' ὅταν κάποιος τοὺς πατήση λίγο τὸν «πνευματικό» τους κάλο διαμαρτύρονται χριστιανικά και κλαίει πὸς ἀδικοῦνται, κατασυκοφαντοῦνται, ἀποδιώχνονται γιατί εἶπαν ἀπλῶς τὴ γνώμη τους (ἂν εἶναι γνώμη τὸ ἀνοῦσιο καλαμπούρι) χωρὶς νὰ θέλουν νὰ θξουν κανένα. Βλέπετε ἢ δημοκρατία ἐπιτρέπει σ' αὐτοὺς νὰ «καλαμπορεύουν» κι' ἀπαγορεύει στὸν ὁποιοδήποτε ἄλλο νὰ σχολιάση δυσμενῶς τὴς σαχλολογίες τους.

Και τὸ σπουδαιότερο: ὅλ' αὐτὰ (ρήσεις μεγάλα ἀνδρῶν, ἀράδα καλαμπούρια, κλαφαρίσματα για λύπηση κλπ.) οἱ κύριοι αὐτοὶ τὰ κάνουν χωρὶς νάχουν κάτι νὰ δείξουν, ἕνα στοιχειῶδες πιστοποιητικό. Μερικοὶ (εἶναι κι' ὅλας μεσήλικες κι' ἄς καμαρώνουνε για νέοι) δὲν

γράφανε οὔτε μάν... ἀράδα, ἄλλοι σκαρῶσανε δυὸ-τρία σκαλαθύματα παρηχητικῆς φύσεως, κι' ἄλλοι ἐτοιμάζουν σήμερα—αἴριο—σὲ λίγο ἀριστουργήματα σ' ὅλα τὰ εἶδη τῆς Τέχνης, πὸν θὰ κάνουν κόσμο και ντυνὰ νὰ τριβῆ τὰ μάτια του.

«ΕΠΕΤΕΙΑΚΟΣ», «ΕΠΙΚΑΙΡΙΚΟΣ» ΚΑΙ «ΝΕΑ ΕΠΟΧΗ»

Στὸ σημεῖωμα τοῦ Α. Π. στὴ «Νέα Ἐποχή» (ἀρ. 55) ἐκτίθεται ἡ διαφωνία στὴν ἀποψή μου πὸς ἕνα ἐπιχορηγούμενος ἀπὸ τὴν «Κοινωνική Συνέλευση» θεατρικὸς ὀργανισμὸς ὀφείλει νὰ δίνει «ἐπετειακὲς παραστάσεις» και νὰ συμμετέχη κατὰ κάποιον τρόπο (καλλιτεχνικά, βέβαια) στὴς ἔθνικὲς μας ἐκδηλώσεις. Δικαίωμα τοῦ σημειωματογράφου νὰ διαφωνῇ.

Ἄλλὰ νομίζω πὸς δὲν εἶναι σωστὸ νὰ παρερμηνεῖνται ἀπλοῦστατα πράγματα. Ὁ Α. Π. γράφει με τὸ σημεῖομά του: «Ὁ κ. Χρυσάνθης για νὰ μὴ πείσει πὸς «ἐπετειακή παρασταση» δὲ σημαίνει μιὰ προχειρολογία, σημειώνει ὅτι «για κάθε θάνατο ἡ συλλαλητήριο κ.λ.π. ὁ Ρίτσος γράφει κι' ἕνα ποίημα...». Ἐδῶ τὸ πρῶμα μπερδεύεται περισσότερο. Ὁ κ. Χρυσάνθης εἶναι ὁ ἴδιος ποιητὴς και θὰ ξαίρει ἀσφαλῶς ὅτι ὑπάρχει μεγάλη διαφορά ἀνάμεσα στὸ γράφημο ἑνὸς ποιήματος και τὸ ἀνάβασμα ἑνὸς θεατρικοῦ ἔργου. Στὸ πρῶτο ἀρκεῖ μονάχα ἡ ἔμπνευση ἑνὸς καλλιτέχνη, και μορεῖ νὰ γραφτεῖ σὲ πολλὴ λίγες ὄρες (κάποτε και λεπτά!). Τὸ δεύτερο, εἶναι δουλιὰ πὸν ἀπαιτεῖ τὴν ἐργασία πολλῶν καλλιτεχνῶν και τὴν προετοιμασία πολλῶν ἡμερῶν ἢ και μηνῶν. (Ἀφίνουμε βέβαια ὅτι κατὰ τὴ γνώμη μας πάρα πολλὰ ἀπὸ τὰ ἐπετειακὰ ποιήματα εἶναι προχειρολογίες, αὐτὸ ὅμως εἶναι ἄλλο ζήτημα).

Ἡ πρόταση ἢ δική μου εἶναι σαφῆς, ἢ ἔξης: «Και «ἐπετειακή παρασταση» ἀσφαλῶς δὲν σημαίνει μιὰ προχειρολογία (π.χ. για κάθε θάνατο, ἢ συλλαλητήριο κλπ. ὁ Ρίτσος γράφει κι' ἕνα ποίημα κατὰ μίμησης τῶν Ἐστεμμένων ποιητῶν) τῆς Ἀγγλίας.»

Ἡ παρένθεση ἀνήκει στὴ λέξη «προχειρολογία» και ὄχι στὴν... «ἐπετειακή παρασταση», γιατί ἀπλοῦστατα ὁ Ρίτσος και οἱ Ἐστεμμένοι ποιητὲς γράφουν «ἐπικαιρικὴ ποιήση» και ὄχι «ἐπετειακή». Ἐκτὸς ἂν πραγματικά ὁ Α. Π. συγχύζει τὴ σημασία τῶν δυὸ λέξεων «ἐπετειακός» και «ἐπικαιρικός».

Ο ΟΔΗΓΟΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΤΟΥ κ. R. MILLIEX

Ἐξ ἀρχῆς ὀφείλω νὰ δηλώσω πὸς τὸ σχόλιο αὐτὸ δὲ γράφεται για νὰ ἐπαινεθῇ τὸ «πρακτικό» μέρος τοῦ Ὁδηγοῦ τῆς Κύπρου, πὸν ἔγραψε ὁ R. Millieux στὴ σειρὰ Nagel. Ὅχι γιατί δὲν ἔχει σημασία ἢ πρακτικὴ πλευρά. Ἀπεναντίας τὴ βερίσχο ἀρκετὰ ἐξυτηρητικὴ τοῦ τουριστῆ, βασισμένη πάνω στὴν «κλασσική» πιά πείρα τῶν ἐκδόσεων Nagel. Ὁ ὀδηγὸς εἶναι εὐχρηστος, γεμάτος πικίλλες πληροφο-

φορίες, διαλεγμένες με προσοχή, βοηθεί κι' ευχαριστεί και μορφώνει και προπαντός εισάγει στα της Κύπρου.

Το σχόλιο ενδιαφέρεται για την πνευματική πλευρά του οδηγού αυτού. Γιατί «οδηγοί» γραφθήκανε κι' άλλοι σε άλλες γλώσσες για την Κύπρο. Μερικοί απ' αυτούς αποτελούν πλούσιον υλικό πληροφοριών. Τους λείπει όμως κάτι: «ο κυπριακός φιλελληνισμός». Σε άλλους οδηγούς υπάρχει μια τάχα ύψηλου επιπέδου ουδετερότητα και προπαντός σκανδαλώδης προσοχή μήπως αυτό ή εκείνο (άκόμα κι' ένα επίθετο ή ένα όνομα) προσβάλει κάποια πολιτικά συμφέροντα. Σε άλλους παρατηρείται ένα είδος «φοβίας» (από αμφιβολίες, αγωνίες;) που διαφέρει απ' την ουδετερότητα ή την προσοχή και την φοβία αυτή την εξουδετερώνουν μ' ένα πικτικό στοιβάγμα άσχετων πραγμάτων (παθάνον και αληθινών) που παρασύρει άλλοι και άλλοι για να δημιουργήσει στο κεφάλι «καρηθάρια» κι' όχι πιθανή άποψη.

Ο οδηγός «Chypre» του κ. R. Millieux έχει ένα χαρακτηριστικό, που τον κατατάσσει άμέσως ψηλά στην ελληνική μας συνείδηση: χωρίς να νοθεύει την αλήθεια διαπνέεται από την αρχή ως το τέλος από ένα υγιή «κυπριακό φιλελληνισμό». Δεν αποκορύπτει. Δέ στοιβάξει σωρό πικτικό υλικό (άσχετο μάλιστα με τό τουριστικά ενδιαφέροντα). Δεν παρερμηνεύει ξεπίτρες, μήτε δίνει ξερομφοδίτες ή χρησιμικές προτάσεις για ανάλογες σκέψεις κι' απόψεις. Άλλά και δεν ξελαπατά.

Ο «κυπριακός φιλελληνισμός» του δέ φαίνεται μόνο στο σύντομο κεφάλαιο της Ιστορίας (Histoire) που το φρένο υπόδειγμα συμπυκνώσεως, ήθους, αγάπης και ενημερότητας. Ο φιλελληνισμός αυτός καταφαίνεται σε κάθε σελίδα κι' εκεί που δεν περιμένεις να ξεπηδήσει. Π.χ. στο κεφάλαιο Γεωγραφία (Géographie) παρουσιάζεται ο Πενταδάκτυλος με τον Ταύγετο της Λακωνίας, και το βιολετί χρώμα των βουνών του με το ίδιο μενεξεδί του Τριητοῦ. Άλλά και σε πλείστα άλλα μέρη (που ένας αδιάφορος ή ουδέτερος θά σιωπούσε) συναντάς αυτή την ειδογενική για μας εκδήλωση του συγγραφέα. Ορίστε μερικά παραδείγματα παραμένα στην τύχη: σελ. 62 «...της δυτικής ακτής που λεγόταν κατά την αρχαιότητα «Ακτή των Άχαιών». σελ. 115 «...το χωριό Λακατάμα (παραμόρφωση αληθής του Λακεδαίμονα)...». Τέλος, έστω κι' αν αυτό είναι επιβεβλημένο, ή ειδική μνεία για τόπους όπου υπάρχουν μνημεία κλπ. συνδεδεμένα με την ΕΟΚΑ μās υποχρεώνει ξεχωριστά.

Βέβαια υπάρχουν παραλείψεις στο έργο (μάλλον από λιγώτερο απ' ό,τι θάπρεπε ανάπτυξη του σχετικού σημείου). Άλλά αυτό και φυσικό είναι κι' ίσως πάλιν να όφείλεται στο ότι διαφέρουν κατά τι τὰ κριτήρια, συνεπώς να μη είναι παράλειψη.

Γιατί ο οδηγός αυτός να μη κυκλοφορήσει και στ' αγγλικά;

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Γ. Θεοτοκά: Οί Καλλικάντζαροι (Τ' όνειρο του Δωδεκάμερου), φανταστική κωμωδία, «Εθνικό Λαϊκό Θέατρο», σκην. Θ. Σακέτα.

Η μορφή του Γ. Θεοτοκά ξεχωρίζει στα γράμματά μας και προπαντός στο θέατρο από τη σαφή προσήλωσή του στο «λαϊκό πολιτισμό» μας, απ' όπου άντλεί θέματα και τύπους για ένα νεοελληνικό θέατρο. Η τάση αυτή προς το λαϊκό στοιχείο σήμερα θαίνει παράλληλα με το ιστορικό δρώμα. Ο Μήτσος Λυγίζος χαρακτηρίζει το «Λαϊκό Δρώμα» σαν θέατρο με σύλληψη και έκφραστικά μέσα που θυμίζουν λαϊκή προέλευση και που δεν εξαντλούνται μέσ' το πλαίσιο της λαϊκής τους καταγωγής, αλλά επεκτείνονται και ξαναδουλεύονται πάνω σε σύγχρονες αντιλήψεις και μορφοποιούνται σε σύμβολα. Αυτό αρχιθώς κάνει και ο Θεοτοκάς με μια συμπλήρωση: πώς όλ' αυτά άνταποκρίνονται ίσως σ' έμάς τους Έλληνες που από ανάγκη πρέπει να τονίσουμε την εθνική μας ιδιορρυθμία και τον πρωτότυπο νεοελληνικό μας χαρακτήρα. Περισσότερα για τίς σχετικές απόψεις του Γ. Θεοτοκά μπορεί ένας να βρη σε όρθρο του στο περιοδικό «Ν. Έστία» (1 Μαΐου 1952) και στον πρόλογο του βιβλίου του «Κατσαντώνης» (Άθήνα 1958).

Έργα του Θεοτοκά άνεβαστήκανε στην Κύπρο από έρασιτεχνικούς όμίλους και μεταδοθήκανε όλο το Ραδιοφ. Ίδρυμα Κύπρου. Το καλοκαίρι του 1960 άνεβάστηκε το «Γεφύρι της Άρτας» από σπουδαίους της Δραμ. Σχολής της «Ελληνικής Μουσικής Ακαδημίας» κατά σκηνοθεσία του καθηγητή της σχολής κ. Θάνου Σακέτα. Η παράσταση εκείνη άφησε καλές εντυπώσεις και για τη δουλειά της σχολής και για το έργο αυτό καθ' έαυτό, (παρόλο το λίγο άεργό ρυθμό του). Παλιότερα στην «Παγκύπριο Έορτή Νεολαίας» κατά τὰ χρόνια του Άπελευθερωτικού Άγώνα μας (1955—1959) άνεβάστηκε από έρασιτέχνες του Μόρφου ο «Κατσαντώνης» («Το τίμημα της λευτεριάς» όπως είναι ο πραγματικός τίτλος) με κάποιο πρόχειρο τρόπο, άφου δεν ύπήρχε σκηνοθετικός νοῦς, που ιδιαίτερος χρειάζεται στα έργα αυτά. Έφέτος το «Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου» μετέδωσε το έργο «Πέρνει το βράδυ» με ύπόθεση τον Πλάτο κατά ραδιοσκηνοθεσία κ. Πάνου Ιωαννίδη, το όποιο είχε μια ξεχωρη υποβλητικότητα.

Σταθμός στα θεατρικά χρονικά της Κύπρου πρέπει να θεωρηθή το άνέβασμα του έργου «Καλλικάντζαροι» (πραγματικός τίτλος του «Όνειρο του Δωδεκάμερου») από το «Εθνικό Λαϊκό Θέατρο» κατά σκηνοθεσία του κ. Θάνου Σακέτα στον χώρο και τον τύπο «ήποθεάτρου». Το έργο αυτό πρωτοπαίζεται από έπαγγελματικό θέατρο και παρουσιάζει άρκετές δυσκολίες κι' έξοδα πολλά σχετικάς.

Νομίζω πως όθταν βοηθητικό για την κατανόηση της αξίας του έργου αν παράθετα από-

σπασμα έπιστολής του συγγραφέα προς τον γράφοντα (ημερομηνίας 3 Σεπτεμβρίου 1963).

«...Το έργο γράφτηκε τον καιρό της Κατοχής, σε μιá εποχή όπου ή φοβερή έξωτερική πίεση μάς είχε κάμει να έμβαθύνουμε την έθνική μας ύπόσταση και να ζητήσουμε παρηγοριά και λύτρωση στις γνησιότερες πηγές του λαϊκού μας πολιτισμού. Όραματίστηκα τότε ένα θέατρο έμπνευσμένο από τη λαϊκή «νεοελληνική μυθολογία» κι έγραψα διάφορα έργα με το πνεύμα αυτό. Κατά σειρά: «Άντάρα στ' Άνάπλι», «Τό Γεφύρι της Άρτας», «Όνειρο του Δωδεκάμερου», «Τό Κάστρο της Όριάς», «Τό παιχνίδι της τρέλλας και της φρονιμάδας». Μετά την Κατοχή, με την ίδια πάντα έμπνευση, έγραψα τόν «Κατσαντώνη» («Τό τμήμα της λευτεριάς») και, με συγγενική έμπνευση, την κωμωδία «Συναπάντημα στην Πεντέλη», ένα παιχνίδι άπάνω στο θέμα της ληστοκρατίας της εποχής του Γεωργίου Α'. Όλα αυτά τά έργα άποτελούν ένα σύνολο, μιá προσπάθεια για τή δημιουργία ενός θεάτρου συγχρόνου, με λαϊκή έμπνευση και ζωηρό νεοελληνικό χαρακτήρα. Δέν μπορώ, βέβαια, να αξιολογήσω τό άποτέλεσμα άλλα σάς εκθέτω την πρόθεση. Ποιό θά είναι τό μέλλον της προσπάθειας αυτής και άν θά συνεχιστή από άλλους δέν είναι δυνατό να προβλέψω...».

Αυτό είναι τό άπόσπασμα της έπιστολής που άναφέρεται στο έργο και στά άδερφά του έμπνευσμένα από τη λαϊκή «νεοελληνική μυθολογία». Για όσους ενδιαφέρονται για τις θεατρικές άπόψεις του Γ. Θεοτοκά τούς παραπέμπω σε μιá συνέντευξή του δημοσιευμένη στο περιοδικό «Πνευματική Κύπρος» τεύχος άρ. 26 (Νιόβρης 1962).

Ό προσπάθεια του «Εθνικού Λαϊκού Θεάτρου» στέφθηκε από έπιτυχία, όταν άναλογιστούμε τις τοπικές συνθήκες (π.χ. την έλλειψη παραδόσεως μπαλέτου, την άδυναμία χρησιμοποίησης όρχήστρας κλπ.). Και πρώτ' άπ' όλα: ο κ. Σακέττας άκολούθησε μιá γρήγορη και ζωηρού ρυθμού σκηνοθετική γραμμή αντίθετα προς την κατά παράδοση προσωπική του άγώρρευση. Ό κίνηση πλήθους (στην περίπτωση αυτή ή ομάδα τών καλλικαντζάρων) (ή χορογραφία άνήκει στην κ. Μάχη Συράκου) από όλα τά σημεία της σκηνής έδινε και ποιιλία και ζωηράδα. Ό έρμηνεύα της Γ. Μετζιτη ως Κυράς Καλής, του Άντρέα Μουσουλιώτη ως μυλωνά και του Ν. Χαραλάμους ως Μαντρακούζου πρέπει να σχολιαστούν ξεχωριστά. Ό Γ. Μετζιτη με τή συνήθη τή άνεση, τή βραχνή φωνή και τις άπλοϊκές κινήσεις έδωσε πέρα για πέρα τόν τύπο της μουμουράς, κατά τή γνώμη της διαολεμένης γυναίκας. Ό Νίκος Χαραλάμους με τή σβελάδα του και τις κάπως κωμικές κινήσεις του (θά τις προτιμούσα πιο ζωάκοις) δημιουργούσε ένα Μαντρακούζο, άρχηγό τών Καλλικαντζάρων. Τέλος ό Μουσουλιώτης μάς παρουσίασε ένα σπάνιο τύπο μεθυσμένο μυλωνά, άφελους, καλού, καθόλου χυδαίο ή έξεζητημένο, άρεκέτα ευχά-

ριστου.

Όχο την άποψη πώς όλοι οι ήθοιοι δόσανε ό,τι καλύτερο είχαν (όπου, βέβαια, τούς επέτρεπε τό κείμενο).

Ξεχωριστά όμως πρέπει ν' άναφερθούν ή σκηνογραφία και ή μουσική. Ό νέος Κύπριος σκηνογράφος κ. Στ. Άθηνάιντης έκαμε μιá καλή άρχή με τή δουλειά του. Έδωσε ένα κουκλίστικο νησιώτικο χωριό, ευχάριστο, με άρεκέτες λύσεις κατά έλεύθερο τρόπο στη διαφύση ιδίως στά του μύλου. Άλλά και ή μουσική του κ. Γ. Κοτσώνη με λαϊκά μοτίβα ιδίως στη χρήση του κρητικού στο πιό όργιαστικό μέρος, προσθέσανε στην παράσταση άρεκέτα. Τό τραγούδι της Μπλούμπως με τή συνοδεία μουζουκιού, βιολιών και βιολοντσέλλου είχε μιá ξεχωριστή παθητικότητα. (Τό τραγούδι αυτό δημοσιεύεται στο παρόν τεύχος). Ό χορογραφία της κ. Συράκου άσφαλώς ζημωνόταν σε άρεκέτα σημεία γιατί οι Καλλικαντζάροι δέν σπούδασαν μπαλέτο. Μερικές έπιφυλάξεις έχουμε για τις ένδυμασίες: κάποιες τους ήταν φτιαγμένες εκ τών ένόντων.

K. ΧΡΥΣΑΝΘΣ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Παντελή Μηχανικού: «Τά Δυό Βουνά». Έκδόσεις Λυρικής Κύπρου, άρ. 35, Λευκωσία, 1963.

Όταν πριν 6 χρόνια, στά 1957, ό Παντελής Μηχανικός έμπαινε έπίσημος στά γράμματα της Κύπρου με τήν ποιητική του συλλογή «Παρεκκλίσεις», που περιελάμβανε σχεδόν όλόκληρη τή συλλογή «Δοκιμασία Όνειρων», που βραβεύθηκε από τά «Κυπριακά Γράμματα» τό 1954, οι πνευματικοί άνθρωποι του τόπου μας κι' ιδιαίτερα εκείνοι που σέβονται κι' αγαπούν τήν ποίηση και ζητάν από τόν ποιητή να παίρνει υπεύθυνη θέση άπέναντι στά διάφορα προβλήματα της ζωής γενικά, στάθηκαν με έξεχωρη προσοχή στις σελίδες του βιβλίου, που περιελάμβανε ποιήματα με περιεχόμενο, όλοκληρωμένα, δοσμένα με μιάν άπλότητα και μιάν οίκονομία στην έκφραση, που εξέπληττε. Τό βιβλίο εκείνο χωρετίσθηκε με τις έπαινετικότερες κριτικές. Στους στίχους του, τούς πλημυρισμένους από τήν πραγματικότητα της ζωής, έλειπε τό έμπλαστο, υπήρχε τό βάθος. Ό μοίρα του ποιητή, που του χάραξε μιá περιπέτεια από τις πιο δύσκολες και τις πιο όδυνηρές για ανθρώπινη ύπαρξη και που συνεχώς τραυμάτιζε και τραυματίσει τήν πληθωρική ευαισθησία του, του χάρισε μιá βαθειά πείρα για γεγονότα και καταστάσεις κι' έναν άνθρωπισμό, που ξεπετιέται άτίθαστος και κραισχεύει άπ' άκρη σ' άκρη της ποιητικής του δημιουργίας μ' ένα πηγαίο αίσθημα γνήσιου λυρισμού να πλανιέται άνάμεσα στις γραμμές τών ποιημάτων του. Με λίγα λόγια οι «Παρεκκλίσεις» έδειξαν πώς ό ποιητής Μηχανικός βρισκόταν στον δρόμο της οδισσικής τέχνης. Ό συλλογή αυτή τόν είχαν επιβάλει ως ποιητή

στούς λογοτεχνικούς κύκλους τῆς Κύπρου.

«Τὰ Δυὸ Βουναί», πὸν κυκλοφόρησαν στὶς ἐκδόσεις τῆς «Λυρικῆς Κύπρου», ἀρ. 35, πὸν μὲ ἰδιαίτερο ζήλο διευθύνει ὁ γνωστός ποιητὴς καὶ λογοτέχνης, ἀκούρατος κ. Κύπρος Χρυσάνθης, εἶναι μιὰ θετικὴ συνέχεια τῆς ποιητικῆς προσφορᾶς του. Στὴ δευτέρῃ αὐτῆ συλλογῇ ἡ ψυχὴ τοῦ ποιητῆ γίνεται ἡ πονεμένη ψυχὴ ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Τὸ δράμα του εὐρύνεται, τὸ ἀνήσυχό του πνεῦμα, τὸ γεμάτο πόνο καὶ βαθὺ αἰσθημα παύρει μορφή πλατεῖα κὶ ἡ βαθύτατη πίκρα του βαρύνει καὶ συμπαράσῃρει τὸν ἀναγνωστὴ μπροστὰ σ' ἓνα σκούρο παραπέτασμα, πίσω ἀπὸ τὸ ὅποιο κατέρρευσαν τὰ πάντα καὶ μένει μονάχη ἡ ἐγκατάλειψη νὰ πλανιέται ἀπογυμνωμένη κὶ ἐκεῖ μ' ἀβάσταγη πίκρα νὰ κοιτάξῃ τὰ ἔρεϊπια ἀλλὰ μὲ τὴν ψυχὴ στὸ στόμα νὰ ζητᾶ, νὰ περιμένη, νὰ πεινά: «Φῶρα πὸν δὲν καρποφοροῦν | πὸν δὲν ἀνθίζουν | πὸν δὲν βλαστᾶνε πὰ τὰ δέντρα | ἕνας ξερός οὐρανός κ' | ἕξει μόναχά πὸς πεινά».

Ἀνειρήνευτος μὲ τὴ μοῖρα του, μὲ τὴ ζωὴ, μὲ τοὺς ἀνθρώπους, χωρὶς προκαταλήψεις σχετικὰ μὲ τὴν ποιητικὴ παράδοση, μὲ ἀκρότητες πολλὰς φορὲς στὴν ζωὴ καὶ στὴν γῆνη, βαδίζει μὲ βήματα μεγάλα τὴν δύσκολη ὁδὸ τῶν ποιητῶν ἔχοντας πλήρη ἐπίγνωση τῆς ἀποστολῆς του σὰν ποιητῆ καὶ σὰν ἀνθρώπου: «Ἄλὰ ἐπιτέλους ἐστάθης. | Ὀλόρηος. | Ἕνας. | Ἀκέριος. | Μοναδικός | μπροστὰ στὴ ζωὴ τῆ μ'α τὴν δλόκληρη».

Ἡ ἀνθρώπινη ζωὴ εἶναι ἡ ζωὴ ἐνὸς φυλακισμένου. Κινεῖται μέσα στὶς ἀνάγκες τῆς συμβατικότητας, ὑποτάσσεται στὴν καθημερινότητα, κλείνεται σ' ἓνα χάρο ἀσφυκτικὰ στενό, καθηλώνεται: «Ἐδῶ πὸν μᾶς περίφραξαν βλοσυρὰ κὶ ἀδέκαστα ζιζάνια | ἐδῶ πὸν οἱ ἀποπνικτοὶ θάμνοι | μεγάλωσαν πὸ πάνω ἀπ' τὸ κορμὶ μᾶς | ἐδῶ πὸν τὰ σχοῖνα μᾶς φυλάκισαν καὶ μᾶς καθήλωσαν | ἐδῶ πὸν σκίψαμεν ἐξαντλημένο τὸ κεφάλι | ἐδῶ πὸν μᾶς περικύκλωσαν καὶ μᾶς στέγασαν | μ' ὀροφὴ τὸ φόβο | πὸν πὰ οὐρανός | πὸν πὰ πετάγματα τῆς ψυχῆς | σὲ ποῖον οὐρανό».

Ἐπύρχει σ' αὐτὸ τὸ ποίημα ἔκδηλη ἡ ἀναζήτησις τῆς φυγῆς. Ἀλλὰ φυγὴ γιὰ ποῦ; Ἕνα ἄγχος τὸν βαραίνει, ἄγχος πὸν μαστιγώνει πρόσωπα καὶ καταστάσεις στὴν προσπάθειά του ν' ἀπαλύνη τὸ προσωπικὸ του δράμα. Κὶ ἀκολουθεῖ μιὰ κατάσταση, πὸν δίνεται μὲ εἰκόνας δονουμένεσ ἀπὸ ρεαλισμὸ καὶ δυναμικότητα. Συντριμένους ἀλλὰ ζωντανός, ἀνυπότακτος δραπέτης τῆς καταθλιπτικῆς ἀτμόσφαιρας. Ἡ φωνὴ του θ' ἀκουσθῇ σὲ μ' ἀπεγνωσμένη προσπάθεια γιὰ φυγὴ: «Ἐπὸ γίγαια | παράνομα | συνωμοτικὰ | βγαίνει κάποιος δραπέτης πὸν σκάβει μὲ τὰ νύχια. | Μέσα στὰ δόντια του πὸν τρίζουν | σφίγγει | τὸ τελευταῖο μαχαίρι τῆς ψυχῆς μου».

Ὁ πόνος, πὸν ὑπάρχει, πλοῦσιος στὸ ἔργο, ξεπετιέται ἀπὸ ὅλα σχεδὸν τὰ ποιήματα, τὶς στροφές, τοὺς στίχους. Νομίζει πὸς ποιητῆς τὸν ἀποξητᾶ ἡ μὰ καὶ μέσα του ὑπάρχει

τὸν ἐκθέτει μὲ ἐξωχρηστικὴ εὐχαρίστηση. Ὁ πόνος του, καρπὸς ψυχικῆς ὀδύνης, καλλιεργεῖται μὲ περισσή φροντίδα, μὲ ἐξέωση ἀγάπη, καλλιεργεῖται μὲ ἡδονὴ γιὰτὶ ἡ ὀδύνη σὰν νὰ εἶναι ἀπαραίτητο στοιχεῖο γιὰ τὴν ἐπιβίωσή του: «Σκληρὲ ἄγγελε | ἐσὺ πὸν ἔξερεις νὰ ματώνεις τὴν καρδιά μου | ἐσὺ πὸν βαδίζεις | ἀπάνω σὲ χυμένο αἶμα | γιὰ νὰ καταλήξεις στὸ διαμάντι καὶ στὴν ἀλληλοῖα | ἄγγελε ὀρισμένε κὶ ἀμετάνοιστε | μάτωσέ μου ξανά | μάτωσέ μου τὰ σπλάχνα».

Ζητᾶ τὸν πόνο γιὰ συνοδὸ σ' ὅλες του τὶς πορείες, θέλει νὰ τὸν σφίγγῃ ὁ πόνος ἀπὸ παντοῦ. Νὰ κατευθύνῃ τὶς πράξεις του. Νὰ διευθύνῃ τὴ ζωὴ του. Ἀξίζει ὁ πόνος στὴ ζωὴ γιὰτὶ τῆς δίνει ποιότητα ὑψηλὴ, γιὰτὶ δίνει ἐσωτερικότητα στὸν ἀνθρώπο. Ἀξίζει ὁ πόνος στὴ ζωὴ ἀλλὰ ἀξίζει καὶ ἡ ζωὴ μέσα στὸν πόνο. Ὁ πόνος πὸν ὀδηγεῖ στὴν ἀπολύτωση ἀπὸ τὰ γήινα, πὸν ἐξαυλώνει τὸν ἀνθρώπο, πὸν τὸν ὀδηγεῖ ὕστερα ἀπὸ τὴν βλοια σκληρῆ δοκιμασία στὶς ὑψηλότερες σφαίρες τοῦ θαύματος. Τέτοιον πόνον τὸν δέχεται, τὸν προσκαλεῖ ὀποιοτῆς Μηχανικός καὶ παρακαλεῖ γι' αὐτόν: «Ἄγγελε σκληρὲ | μάτωσέ | μάτωσέ μου τὰ σπλάχνα | κὶ ὀδήγησε, | ὀδήγησέ με ξανά στὸν δύσκολο δρόμο | στὸ μαρτύριο | στὶς ἐκβολές | στὸ θαῦμα».

Εἶναι φανερό πὸς παραδέχεται τὸν πόνο σὰν στοιχεῖο ἀναπόσπαστα συνδεδεμένο μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὴν ὅλη πορεία τῆς. Βλέπει πρὸς τὸν πόνο μ' ἐμπιστοσύνη ὅπως ἄλλοι θὰ ἔβλεπαν πρὸς τὴν μόρφωση, τὴν ἐπαγγελματικὴ σταδιοδρομία, τὴν κοινωνικὴ θέση, τὸ χρῆμα. Βλέπει τὸ μέλλον μ' ἐμπιστοσύνη μόνον ὅταν θὰ συνοδεύεται ἀπὸ ἀμφιβολίες, δυσκολίες, ἀρνήσεις, πόνο. Ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι γι' αὐτὸν αἰθρία — παράξενο ἴσως γιὰ τοὺς πὸ πολλοὺς — μόνον ὅταν δοκιμάζεται ἡ ψυχὴ του. Μέσα στὸ καμὶν τοῦ μαρτυρίου θὰ ὑποτάξῃ τὴ ζωὴ καὶ θὰ τὴν ὀδηγήσῃ στὶς σφαίρες τοῦ ὑψηλοῦ καὶ τοῦ ὀραίου. Κάτω ἀπὸ τὸ νωτέρι τοῦ πόνου βλέπει τὴν ψυχὴ του νὰ πλάθεται καὶ νὰ πορεύεται σ' ὅ,τι ἰδεατό, στὸ θαῦμα: «Ἄγγελε σκληρὲ | δῶσε τὸ κουράγιο | νὰ λογχίζω τὰ σπλάχνα μου | δῶσε μου τὸ κουράγιο νὰ πονῶ | δῶσε μου τὸ κουράγιο νὰ περπατήσω γυμνός | ἀπάνω στὰ καρφιά. | Ἄγγελε σκληρὲ | σκότωσέ με στὸν σκληρὸ δρόμο | —μὴ μ' ἀφήσεις | στὴν εὐκολὴ εὐθεία. | Κτύπησέ με μὲ κνοῦτο | μάτωσέ με | κάνε τὴν ψυχὴ μου νὰ κλάψῃ | ἀλλὰ νὰ ἰδῶ | νὰ ἰδῶ | τὸ πούλι νὰ λαλεῖ | τὸ δέντρο ν' ἀνθεῖ | τὸν σπῆρο νὰ κάνει τὸ θαῦμα. | Βγάλε τὸ θαῦμα | μὲσ' ἀπ' τὸ αἶμα μου».

Ὁ ἴδιος πῶτος μαχαίρει καὶ θαυμάζει καὶ προσκυνᾷ ὅλους ὅσοι σταθήκανε πάνω ἀπὸ τὶς πίκρες καὶ τὸν πόνο καὶ τὶς βαθεῖες λαβωματιές τῆς ζωῆς: «—Ὅσους γυρέψανε νὰ δώσουνε ζωὴ ἀπ' τὴ ζωὴ τους στὴν ἴδια τὴ ζωὴ — ἡ ζωὴ τοὺς πλέρωσε μὲ βαθεῖες λαβωματιές! Τούτους νὰ τοὺς προσκυνᾶς. | Καὶ νὰ θαυμάζης τοὺς δυνατοὺς ἐκείνους πὸν ζήσανε τὶς λαβωματιές τους μὰ δυνατώτεροι ἀπ' αὐτές τὶς

καταχτήσανε και τις προσθέσανε στη δύναμή τους. Έκαναν τις λαβοματιές τους μαργαριτάρια κι αστέρια και βγήκανε πύλο πλούσιοι και πύλο λαμπροί».

Μέσα σ' αυτούς τους δύσκολους καιρούς, πού οί ποιητικές συλλογές πορεύονται κατά δεκάδες ζητώντας άναγνωστικό κοινό κι άγοραστές, στο κάτω - κάτω οί στίχοι τού Παντελή Μηχανικού πεισιμένοι άπό τό βάρος τής πείρας, τού άνθρωπισμού και τής ξεστασιάς τής γνήσιας ποιητικής του φωνής και τού έκλεκτού του ταλέντου δίδουν κάποια διέξοδο στό ερωτήματα και στις άνησυχίες τών άνθρώπων. Κλείνοντας «Τά Δυό Βουνά» μένω ακόμα μέ πολλήν συγκίνηση και πλανιέμαι μέσα σέ μιάν άτμόσφαιρα άπέραντη κι άσύλληπτη άπ' όπου βλέποντας κι άκούοντας και ζώντας πλησιάζω τόν άνθρωπο και συλλαμβάνω τό βαθύ τραγούδι ένός όδυνηρού άλλ' άληθινού ώραιοκόσμου.

ΕΙΡΗΝΗ ΠΑΝΑΓΗ

ΧΩΡΙΣ ΕΠΙΤΙΤΛΟ

«ΕΞΕΣΤΙΝ ΑΝΩΝΥΜΟΓΡΑΦΟΙΣ ΦΑΙΔΡΟΛΟΓΕΙΝ»

Σέ περιοδικό τής Λευκωσίας μέ τίτλο «Έκθέσεις πού έκθέτουν» και μέ ύπογραφή «Ένας όποιοςδήποτε» άνωυμογράφος άσχαλείται μέ τήν έκθεσή μου γιά τό πρόγραμμα τού ΡΙΚ, τμήμα ήχου κατά τό πρώτο ξέάμηνο τού 1963, ή όποια έκθεση δημοσιεύτηκε στή δευτεριόατική έφημερίδα «Κύπρος» στις 29 'Ιουλίου και τις 5 Αύγουστου 1963.

Παρόλο τόν ά άρμυστο χαρακτήρα τού σημειώματος αυτότου είμαι ύποχρεωμένος ν' άπάντησω, άφού τούτο άφορά τήν ιδιότητα μου ώς προέδρου τής Συμβουλευτικής Έπιτροπής τού ΡΙΚ.

Α) Άνακρίσειες και πραγματικά λάθη:

1) Ό άνωυμογράφος διατείνεται πώς δέν άπάντησα πλήρως στό άρθρο τής κ. 'Ηθης Μελεάγρου και πώς άγνοεί τήν άπάντησή τής. Άλλά ή άπάντησή μου περιέχεται α) στήν έκθεσή μου, πού δημοσιεύτηκε δλόκληρος στήν έφημερίδα «Κύπρος» και β) σ' έπιστολή δημοσιευμένη έπίσης στήν «Κύπρος» στις 19 Αύγ. 1963. 'Η άπάντησή τής κας Μελεάγρου βρίσκεται στήν ίδια έφημερίδα «Κύπρος» (μιά έβδομάδα άργότερα). 'Η άπάντησή αυτή περιορίστηκε σέ μιά δικαιολογία: πώς άποχώρησε ή κα Μελεάγρου άπό τό ΒΒC (έτσι λεγότανε έπί άγγλοκρατίας τό Ραδιοφωνικό 'Ιδρυμα Κύπρου στ' άγγλικά) εις ένδειξιν διαμαρτυρίας γιά τούς άντιστασιατικούς νόμους (2 Αύγ. 1954, ή άπεργία τών έφημερίδων 2 Αύγ. — 9 Αύγ. 1954) (και όχι γιά νά γενήση τό δεύτερο της παιδί — 9 Σεπτ. 1954 — ώς όποθέτουν οί γνωρίζοντες τά πράγματα — πράγμα πού άσφαλώς δέν είναι εις έάρος τής, όπως δέν είναι και τό άν άποχώρησε γιά πατριωτικούς λόγους. Άξιον άπορίας είναι ή συσχέτιση άντιστασιακών νόμων και τοκετού).

(Σημ.: Τό περιοδικό μέ τό σημείωμα τού «Ένας όποιοςδήποτε» κυκλοφόρησε τό έναρτίερο στις 18 Σεπτ. έφόσον πρωτοαναγγέλληκε στή «Χαρυγή» τής 19ης Σεπτ. 1963, 20—30 μέρες μετά τις δημοσιεύσεις, στις όποιες άναφέρεται ή παραλείπει ν' αναφέρει).

2) Στήν Κύπρο δέν άνεβάζονται μόνο άρχαιοελληνικές τραγωδίες αλλά και άρχαιοελληνικές κωμωδίες (Λυσιστράτη τού 1922, «Πλούτος» άπό τών ΟΘΑΚ τού 1961 και έπί πλείον μεταδόθηκαν Λυσιστράτη δυό φορές άπό τό ΡΙΚ, Δύσκολος άπό τό ΡΙΚ). Συνεπώς δέν έύσταθε ή δήλωση τού «Ένας όποιοςδήποτε» «...Άλλά οί πάντες γνωρίζουν ότι μόνοι τραγωδίες άνεβάζονται».

3) Γιά τις άπόψεις μου γιά τό «Έλιτών Ειδήσεων τού ΡΙΚ» και γιά τις άξίες άπορίας άπορίας τού σημειωματογράφου, τόν παραπέμπουμε σέ ειδικό σχόλιό μας στήν «Πνευματική Κύπρος» (άρ. 32). Τό σχόλιο αυτό μεταδόθηκε και άπό τό ΕΙΡ. 'Η παραπομπή σ' αυτό ύπάρχει και στήν έκθεσή μου.

4) Άπορεί ό σημειωματογράφος πώς άνασκατεύω τή «Θεία Λειτουργία» μέ τά ζητήματα Μουσικής. 'Η «Θεία Λειτουργία» είναι β υ ζ α ν τ ι ν ή μ ο υ σ ι κ ή και έχει άσφαλώς σχέση μέ τό σύλλο τής μουσικής. Μόνο πώς δέν έχει ψυχολογικό χαρακτήρα. Είναι άξιον άπορίας πώς ό σημειωματογράφος «Ένας όποιοςδήποτε» δέν γνωρίζει τήν ύπαρξη εώρωπαϊκής και βυζαντινής μουσικής.

5) Θυμώνει ό σημειωματογράφος άπό μέρους τού κ. Άθέρωφ πώς τόν θεωρούμε (τόν δεύτερο) διευθύνοντα συγκρότημα λαϊκών χορών και τραγουδιών. Λυπούμαι αλλά ό ίδιος αυτό θέλει.

Β) Τυπογραφικά λάθη τής έφημερίδας «Κύπρος»:

1) Γράφει ό σημειωματογράφος: «...ώς άπάτηση σέ γενικές γραμμές, τού άρθρου...». Και μάς φορτώνει τό τυπογραφικό λάθος «του άρθρου». Τό άπόσπασμα αυτό αυτολεξεί επαναλαμβάνεται στήν έφημερίδα «Άλήθεια» (12 Αύγ. 1963) άκριβώς γιατί πρέπει νά τό άναφέρω όπως δημοσιεύτηκε. Κι άμέσως ύστερα γράφει: «Δηλαδή: άντί άλλης άπάντησεως στό άρθρο πού δημοσιεύτηκε στήν Κύπρος. Κι άμέσως σ' έπόμενη παράγραφο γράφω: «Και πάλιν επαναλαμβάνω ή έκθεση δέν είναι άπάντησ) σ' ένα σημείωμα περιοδικού...» (Τό τελευταίο αυτό άναδημοσιεύει και ό έν λόγω σημειωματογράφος). Έτσι ήταν περιττή ή... διδασκαλία τής γραμματικής.

2) 'Η έφημερίδα «Κύπρος» (5.8.63) γράφει: «...Θεωρούμε τήν περίοδο αυτή τού άνεβασματος άρχαιοελληνικών δραμάτων (προπαντός τ ρ α γ ο υ ο δ ι ω ν) στήν Κύπρο ότι... (τ ό ά ρ χ α ι ο λ ο γ ι κ έ μας παρελθόν γιά μάς τούς Κυπρίους, είναι τό σημείο ζωής μας)...». Ό σημειωματογράφος γράφει: «Θεωρούμε τήν περίοδο αυτή τού άνεβασματος άρχαιοελληνικών δραμάτων (πρόπαντός τ ρ α γ ο υ ο δ ι ω ν) στήν Κύπρο ότι... (τ ό ά ρ χ α ι ο λ ο γ ι κ έ μας παρελθόν γιά μάς τούς Κυπρίους είναι τό σημείο τής ζωής μας)...». Τό κείμενό μου γράφει: «Θεωρούμε τήν περίοδο αυτή τού άνεβασματος άρχαιοελληνικών δραμάτων (προπαντός τραγωδιών) στήν Κύπρο ότι... (τό άρχαιοελληνικό μας παρελθόν γιά μάς τούς Κυπρίους είναι τό σημείο ζωής μας)...» Δηλαδή «άρχαιοελληνικό» έγραφα και όχι «άρχαιολογικό». Στό περιοδικό «Πνευματική Κύπρος» άρ. 34—35 σελ. 34 άναφέρουμε πάλι στή σημασία τής τραγωδίας κι' αυτό γράφω. «τό άρχαιοελληνικό μας παρελθόν»). Μήπως είμαι ύπεύθυνος γιά τό «τραγουδιών» τής «Κύπρου» και τή διόρθωση μέ προσήληση τού «τής» στό σημείωμα τού «Ένός όποιοςδήποτε»;

3) 'Η «Κύπρος» (και άντιγράφει ό σημειωματογράφος) γράφει «κρατώντας άσφαλώς μιά λογι-

κή για τις δυνατότητες του τόπου μας μεταξύ των έπαιναλήφων». Το κείμενο μου γράφει «κρατώντας ασφαλώς μιὰ λογική για τις δυνατότητες του τόπου μας ά π ό σ τ α σ η μεταξύ των έπαιναλήφων». (Εύτυχώς κρατούμε τὰ πολυγραφημένα κείμενα — υπάρχει και καταθεθειμένο στ' αρχεία του ΡΙΚ και στις έφημερίδες που τὸ απέστειλας — και στο σημείο αυτό ούτε καν με μελάνι έγινε διόρθωση).

4) 'Ο σημειωματογράφος σχολιάζει τὸ κομμάτι «Εϊδικά για τὴν κυπριακή λογοτεχνα...». Τὸ κομμάτι εἶναι σαφέςστατο και ὀρθότατο λείπει μόνο ὁ αριθμὸς (έκπομπῶν) μπροστά στὴ λέξη «με τὴ μεσαιωνική λογοτεχνία...» που κι' αὐτὴ πάλιν ἢ παραλείψη δὲν τὸ καταστρέφει ἐπιολογικά.

5) 'Ο σημειωματογράφος σχολιάζει τὸ «τακτὸς» χωρίς νὰ ἀντιλαμβάνεται πὼς πρόκειται για τυπογραφικὸ λάθος (παρ' ὅλο που και τ α κ τ ὸ ς ἴα ἦταν δὲν χάνει τίποτε ἢ πρόταση ἀπὸ ἀπόφωσ ἐννοίας) ἀφοῦ προηγουμένως συνεχῶς ἀναφέρονται οἱ λέξεις τακτικές και μόνιμες.

6) 'Η «Κύπρος» γράφει «...σὲ ἴση σχεδὸν μοῖρα πρὸς τις εἰδήσεις τοῦ ἔξω τοῦ 'Ε λ λ η ν ι κ ο ὦ ἀνατολικῶ και δυτικῶ κόσμου». 'Ο σημειωματογράφος ἀντιγράφει λαθοςμένα (ἢ τυπογραφικὴ ἀβλεψία;) «...σὲ ἴση σχεδὸν μοῖρα πρὸς τις εἰδήσεις τοῦ ἔξω τοῦ 'Ε λ λ η ν ι κ ο ὦ κ α ἰ ἀνατολικῶ και δυτικῶ κόσμου». Τὸ κείμενο μου (χωρὶς καν διόρθωση με μελάνι) λέει: «σὲ ἴση σχεδὸν μοῖρα πρὸς τις εἰδήσεις τοῦ ἔξω τοῦ 'Ε λ λ η ν ι σ μ ο ὦ ἀνατολικῶ και δυτικῶ κόσμου». Και τὸ λαθοςμένο ἀπὸ τυπογραφικὴ ἀβλεψία τῆς ἐφημερίδος ἔχει νόημα, ἐνὼ τὸ τοῦ ἀνωμένου σχολιαστῆ μας οὐδέναι νόημα ἔχει. Γράμματα δὲν ξέρω ἢ μήπως γίνεται σκόπιμη παραποίηση ἀπὸ τὸν σημειωματογράφο; 'Οχι! Πιστεύω πὼς πρόκειται για τυπογραφικὴ ἀβλεψία τοῦ περιοδικῶ (ἢ ὁποία ἀσφαλὸς ἐπιτρέπεται για τὸ περιοδικῶ, ἐνὼ ἀπαγορεύεται για τὴν ἐφημερίδα «Κύπρος»).

Γ) Γλωσσικά :

'Ο σημειωματογράφος μᾶς παραπέμπει σὲ λεξικὸ για νὰ δοῦμε τὴ σημασία μερικῶν λέξεων μας. 'Ας πῶμε λοιπὸν τὸ «Μέγνα Λεξικὸν τῆς 'Ελληνικῆς Γλώσσης» τοῦ Δ. Δημητράκου.

1) 'Ε λ λ α δ ι κ ὸ ς (σελ. 2442) ὁ ἀνήκων ἢ ἀναφερόμενος εἰς τὸ 'Ελληνικὸ κράτος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἑλληνικὸς, ὁ ἢ σημασία περιλαμβάνει πᾶν τὸ ἀνήκων ἢ ἀναφερόμενον εἰς ὁλόκληρον τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος κλπ.

Σποῦς βυζαντινοῦς «ἐλλαδικὸς» ἦταν ὁ κάτοικος τῆς 'Ελλάδος κατὰ τὸν ἀντιστοιχεῖ με τὸ σημερινὸ 'Ελλαδίτης και ποῦ σήμερα ἀκόμα χρησιμοποιεῖται, παρόλο που πὸ συχνὸς εἶναι ὁ τύπος «'Ελλαδίτης». 'Ακριβῶς για ἀντιδιαστολὴ χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ μὲνα τὰ «'Ελλαδικὸς» ἢ «'Ελλαδίτης» και «Κύπριος» για νὰ δοῦμε ποιά εἶναι ἢ δικὴ μας προσφορά. (Τὸ παράδοξο εἶναι πὼς τὸ ἴδιο περιοδικὸ στὴ σελ. 359 χρησιμοποιεῖ τὴν λέξη «'Ελλαδίτης» και μάλιστα με τὸν τρόπο που χρησιμοποιήθηκε ἀπὸ μὲνα. 'Αλλὰ εἴπαμε: για τὸ περιοδικὸ αὐτὸ ἐπιτρέπεται. Και χρησιμοποιεῖται σ' αὐτὸ και με τὸν ἑξῆς τρόπο: «'Απὸ τὴν ἀλλῆ μετὰ εἰδίδει καὶ ὁ ημερὶνὰ κείμεινα ξένων και κυρίως 'Ε λ λ α δ ι τ ὶ ν...» ἐνὼ πὸ κάτω κάνει σωστὴ διάκριση μεταξύ ξένου και 'Ελλαδίτη. Μήπως πρέπει νὰ τὸν παρουσιάσουμε στὸ δικαστήριον γλωσσισμωτῶρων;

2) μ ὶ ν ι μ ο ς (τὸ μόνιμο με τὴν ἐννοια τοῦ τ α κ τ ι κ ο ὦ).

Μ ὶ ν ι μ ο ς (σελ. 4739) εἶναι ὁ σταθερὸς, ὁ μὴ μεταβαλλόμενος. Τ α κ τ ι κ ὸ ς (σελ. 7087) εἶναι ὁ καθ' ὀρισμένην τάξιν, ὀρισμένον χρόνον ἢ τρόπον συμβαῖνον ἢ λαμβάνων ὑπόστασιν, μ ὶ ν ι μ ο ς ἢ κ α θ' ἔ ξ ι ν, ἀντίθ. ἔκτακτος.

'Ακριβῶς με τέτοιες ἐννοιες τις ἔχω στὸ κείμενο. 'Οἱ ἐκπομπὲς που ἀφοροῦν τὸν ἀθλητισμὸ, τὸ συνεργατισμὸ, τὴ ζωὴ τοῦ ὑπαίθρου κλπ. εἶναι μ ὶ ν ι μ ε ς (=σταθερὲς) (ἀλλὰ τοῦτο με τὴν ἐννοια τοῦ τ α κ τ ι κ ὦ οἱ που ἔχει μετὰ τὸ μόνιμο μὲν, ἀλλὰ κατὰ ὀρισμένην τάξιν ἢ χρόνον συμβαῖνον).

3) 'Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς νεολογισμοὺς μου (ἐν τὸ «δῖνω θέατρο», «καλύπτω ἐπέτειο», «ἐπιτόπια πραγματικότητα» κλπ. θεωροῦνται νεολογισμοὶ) εὐχαρίστως δέχομαι τὴν ἐπιανετικὴν αὐτὴ κατηγορία, γιατί χαροχαριστικὸ τῶν ἐπιστημόνων, συγγραφέων και εἰδικότερα λογοτεχνῶν με εὐδόκιμη δρᾶση εἶναι οἱ νεολογισμοὶ (ὁ ὅρος πρωτοχρησιμοποιήθηκε ἀπὸ τὸν 'Αδασάντιο Κοραῖ) που σημαίνουν παραγωγή λέξεων, εὐρύση τῆς σημασίας τῶν λέξεων κλπ. πράγματα που πλουτίζουν τὸ λεξιλόγιον μᾶς χώρας. Και νὰ μὴ ξεχνᾶμε πὼς ἢ ἔκθεσή μου δὲν ἀποτεινόνταν σὲ «πνευματικὰ νήπια» για νὰ χρησιμοποιήσω τὸ δικὸ τους ἀπλό λεξιλόγιον.

Δ) 'Απορίες :

1) Τὸ περιοδικὸ που φιλοξενεῖ τὸ σημείωμα τοῦ ἀνωμογράφου «'Ενας ὁποισδήποτε» δημοσιεύει στὴν τελευταία του σελίδα «διωρθώσεις ἀβλεψιῶν» σὲ κείμενα που δημοσίεψε. Βρέθηκε κανένας με «σῶας τὰς φρένας» νὰ τὸ κατηγορήσει για... ἀσυναρτησία τὸν κειμένων στὰ ὁποία ἀναφέρονται οἱ ἀβλεψίες αὐτές;

2) Ποιά δικαιολογία στὴ συνειδήσή τους — ἂν ὄχι στὸν κόσμον τῶν γραμμάτων — δίνουν ἀνθρωπὸ ἐπιστήμονες σὰν τοὺς κ.κ. Γ. Κατσούρη, 'Α. Παστελλά και Κ. Κορέλλη, που ὡς μέλη τῆς συντακτικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ἐν λόγω περιοδικῶ ἐγκρίνουν πρὸς δημοσίευσιν τέτοιες... ἀνωμογραφίες βασισμένες μάλιστα ἐπὶ... τυπογραφικῶν λαθῶν ἐφημερίδων (πράγμα συνηθέςστα για ἐφημερίδες); Μὰ τὸ Σταυρὸ, ἀπορῶ πὼς συνδέουν τ' ὄνομά τους με κάτι τέτοια και ποιά ἀπάτηση ἔχουν για θέση μετὰ τὴ συνειδήση τῶν ἄλλων ἐπιστημόνων. ('Ὅμολογῶ πὼς στὸ τεῦχος ὅπου δημοσιεύεται τὸ ἐν λόγω σημείωμα δὲν ἀναγράφονται στὴν οἰκεία θέση τὰ μέλη τῆς συντακτικῆς ἐπιτροπῆς — προτιμᾶται ἐδῶ πάλιν τὸ ἀνώνυμο; — ἀλλὰ πρὶν δυὸ τεύχη, στὸ ἀρ. 31, ἦταν δημοσιευμένα και δὲν ὑπάρχει πούθενά δήλωση ἀποχωρήσεως των).

δρ Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ Σ

Πρόεδρος τῆς Συμβουλευτικῆς 'Επιτροπῆς τῶν 'Ελληνικῶν Προγραμμάτων τοῦ ΡΙΚ.

ERRATA

Στὸ τεῦχος 36, σελ. 387 νὰ διαβαστῆ «1928 'Ιδιωτικὴ Σχολὴ» (καὶ ὄχι 1927).

Στὸ ἴδιο τεῦχος σελ. 406 στὴν κριτικὴ για τὸ βιβλίον τοῦ Πουσίαν γραμμὴ 59 νὰ διαβαστῆ «ἔργα ἔχουν για δύναμη τὴ δύναμη τῆς τωρινῆς ἐρέχουσας ζωῆς...».

Στὰ περιεχόμενα ἐξωφύλλου νὰ διαβαστῆ «...φαιδρολογεῖν».

Η ΦΛΕΡΙ, Η ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΙ Ο ΧΡΟΝΟΣ

Η ΦΛΕΡΙ, Η ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΙ Ο ΧΡΟΝΟΣ

Οι αδερφάδες είτανε τρεις. Μὰ κείνος είχε γνωρίσει τή μικρή μόνο, τή Γεωργία. Τίς άλλες δύο δέν τίς είχε ποτέ δεϊ, μήτε πώς τίς έλεγαν ήξερε. 'Η Γεωργία μόνο τοῦ μιλούσε γι' αὐτές. 'Η πρώτη δούλευε στοῦ 'Ελεγκτικὸ Συνέδριο, τώρα κοντὰ θάπαιρνε καὶ τή σύνταξή της. Κι' ἡ ἄλλη, ἡ δεύτερη, σὲ μιὰ Τράπεζα. Τὴ Γεωργία τὴν κρατοῦσαν στοῦ σπῆτι, γιὰ τίς δουλειές.

Τὴν πρώτη φορὰ πού εἶχανε βγεῖ μαζί, τὸ κορίτσι βιαζόταν νὰ φύγει — κ' είτανε τρομαγμένο. Κοίταζε πάντα τὸ ἀριστερό της τὸ χέρι, πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖ τοῦ καρπού, καὶ ρωτοῦσε:

—Τί ὥρα εἶναι; Τί ὥρα εἶναι;

Μὰ καθὼς τὸ καστανὸ βλέμμα τοῦ νέου ψηλάφιζε ἐκστατικὸ τὸ ἀτυκὸ ἡλιο-
βασίλεμα καὶ δέν ἀπαντοῦσε, ἀποκρινόταν ἐκείνη, μονάχη:

—Καὶ δέκα.

Σὲ λίγο: Καὶ εἴκοσι...

'Αργότερα:

—Καὶ μισή!

Καὶ παρευθὺς, ξεφώνιζε: Πῶ, πῶ, ἄργησα! Κ' ἡ πεθερά μου θὰ μὲ στρώσει μπροστά!

—'Η πεθερά σου;

—Ναί, ναί: ἡ πεθερά μου! 'Αμ' ποιὸς ἄλλος;

Καὶ τοῦδειχνε τὸ πικρὸ, τὸ σακατεμένο της γέλιο, κεντημένο πάνου σ' ἓνα στόμα μὲ δυὸ σάπια δόντια. "Απλωνε ὕστερα καὶ τοῦ χάιδευε τίς ρόγες στὰ δάχτυλα καὶ τᾶσφιγγε — τᾶσφιγγε, καθὼς ἡ ματιὰ της ἀντάμωνε τὴ δική του καὶ πλα-
νιόταν μαζί της στοὺς ῥόδινοὺς λόφους ἀντίκρου, στὴν πυρκαγιὰ τοῦ ὀρίζοντα, στὴ φρέσκια κάτου χλόη... Πεθερά της είταν ἡ μεγάλη της ἀδερφή. Δέν είταν κακιὰ. Ὅμως, νά, λίγο ιδιότροπη είταν καὶ φαινόταν πὼς δέν τὴν ἀγαπᾶει τὴ Γεωργία. Μὰ ὄχι, αὐτὴ τόξερε, τῶνιωθε, λέει, πὼς ἡ ἀδερφή της τὴν ἀγαποῦσε, τὴν πονοῦσε σὰ μάνα, καθὼς δὰ κ' ἡ μακαρίτισσα ἡ μητέρα τους. Γιατ' είταν καλὴ ἡ μεγάλη της ἀδερφή, ποιὸς θὰ τ' ἀρνιόταν; Τὸ πὼς είτανε μόνο λίγο ἀτυχη, τάχα πείραξε;

«'Οχι βέβαια, ὄχι βέβαια!», ἔτσι ἔλεγε πάντα ἡ Γεωργία. Καὶ στεκότανε σκε-
φτικὴ, μὲ τὰ μάτια της μεγαλωμένα κα ἀνέκφραστα.

'Απὸ ὅσα τοῦ εἶχε διηγηθεῖ γιὰ τὴν ἀδερφή της, ὁ Κώστας ἔβλεπε καθαρὰ —
μὲ τὴ φαντασία του — τὴ μορφή της: Θᾶτανε μιὰ μεγαλωμένη κοπέλα, ξερακιανὴ
- ξερακιανή, σὰ στέκα, μ' ἓνα μουστακάκι ἀχνὸ στοῦ ἀπάνω χεῖλι — καὶ θᾶτανε,
σίγουρα, πολὺ πολὺ σεκλειτισμένη, γιὰτ' εἶχε ξοδέψει τὰ καλύτερὰ της τὰ χρόνια
τυλίγοντας καὶ ξετυλίγοντας τὰ δικαιολογητικὰ τῶν δασκάλων γιὰ σύνταξη — καὶ
συμπληρώνοντας τὰ σχετικὰ ἔντυπα:

«'Εχοντες ὑπ' ὄψει τὰς κειμένους διατάξεις...»

Καὶ πρὶν περάσει στοῦ «ἀνακοινοῦμεν», ἄχ, θὰ σκεφτόταν, πότε πᾶ θᾶγραφε
καὶ τὴ δική της τὴν κοινοποίηση — «ἐκανονίσθη ὁ μηνιαῖος ὑμῶν συντάξιμος μισθὸς
εἰς δραχμὰς μεταλλικὰς ἑξακοσίας τεσσαράκοντα τρεῖς καὶ πενήκοντα, ἀριθμητι-
κῶς 643,50» — καὶ θᾶριχνε κα ἄλλη μιὰν, ὕστατη, ματιὰ στοὺς ἀριθμοὺς, νὰ μὴ

λάχει κι αρχίσει ὁ προϊστάμενος τὰ αἰώνια του τά:

—Περνάνε τὰ χρόνια, δεσποινίς Ροζαλία. Μὰ τὰ λάθη μας μένουν: Σωριάζονται πάνου μας, ριζώνουν ἐκεῖ, στήν καμπούρα μας — και θρασομανοῦν. Ἐμεῖς μονάχα δὲ λέμε νὰ μεγαλώσουμε. Θυμάμαι σὰν τώρα, τὴν πρώτη φορά...

Και θὰ τῆς ἀράδιαζε τὸ παλιό, ξεχασμένο παραμῦθι τῆς νιότης, πού κάθε του λέξη θὰ ἔσταζε κι ἀπὸ μιὰ σταγόνα φαρμάκι μὲς τὴν καρδιά τῆς.

Θάταν και κείνος γεροντοπαλίκαρα. Κάποια φορὰ — πόσα τάχα χρόνια νὰ φύγανε ἀπὸ τότε; — θάχε κάτι πρωτόγνωρο διαβάσει στὰ γκριζα του μάτια, μιὰ σπίθα θὰ εἶχε ἀναταράξει και θάχε φλογίσει τὸ κορμί τῆς, μὰ ὕστερα πάει: Σιγὰ σιγὰ, καθὼς τὰ χρόνια σωριάζονταν, σὰ λογιστικά λάθη, πάνω στήν καμπούρα του, ἢ σπίθα θὰ μίκραινε — θὰ μίκραινε, ὥσπου νὰ σβήσει... Κ' ἡ ξερακιανὴ ἢ κοπέλα θάχε πολὺ κουραστέι. Ἄχ, θὰ σκεφτότανε. Πότε πιά θάγραφε και τὸ δικό τῆς «ἐκανόνισθη», χωρὶς κανένα λάθος στοὺς ἀριθμούς, γιὰ νὰ μὴ δώσει στὸν προϊστάμενο τὴ χαρὰ νὰ τῆς ξαναπεί τὰ αἰώνια του τά: «Περνάνε τὰ χρόνια, δεσποινίς Ροζαλία. Μὰ τὰ λάθη μας μένουν...»

* * *

Ἡ δεύτερη ἀδερφή εἶτανε ἓνα τι πὸ μικρὴ ἀπ' τὴν πρώτη, παχιά ὅμως ἐτούτη και νόστιμη, μ' ἓνα δέρμα λεῖο και ἄσπρο, τροφαντὸ τροφαντὸ, σὰν καλοκαιριάτικο φροῦτο. Θὰ φοβόσουν, τοῦ εἶπε μιὰ μέρα ἡ Γεωργία, θὰ φοβόσουν στ' ἀλήθεια νὰ τὸ ἀγγίξεις, νὰ μὴ λάχει και τὸ ζαρῳσεῖς, ἔτσι τρυφερὸ και βελούδινο καθὼς εἶταν.

Μιὰ φορὰ, πρὶν ἀπὸ χρόνια, κάποιος νέος, χαιρετώντας τὴν σ' ἓνα γλέντι, ἀφαιρέθηκε τόσο, καθὼς τὴν κοίταζε βαθιὰ μέσα στὰ γαλανὰ τῆς τὰ μάτια, ὥστε κράτησε λίγο περισσότερο κοντὰ του τὰ τρυφερὰ κρινοδάχτυλα. Και κείνα σπαρταρούσανε, σὰν τραυματισμένα ἀγριοπερίστερα, μὲς τὴν ἀντρίκια του φούχτα. Και νὰ πεις πὼς τᾶσφιγγε; Καθόλου δὲν τᾶσφιγγε. Ἰσα πού τὰ χάιδευε μόνο. Ὁμως, αὐτὰ — δὲν εἶναι περίεργο; λέει ἡ Γεωργία — αὐτὰ εἶχαν κάμει σημάδια κ' εἶχαν μαυρίσει! Ὡσπου ἡ κοπέλα εἶδε κι ἀπόειδε και χρειάστηκε ν' ἀποτραβήξει τὸ χέρι, — ἔ, ναί, λίγο ἀπότομα εἶν' ἡ ἀλήθεια — μὰ πὼς νᾶκανε; Ἐμοιαζε πιά κ' ἡ ἴδια σὰν πληγωμένο ἀγριοπερίστερο — και πονοῦσε, πονοῦσε σ' ὄλο τῆς τὸ κορμί.

—Ἄχ, συχωρέστε με, δεσποινίς, τραύλισε ὁ ξανθός, ροδοκόκκινος νέος. Σᾶς ἔκαμα νὰ πονέσετε...

—Νὰ πονέσω; Ἄ, ὄχι δά, μὴν τὸ λέτε!

Ὡστόσο ἔδειχνε τρομαγμένη κι αὐτὴ — και ἀμήχανη. Κ' ἔνωθε τὴ ματιὰ τῆς νὰ φιλεῖ τὰ ὕγρα του τὰ χεῖλη, νὰ σκαρφάλωνε ὕστερα στὰ λάγνα του μάτια και νὰ βυθίζεται κει, σὰ μεθυσμένη ἀπὸ τὸν κοινὸ πόθο.

Ἦ, μὰ εἶταν χαριτωμένος ὁ νεαρός, βουτηγμένος καθὼς βρέθηκε στήν ἀμήχανία του — και κατακόκκινος. Καθὼς τὴν ἔβλεπε ἀκίνητος, δὲν ἤξερε πιά τί νὰ πεῖ, τί νὰ κάμει. Ἐπᾶνε μόνο κ' ἴσιαζε τὰ χεῖρια του, τᾶφερνε γρήγορα πίσω, τὰ κουβαλοῦσε ξανὰ μπροστά, κατέβαζε τὴ ματιὰ και τᾶβλεπε, ὄλοένα ἀπελπισμένος, τὰ δίπλωνε τὸνα πάνου στὸ ἄλλο, τὰ ξεδίπλωνε ὕστερα και τὰ χώριζε. Μὰ τᾶνωθε πάντα νὰ τρέμουν, νὰ τριγυροῦν ἀνυπάκουα, σὰν παραχαϊδεμένα παιδιὰ, πού μάταια προσπαθεῖς νὰ τὰ ἡσυχάσεις.

«Ἄχ, ἄς μὴν εἶτανε, Θεέ μου, ἔτσι μικρὸς κ' ἔτσι δειλός, μουμουρίζε πάντα ἡ Γεωργία. Και ἀναστενάξε: Δὲ θάφευγε, δὲ θὰ χανόταν ἔτσι, σὰν ἴσκιος δνεῖρον».

Εἶτανε μιὰ γλυκιὰ μουσικὴ. Και περπατούσανε τώρα στήν ἀτέλειωτη τὴ

δεντροστοιχία. Ὁ ἥλιος εἶχε πιά σήσει. Καὶ τὸ σκοτάδι τοὺς τύλιγε, ἀπαλό, διακριτικό.

— Ἀργότερα μόνο, πολὺ ἀργότερα, ἡ ἀδερφή μου θάρρει πὼς τὸν ξαναβρῆκε, λέει ἡ Γεωργία σιγανά, σὰ νὰ φοβάται νὰ μὴ ρουφήξει ὀλότελα τὴ φωνή της ἢ νύχτα.

Τώρα δὲν εἶτανε γλέντι. Μῆτε βέβαια κι ὁ ἴδιος πιά, μὰ κάποιος ἄλλος. Σὰν πρόσεχες, θάβλεπες πὼς κανέναν τους δὲν ἀφαιρέθηκε κοιτάζοντας τὸν ἄλλον, βαθιὰ μέσα στὰ μάτια, ὅπως τὴν πρώτη φορὰ. Ἐξάλλου — καὶ τὸ δέγμα της τώρα δὲν εἶτανε λεῖο ἢ βελουδένιο, μῆτε τὰ τρυφερά της τὰ κρινοδάχτυλα σπαρταρούσαν, καθὼς ἄλλοτε, μὲς τὴν ἀντρίκια του φούχτα. Τὴν εἶχε μόνο ἀγγίξει πολὺ σφιχτὰ καὶ πολὺ βάρβαρα. Εἶταν ἓνας πόνος γλυκὸς κι ἀνυπόφερτος. Μὰ κείνος καθόλου δὲ νοιάστηκε νὰ μὴν τάχα τῆς ζαρώσει τὸ δέγμα, τὸ τροφαντὸ καὶ τὸ φαροφουρένιο, πού τόσο ἀπρόσεχτα τὸ κρατοῦσε στὴ φούχτα του. Ὡσπου, ὕστερα, ἔφυγε κι αὐτός. Καὶ δὲν ἔμεινε πίσω του μῆτε κ' ἡ μοναχικὴ ἐκείνη φωνή, πού θάφερνε στὴ θεοσκοτεινὴν ἐρημιὰ της τὸν σθημένο ἀντίλαλο τοῦ πρώτου:

«Ἄχ, δεσποινίς, συχωρέστε με: Σᾶς ἔκαμα νὰ πονέσετε...»

* * *

Τις ἀγαποῦσε τρυφερὰ καὶ ἀνήσυχα ἡ Γεωργία τίς ἀδερφάδες της. Καλὲς κ' οἱ δύο, ἔτσι ἔλεγε, μὰ λίγο ἄτυχες. Ἡ δεύτερη μάλιστα πῶς πολὺ. Εἶμαι σὰ μεγάλη τους ἀδερφή, μουρμουρίζε πάντα. Φεύγοντας ἡ μάνα, ἐγὼ χρωστᾶω νὰ τίς προστατεύω κι ὅλο ἐτοῦτες νὰ σκέφτομαι. Πατέρα δὲν ἔχουμε οὔτε καὶ ἀδερφό. Ἐγὼ ἔμεινα ὁ προστάτης... Κ' εἶμαι ἢ πῶς μικρὴ κ' εἶναι οἱ μεγαλύτερες. Μὰ τί ἔχει νὰ κάνει; Αὐτὲς εἶναι ἀνίκανες νὰ προστατέψουν μόνες τους τὸν ἑαυτό τους. Σάμπως ἐνωσαν, θαρρεῖς, ποτὲ τί εἶταν αὐτὸ τὸ πολῦτιμο δῶρο πού κρατοῦσαν στὰ χέρια; Ἐγὼ εἶμαι πού θέλω νὰ τοὺς τὸ μάθω: ἓνα ἄρωμα εἶναι, τοὺς λέω, ἓνα ἡλιοβασίλεμα, κάποιο φευγαλέο χαμόγελο. Ἄν τ' ἀφήσουν νὰ σήσει, θὰ πεῖ πὼς δὲν ἔζησαν, πὼς δὲν ἄξιζαν νὰ ζήσουν ποτέ! Πλημμυρίζω τόσο ἀπὸ τούτη τὴν ἔγνοια, ὥστε ποτὲ δὲν κάθησα νὰ σκεφτῶ, στὴν κουζίνα ἐκεῖ μέσα κλεισμένη, πὼς ἢ πῶς ἀδικημένη ἀπ' ὅλες εἶμαι ἐγώ!

— Ἐσὺ ὅμως ἀγαπᾶς, ἐσὺ ἀγαπιέσαι! Κι αὐτὸ εἶναι τὸ πῶς πολῦτιμο δῶρο πού σοῦ χάρισε ὁ Θεός.

— Ὅχι δά, ὄχι δά! μουρμουρίζει ἡ Γεωργία. Γιατί κι αὐτὴν ἀκόμα τὴν ἀγάπη, θαρρῶ πὼς τὴν κλέβω ἀπὸ κείνες. Εἶναι σὰ μιὰ φλόγα πού με καίει. Εἶναι πολὺ περιεργό, ὅμως ποτὲ δὲ μπορῶ νὰ πιστέψω πὼς μοῦ ἀνήκει. Νομίζω πὼς τὴν ἀπάζω ἀπὸ τὰ χέρια τους, πὼς τὴν κλέβω. Δὲν ὑπάρχει πῶς ξένη ἀγάπη ἀπὸ τὴ δική μου.

* * *

Ἐ, ναί, τίς ἀγαποῦσε στ' ἀλήθεια, τρυφερὰ καὶ ἀνήσυχα ἡ Γεωργία τίς ἀδερφάδες της. Ἐκείνες ὅμως δὲν τὴν ἀγαποῦσαν. Εἶτανε μεγαλοκοπέλες, πῶς πῶς μεγάλες ἀπὸ τὴν ἴδια. Χρειαστικὴ κάπως νὰ «ξανοιχτοῦν», εἶπαν νὰ κάμουν γιορτὴ, νὰ ρθοῦν νέοι, συνάδελφοι, κόσμος. Ὡσπότε πιά θὰ προσμένανε τὸ νυμφίο; Ἐπρεπε μόνες τους νὰ βγοῦν, γιὰ νὰ τὸν γυρέψουν. Ἡ Γεωργία σκοτώθηκε νὰ τὰ ἐτοιμάσει. Γιὰ τίς δουλειὲς τοῦ σπιτιοῦ εἶταν αὐτὴ, οἱ ἄλλες δὲν εἶχαν καιρὸ — κ' εἶταν καὶ μεγαλύτερες. Μονάχη νὰ πλύνει, μονάχη νὰ σφουγγαρίσει, μονάχη νὰ ξεσοκονίσει, νὰ μαγειρέψει, μονάχη της ὅλα. Οὔτε καὶ τὴ Φλερί, τὴ γατούλα τους, δὲν τὴν εἶχαν ἀφήσει νὰ πάει ἐκεῖ, νὰ τῆς κράταε συντροφιά. Τὴν εἶχαν κλειδώσει στὸ πλυσταριό. Ὡσπου νά, πάνου στὰ συγυρίσματα,

πέφτει στο πάτωμα ή φωτογραφία. Εΐταν ο Κώστας, μαζί της — στο Φάληρο.

—Τ' είν' αυτό; ρωτάνε μ' ένα στόμα κ' οι δυό, ή «πεθερά» της κ' ή Σόφη.

—Φωτογραφία...

—Τόν κουτό κάνεις, ή γιά κουτές μās περνās;

Ή μικρή, τσιμουδιά. Σκύβει μόνο, να πάρει τή φωτογραφία της, κοκκινίζει:

—'Αγαπούλες θάχουμε τώρα, ε; τής λέει ή μιά. Καί σκύβει κι αυτή, τής άρπάζει τή φωτογραφία από τὰ χέρια, τήν ξεσκίζει σε χίλια δυό κομματάκια.

Ήνας λυγμός.

—Αυτό δά μās έλειπε, συμπληρώνει ή άλλη. Δέν κοιτάζεις τὰ χάλια σου, κακομοίρα μου...

—Ποιά χάλια; Εΐναι κακό να γνωριστείς μ' έναν άντρα;

—Πριν από μās; πήγε ή πρώτη να πεί. Μά κατάπε τὸ ρώτημα — και συμπλήρωσε: Κακό, βέβαια! Δέν είδες εμάς; 'Αρσενικός εΐταν, στην κουζίνα μας μπήκε, κι όμως — τόν διώξαμε! Δέ θέλουμε γάτους! Ή Φλερι μπορεί να ζήσει και μόνη της!

—'Ετσι λέτε, ε, πὸς μπορεί; Καί τὰ γρατζουνίσματα και τὰ νιαουρίσματα, δέν τ' ακούτε; Δέ σās σγίγγεται ή καρδιά;

—'Οχι, τίποτα δέ μās σφίγγεται!

—Στάσου τότε, να πάω εγὼ να τήν ξεκλειδώσω!

—Δέ θά πās πουθενά!

Και τής φράξαν τὸ δρόμο, τή σπρώξανε. Γλίστησε λίγο στο πάτωμα, μα δέν έπεσε. Κρατήθηκε απ' τὸ κομοδίνο, αναστέναξε.

—'Αχ, αν ζούσε ή μάνα, δέ θά κάνατε έτσι...

—Σά δέ ντρέπεσαι, να μās τή θυμίζεις τέτοιες στιγμές...

—Μ' αγαπούσε εκείνη, γι' αυτό...

—Τής έμοιαζες, βλέπεις. Καί θά πās να τή βρείς!

—Μακάρι και σεις να τής μοιάζατε...

—'Α, μα δέν υποφέρεσαι πιά! Θά σωπάσεις, ή όχι;

—Κανένα δέ βρίζω, γιατί να σωπάσω; 'Εσείς να σωπάσετε...

Ήνας μάτσος. 'Απ' τὰ δυό σάπια δόντια α λίγο ροζ αίμα, πὸ τὸ άραιώνουν τὰ δάκρυα. Τήν κλείνουν παρευθὺς στην κουζίνα. Τὸ μετανοιώνουν. Τήν κλείνουν στο πλυσταριό. Ή Φλερι ρίχνεται πάνω της, έτσι άγριεμένη πὸ εΐναι. Τρομάζει ὡσπου να φιλιώσει μαζί της — κι ας μην εΐφταιγε.

—Κάτσε τώρα μαζί της και πέστε τα, ακούγεται απέξω κάποια φωνή.

Τις νοιώθει πὸ πλένονται, συγυρίζονται, ντύνονται. Έτοιμάζονται για τὸς καλεσμένους. Τὸ ξέρει τώρα πὸς πρέπει να λείπει, τὸ παίρνει άπόφαση.

Τί θά τήν κρατάε σήμερα στη ζωή; Δέν είχε πιά σπiti, δέν είχε πιά αδερφάδες, να τις προστατεύει και να τις αγαπά, οὔτε και κείνες τήν αγαπούσαν, πὸ να νιώσουν τί εΐταν γι' αυτές. Τὸ πατρικό τους δέν τή χωράει πιά τώρα, τής εΐναι ξένο. "Ας έμενε λοιπὸν σ' αυτές, σ' αυτές πὸ τὸ είχαν ανάγκη, πὸ τ' αποτέλειωσαν με τὰ κόπια τους. Ή εκείνη εΐταν μιá ξένη, μιá δούλα.

Κι ὁ έρωτάς της; σκέφτεται ξαφνικά και χαϊδεύει τή Φλερι στο κρανίο. Μά εκείνη άπλώνει τὸ πόδι, τή γρατζουνάει, γκρινιάζει.

Έένος εΐταν κι ὁ έρωτάς της, κλεμμένος κι αυτός, σέ κείνες ανήκε, τις μεγαλύτερες, πὸ δέν είχανε τὸν καιρό να τὸν περιμένουν. Ή μιá τὸν είδε να περνάει άπάνω της σάν ὀδοστρωτήρας, ή άλλη σάν ὄνειρο. Κι ὁ καιρός διάβαινε — και μήτε ὄνειρο, μήτε κι ὀδοστρωτήρας εΐτανε πίσω τους...

Τις λυπάται τώρα κατάβαθα, κι ας τής είχανε κακομιλήσει, κι ας τής κακοφέρθηκαν. Ήνα στρείδι δέν τὸν εΐπαν τὸν κόσμο, πὸ δέ μπορείς με γλυκόλογα να τ' ανοίξεις, γιά να πάρεις τὸ μαργαριτάρι πὸν κρύβεται μέσα του;

Ένα στρείδι, ένα μαργαριτάρι. Έπρεπε λοιπόν αυτές να το πάρουν — και γρήγορα... Για κείνην, ως ξιμενε λίγο νερό της θάλασσας, μιὰ σταγονίτσα, πικρή, άριμυρή...

Τώρα είναι κλεισμένη στο πλυσταριό, ή Φλερι δίπλα της — και κρυφακούνε κ' οι δύο. Φωνές, γέλια, κακό. Κάποιος θάχε ζυγώσει στη φωτογραφία του τοίχου.

— Άδερφή σας είναι; ρωτά.

Οι άλλες δυό, τσιμουδιά.

— Σας μοιάζει λίγο, επιμένει ό καλεσμένος.

— Έ, ναι, λίγο... Μά καθόλου δέν είναι ή άδερφή μας. 'Η μητέρα μας είναι, στα νιάτα της...

— Ψέματα! Ψέματα! φωνάζει εκείνη από το πλυσταριό.

Και ξεχύνεται μέσα, σπάζει την πόρτα — και χαλάει το γλέντι.

Η Φλερι δίπλα της ξερογλύφονταν. 'Γστερα, δίνει μιὰ και τινάζεται έξω. Δέν είχε πιά θέση στο γλέντι τους. Έτρεχε στο δικό της.

* * *

— Έχω προσέξει, της είπε μιὰ μέρα ό Κώστας, πώς περπατάς πάντα ξυστά ξυστά πός τους τοίχους. Και τρέχεις, πᾶς γρήγορη και ανήσυχη, σά να θέλεις να προφυλάξεις τὰ νῶτα σου. Μοιάζεις μ' ένα πουλί, μ' ένα περίτρομο πουλί. Γιατί;

— Φοβάμαι, του άποκρίθηκε. Έχω την ιδέα πώς δέν είναι άσφαλισμένα τὰ νῶτα μου.

— Από ποιόν; 'Από τους ανθρώπους;

— Όχι! 'Από το χρόνο!

— Από το χρόνο; Άλλο πάλι κι αυτό... Δέ σε καταλαβαίνω!

— Ξεχνᾶς, λοιπόν, πώς ό Χρόνος είναι ό πιο άμείλιχτος έχθρός, γι' αυτούς προπάντων που δέν άντέχουν να περιμένουν; Κάθε στιγμή που περνάει, έχει κίλας κάτι νεκρώσει μέσα τους. Αυτός είναι που μεταμορφώνει τὰ νιάτα τους σε μιὰ φούχτα νερό, που κυλάει άδιάκοπα και χάνεται μες άπ' τὰ δάχτυλά τους κι άφήνει τή φούχτα τους άνυδρη, στέρφα... Έσύ δέ μπορείς να τὸ νιώσεις αυτό. Ρῶτα όμως έμένα, που σέρνω στη ράχη μου δυό έχθρες άδερφάδες — και μιάν ξνοχη, μιὰ κλεμμένην άγάπη...

Μονολογούσε, πῶς να τὸ ξέρει κίλας; Μπορεί και να σώπαινε κ' ή όμιλία της νάρχονταν μες άπ' τή σιωπή της.

«Η μοίρα μου έγινε πόνος, ένας πόνος που διαφεντεύει τήν ύπαρξή μου. Πρέπει να λείψω, λίγος χρόνος ακόμα μου μένει να ζήσω, τὸ ξέρω, τὸ νιώθω!»

* * *

Έπρεπε να λείψει — και έλειψε.

Κάποια μέρα, άπ' αυτές της «ύποδοχῆς του Κοινοῦ», δέχτηκε μιάν έπίσκεψη. Είταν κάποια γυναίκα, παχιά, νόστιμη, μ' ένα δέρμα λείο και άσπρο, τροφαντό-τροφαντό, σαν καλοκαιριάτικο φρούτο. Του συστήθηκε κ' έπιασε τὸ χέρι της.

Ναι, είχε δικιο ή Γεωργία. Θα φοβόσουν, του είχε πεί, θα φοβόσουν στ' αλήθεια να τὸ άγγίξεις, να μη λάχει και τὸ ζαρώσεις, έτσι τρυφερό και βελούδινο καθώς ήταν. Μά τώρα είναι σά μαραμένο, νεκρό.

— Δέ με γνωρίζετε, βέβαια, είπε. Έγώ όμως σᾶς ξέρω, από τότε, άπ' τή φωτογραφία...

— Ποιά φωτογραφία;

— Εκείνη, στο Φάληρο... Μὲ τὴ Γεωργία...

— Λοιπόν;

— Ἐφερα τὰ λεπτά...

— Ποιά λεπτά;

Πῆγε νὰ γελάσει, ἓνα μικρὸ γέλιο — μ' ἀνοιξε παρευθὺς τὸ τσαντάκι της.

— Ὅριστε, τοῦ εἶπε. Εἶναι δικὰ σας!

Ὁ κόσμος περιμένε τὴ σειρά του, γιὰ τὶς «πληροφορίες». Γύρισε καὶ τοὺς εἶδε, ἀμίλητος. Εἶταν σὰ νᾶλειπε. Ξεροκατάπιε, κοκκίνισε.

— Σᾶς ὀρκίζομαι, τῆς εἶπε στὸ τέλος. Τίποτα δὲν καταλαβαίνω...

— Θὰ καταλάβετε... Τῆς εἶχατε δώσει κάποιο βιβλίο, τὸ ἔχασε. Λίγο πρὶν ξεψυχήσει, μᾶς χλιοπαρακάλεσε νὰ σᾶς τὸ πληρώσουμε...

— Σᾶς βεβαιώνω, δὲ θυμάμαι πᾶ τίποτα...

— Καλά, καλά. Μὴν τ' ἀρνέστε. Εἶταν ἡ τελευταία της θέληση...

Καὶ τοῦ ἄφησε στὸ τραπέζι τὰ χόρηματά, ἔφυγε.

— Δεσποινὶς Σόφη!

Ὁ κόσμος περιμένε· κ' ἓνας Θεὸς τὸ ξέρει τί πληροφορίες τοῦ ἔδωσε.

Δὲν αἰσθανόταν καλά, σχόλασε γρηγορότερα. Βάδιζε στὸ δρόμο σὰ μηχανή, μὲ τὰ ξένα λεφτὰ στὸ χέρι. Τὸν ἔκαιγαν. Εἶπε νὰ τὰ πετάξει, μὰ ὄχι! Εἶταν ὁ χαιρετισμὸς μᾶς πεθαμένης — καὶ θὰ τὴ ντροπίαζε, ἂν τὸ ἔκανε.

Γιὰ νὰ φτάσει στὸ σπίτι, πέρασε ἀπ' τὴν ἐκκλησιά. Τὸ καμπαριό της βίγλιζε στὸ στερέωμα — κ' ἡ πόρτα της... Λοιπόν, ναί, αὐτὸ θᾶκανε. Θᾶμπαινε μέσα καὶ θᾶναβε ἓνα κερὶ στὴν ψυχὴ της. Τῆς χρώσταε τόσες στιγμὲς καλοσύνης.

Βγῆκε κ' ἔτρεξε πέρα, στὸν Κῆπο. Δὲν εἶχε τὴν αἴσθηση πὼς βάδιζε μόνος. Κάποια σκιά τὸν ἀκολουθοῦσε. Καὶ τὸν ἔσερνε κεῖ, στὸ μικρὸ, λιλιπούτειο δάσος, σὲ μιὰν ἄκρη, σὲ μιὰ καλυβίτσα. Μαριονέττες εἶταν πολλὲς — ξεκομμένες ἀπὸ τὰ παραμῦθια — καὶ μπερδεύονταν μὲς τὶς αἰσθήσεις του. Μπερδευόταν κι ὁ χρόνος — κι ὁ τόπος. Μιὰ αἴθουσα, κάτι τι σὰ χορὸς, σὰ γιορτή. Κ' οἱ μαριονέττες πλημύρα, παρέλαση.

Ἡ κοπέλα μὲ τὸ βελούδινο δέρμα, ἡ Γεωργία, ἡ «πεθερά» της, κόσμος, νέοι καὶ γέροι.

«Περνάνε τὰ χρόνια, δεσποινὶς Ροζαλία. Μὰ τὰ λάθη μας μένουν»...

«Συχωρέστε με, δεσποινὶς Σόφη, σᾶς ἔκαμα νὰ πονέσετε. Μὰ ὁ πόνος εἶναι ποὺ διαφεντεύει τὴν ὑπαρξή μας, ἡ μοίρα μας εἶναι ὁ Πόνος»...

«Πρέπει νὰ λείψω, λίγος χρόνος μοῦ μένει ἀκόμα νὰ ζήσω, τὸ ξέρω, τὸ νιώθω»...

Ἔλα μπερδεύονται μέσα του — κι ὁ χρόνος κι ὁ τόπος — καὶ τὰ πρόσωπα...

Περπατᾶει στὸν Κῆπο, τῆς μουρμουρίζει: Γιατὶ νὰ τὸ κάμεις αὐτό; Σὲ τίποτα δὲν τοὺς ἔμοιαζες. Ἐσὺ ἀγαποῦσες, ἐσὺ ἀγαπιόσουν... Κρατοῦσες στὰ χέρια δ,τι πὺδ πολῦτιμο μᾶς χάρισε ὁ Θεός, γιατί τὸ χαράμισες;

Ἐκείνη σωπαίνει.

Τὸ ρυάκι, κάτου, κυλάει ράθυμο τὰ νερά του. Ἐνας ἴσκιος καθρεφτίζεται μέσα του — ἓνας ἴσκιος διπλός.

Ἀπὸ πέρα μακριὰ ἀκούγεται κάποιο κουδούνισμα. Εἶναι παχύ, στρογγυλό, ἐκνευριστικό. Τὸ διώχνει ὁ φύλακας — καὶ εἰδοποιεῖ ὄλους ὅσοι καθυστερήσανε πὼς εἶναι ἀργὰ πᾶ κι ὁ Κῆπος πρέπει νὰ κλείσει.

—Πάμε νὰ φύγουμε; τὴ ρωτᾶ.

—Καὶ δὲν πάμε; τοῦ χαμογελάει. Εἶναι ἀργὰ πὰ καὶ ἡ «πεθερά» μου...

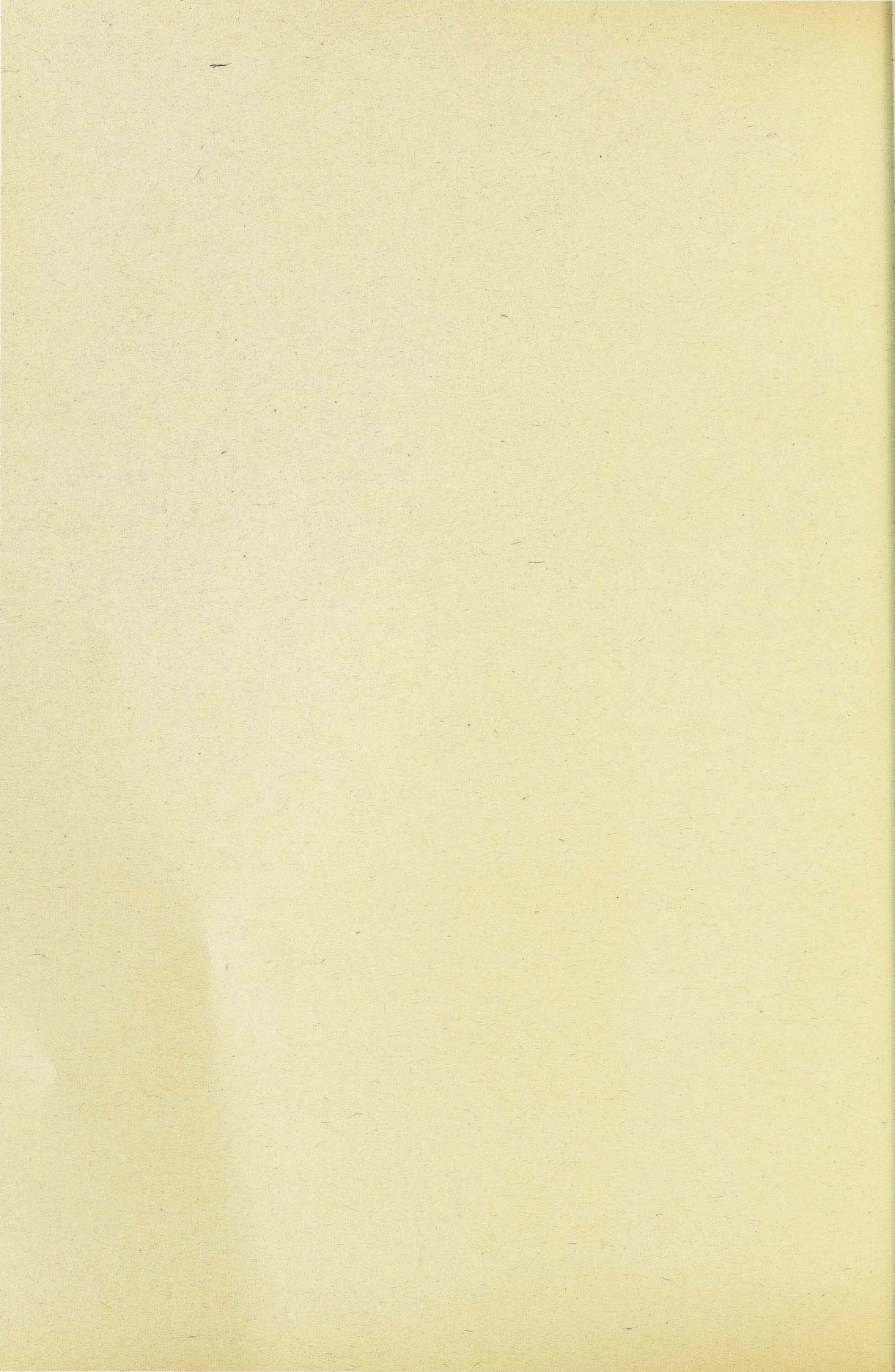
—'Ἡ πεθερά σου;

—Ναί... ἐκείνη πὸν ζεῖ, ἐμένα πὸν πέθανα...

* * *

Εἶναι ἡλιοβασίλεμα. Τὸ σκοτάδι ἔρχεται ἀπαλό, διακριτικό. Μιὰ χλασὴ γίνεται ἐκεῖ πάνου ψηλά, στὰ κλαδιά. Κάποιο πουλι θᾶταν, πὸν πέταξε καὶ χάθηκε μὲς τὰ φυλλώματα.

Ο ΔΡΟΜΟΣ ΤΗΣ ΧΑΡΑΥΓΗΣ

Ο ΔΡΟΜΟΣ ΤΗΣ ΧΑΡΑΥΓΗΣ

Περπατούσαν μέσα στη νύχτα — κ' εΐτανε τέσσερις. 'Ο Τζόουν Μπάξτερ — κ' εκείνοι. Τὰ δνόματά τους δέν τ'άξερε — κι ούτε εΐταν ελπίδα νὰ τὰ μάθει ποτέ. Σάν τούς ρώτησε, — με νοήματα πότερο παρὰ με κουβέντες, — κ' οί τρεΐς τους, σὰ συνεννοημένοι, εΐχαν κρατήσει τὸ στόμα κλειστὸ — κι ἀπ' τὰ ροῦχα τους — ροῦχα κουρελήδων — τί μποροῦσε νὰ βγάλει; Τὰ χαρτιά τους πάλι, πὸν τὰ εΐχε δεῖ με τὸ κλεφτοφάναρο, δέν τοῦλεγαν τίποτα. Κάτι φωτογραφίες εΐχαν — ἓνα δυὸ παιδιὰ, μιὰ γυναίκα — μιὰν ἐφημερίδα παλιά, στὰ ὄχτῶ διπλωμένη, κακορίζικη — και μιὰν ἄδεια κούτα τσιγάρα, με τρεΐς τέσσερις ἀριθμούς, συνθηματικούς τάχα ἢ τυχαίους;

— Ἐμπρός, πέστε, τούς φώναξε. Τί σπαΐνετε;

Αὐτοί, ταμουδιά. Κι ὁ Τζόουν Μπάξτερ νὰ σκέφτεται: Εἶναι ἄνθρωποι τοῦ-τοι ἢ ἀγάματα, πὸν τὰ ξέχασαν μόνα στὸ σούρουπο;

Τούς εΐχε πιάσει τὴν ὥρα πὸν ἔτρωγαν. Ξέντυτοι και ξαρμάτωτοι, εΐχαν κρυφτεῖ πίσω ἀπὸ τὸ λόφο, στρώθηκαν στὸ γρασίδι, ἀνοΐξαν τὰ δισάκια τους κ' ἔτρωγαν.

Ἐκανε κρύο, τρισανέμι χτυποῦσε τούτη τὴν ἄκρη, περνούναζε τὸ κορμὶ ὡς τὰ κόκαλα — κι ὁ οὐρανὸς ἀπάνου εΐταν βαρὺς, ἔτοιμος νὰ βρέξει. Μὰ τοῦτοι ἔτρωγαν, τοῦ καλοῦ καιροῦ. Σὰ νὰ μὴν εΐτανε πόλεμος, σὰ νάταν στὸ σπῆτι τους, ἢ ἐκδρομούλα — στὴν ἐξοχή.

Ἐπιασε νὰ τούς κοιτάζει ἀπὸ μακριά, σκυφτός, ὑπουλος, σάν τὸ θάνατο πὸν παραμονεύει. Μὰ δέν εΐχε στὴν καρδιά μίσος, ἴσα ἴσα πὸν τούς ζήλευε κίόλας, τὸς καμάρωνε, γιατί τοῦ θύμιζαν βραδινή, ἄγιαν ὥρα, πὸν κάτω μακριά, στ' ἀνυποψίαστα σπιτικά, θάστρωναν ἤρεμα γιὰ νὰ φάνε. 'Ο πατέρας, ἢ μάνα, τ' ἀδέρφια. Καὶ ψηλά ὁ 'Αποσπερίτης. Κοπάδια ἔξω θὰ στάλιζαν, τ' ἀγκομαχητὰ πρέπει νάχανε πάψει, οἱ ἀντάρες κ' οἱ ἀγριάδες ξεχάστηκαν — κ' ἢ ψιθυριστὴ φωνὴ τοῦ πατέρα θὰ ὀδευε γιὰ τὴ βραδινὴ προσευχή: Εὐλόγησον, Κύριε, τὴν βρωσιν και τὴν πόσιν ἡμῶν...

Ἐστεκαν ἐκεῖ κ' ἔτρωγαν. Εἶταν μαρμαρωμένοι, μιὰ μικρὴ εἰκόνα αἰωνιότη-τας — νὰ τρῶς ἤσυχα τὸ ψωμὶ σου, κι ὁ θάνατος ἔξω νὰ παραμονεύει. Οἱ στιγμὲς νὰ κυλάνε βαριές, σάν ὄρες, σὰ χρόνια... Καὶ σύ, νὰ μένεις ἐκεῖ, μαρμαρωμένος, ἀκούνητος. Πόσο θ' ἀντέξεις; Πόσο ὁ θάνατος θὰ σὲ λυπηθεῖ; Νάτος κίόλας, σὲ βρῆμε, σὲ ψάχνει...

* * *

Μπουσουλώντας νὰ τούς ξαφνιάσει, ἔτσι δὰ ξέγνοιαστοι ποῦτρωγαν, εΐχε μέ-σα του τὴν παράξενη τούτην εἰκόνα. Σκέφτηκε νὰ πυροβολήσει, μιὰ ἓνα μυστικὸ χέρι τὸν κράτησε. Τοῦ πατέρα νάταν ἢ τῆς μητέρας; Γέρικο εΐταν, ροζιόριο. Κι ἀνάδευε μέσα στοὺς ἴσκιους, φέγγιζε ἀποπάνου ψηλά, σάν 'Αποσπερίτης, τεντωνότανε τώρα ἴσαμ' αὐτὸν — και τὸν πρόσταζε γλυκά, μαλακά: Μὴ, παιδί μου, τί πᾶς νὰ κάμεις; Ξεχνᾶς;

Ναί, μητέρα, στ' ὀρκίζουμαι, δέν πειράζω ἄνθρωπο ὅταν τρώει. Στ' ὀρκί-ζουμαι, δέν εἶναι νὰ τούς χαλάσω... Μόνο, νὰ, ὡς τούς φώτιζε ὁ Θεός, νὰ μὴν

κάνουνε καμιά τρέλα... Θέλω, σά γυρίσω στο σπίτι, νά φιλήσω τὸ χέρι σου μὲ καθαρά χεῖλη. Δὲ θέλω νά γυρίσω καὶ νά σοῦ πῶ: Νά, βλέπεις; Ἐγὼ ὁ Τζόουν, ὁ μαραζιάρης καὶ ἀσθενικός, ἔχω βάψει τὰ χέρια στὸ αἷμα — σκότωσα ἄνθρωπο! Δὲ θέλω νά στὸ πῶ τοῦτο, μητέρα — καὶ στ' ὀρκίζουμαι: Δὲν εἶναι νά τοὺς χαλάσω!

Τὸ χέρι παράλυσε. Οἱ ἄνθρωποι ἔτρωγαν. Καραβάνα, παγούρι, σιγανὲς ὀμιλίες, γελᾶκια. Μιὰ δευτέρα, ξεχασμένη εἰκόνα ξαναφτάνει στὸ νοῦ του, γλιστράει ἐκεῖθε, τοῦ ξανακρατᾷ τὸ χέρι. Ντάλα μεσημέρι εἶταν, στὴν πλατιὰ δημοσιά. Ὁ ἥλιος ἔσκυβε κάτω στὴ γῆ, τὴ ράντιζε πάχνη καφτῆ, ἡ ἀνάσα πυρακτωνόταν· καὶ τ' ἀνθρώπινο δέρμα ἔλιωνε, γινόταν κόμπος ἰδρώτα, πού κατέβαινε βιαστικός πρὸς τὴ γῆ, ἀπ' τὸ μέτωπο, ἀπ' τὸ ξέγυμνο στήθος, ἀπ' τοὺς δασωμένους καρπούς τῶν χειρῶν. Εἶταν μικρὸς τότε — κ' ἔπιασε νά χαζέψει, στηλωμένος σὲ κάποιον ἀπόσκιο. Οἱ ἐργάτες εἶταν πού ἔτρωγαν, ντάλα μεσημέρι, καταμεσίς στὸν ἄφτιαχτο δρόμο. Εἶχαν ξετυλίξει τὸ δέμα, ξεδιπλώσαν τὴ λερωμένη πετσέτα, ἔστρωσαν στὸ χαλίκι τὴν ἐφημερίδα, ἀραδιάσαν ἀπάνω τῆς τὶς ἐλιές, τὸ νερό, τὸ τυρὶ — καὶ βάλθηκαν νά κομματιαζοῦνε τὸ ψομὶ μὲ κάτι χέρια τραχιά, ἰδρωμένα, τὸ φέρναν στὸ στόμα ἀργά, νοτισμένο ἀρμύρα κ' ἰδρώτα. «Νά σέβασαι, γιέ μου, τοὺς ἐργάτες σὰν τρῶνε. Ἄνταμείβονται γιὰ τὰ κόπια τους, συντηροῦν τὴ ζωὴ, φτιάχνουν δρόμους, νά περνᾷς ἀπάνω τους καὶ νά φραίνεσαι».

Πῶς νά σημαδέψει; Πῶς νά χτυπήσει; Αὐτοὶ οἱ τρεῖς, ἀντικρὺ, δὲν εἶταν φαντάροι, εἶταν ἐργάτες — κ' εἶχαν ξεκλειδωθεῖ ἀπ' τὸν κάματο — κ' ἔτρωγαν... Ὡρα ἱερή, τὴ μολεῦει ὁ πόλεμος. Δὲ χτυπάει, φωνάζει. Ἐκεῖνοι παγώνουν, ξαφνιαζοῦνται. Ὁ ἔνας μασοῦσε ἀκόμα, ὁ ἄλλος κράταε τὸ παγούρι — καὶ δὲν εἶχε δευτερώσει γουλιὰ, τὸ παγούρι γλιστροῦ ἀπ' τὰ χέρια του, μήτε πού σκέφτεται νά σκύψει καὶ νά τὸ πάρει. Ἀπομένει βουβὸς καὶ ἀκούνητος.

Ὁ τρίτος σηκώνεται, στρίβει γρήγορα τὸ κορμί, νά τὸ σκάσει.

— Ἄλτ! φωνάζει ὁ Μπάξτερ.

Ρίχνει μιὰ στὸν ἀέρα, προστάζει:

— Καὶ τὰ χέρια ψηλά!

Οἱ ξένοι γίναν ἀγάλματα, μὲ τὰ χέρια ὑψωμένα σὰ δέηση πρὸς τὸν οὐρανό, μιὰ τριδίπλη δέηση, αἰχμηρῆ.

— Κατεβάστε τώρα τὰ χέρια! Ξαναλέει ὁ Μπάξτερ.

Καὶ μὲ νόημα ἐξηγεῖ τί ζητᾷ.

Ἐπακούουν. Ὡρα φοβερῆ, νόμος τοῦ πολέμου. Πῶς ν' ἀρχίσει, τί νά τοὺς πεῖ, τί νά κάμει;

Εἶχε φέρει τὸ φῶς ὡς τὰ μάτια τους, ἔψαχνε. Οἱ φωτογραφίες, ἡ ἐφημερίδα, τὸ ἄδειο πακέτο. Τοὺς κοιτάζει ὀλόγισια, μέσα στὰ μάτια. Ἐνας γαλανά, οἱ δυὸ μαῦρα. Ἐξ γυάλινες χάντρες τὸν θεωροῦσαν ἀκούνητες, σκοτεινὲς καὶ βαθιές. Ἡ φωτεινὴ δέσμη ἴσα πού ἀκου ποῦσε νά στηλωθεῖ πάνω τους, μὰ γύριζε ὀλόγισια πίσω καὶ τὸν κάρφωνε θαμπωμένον στὴ θέση του. Ἐνα μίσος εἶταν στὸ βλέμμα τους, ἓνα γυάλινο μίσος, πού γινόταν ἀτσάλι καὶ τοῦ τρύπαιε τὴν καρδιά.

Τοὺς εἶχε μιλήσει στὴ γλώσσα του. Καὶ δὲν τῷχε σκεφτεῖ πῶς εἶτανε ξένοι, ἀντίπαλοι. Τὴν ἄλλαξε παρενθὺς καὶ τοὺς ρώτησε στὴ δική τους, ἓνα τι πῶ σιγὰ τώρα:

— Ἐμπρός, πέστε μου, ποιοὶ εἴστε τοῦ λόγου σας; Καὶ γιατί δὲ μιλάτε;

Οἱ γυάλινες χάντρες τὸν κάρφωναν. Ἐνας ἴσκιος περπάταε μέσα του, σκοτεινὸς καὶ βαρὺς. Εἶταν τέσσερις, ὀλομόναχοι — κ' εἶταν γύρα ἢ νύχτα, τὸ σκοτάδι, ἡ σιωπὴ. Ἐπρεπε νά μιλάει, νά φωνάζει, γιὰ νά δώσει θάρρος στὸν ἑαυτό του, νά διώξει τὸν ἴσκιο πού φρουμάζε μέσα του. Κ' ἔλεγε, φώναζε, ἔσπασε σ' ἓνα

σωρὸ φοβέρες, βλαστήμαε, στή γλώσσα του, στή δική τους.

Αὐτοί, τσιμουδιά. Οἱ κόρες μόνο ἀπὸ τὰ μάτια τους ἀστραφταν, σὰν κάτι νάθελαν νὰ προδώσουν, μὰ ὕστερα σὺπαιναν, ἐφευγαν, ξεμακραινάανε μέσα στή νύχτα, θόλωναν. Εἶχαν νιώσει τὸ φόβο του, ξεθαρρέψανε πὲς καὶ σωπαίναν σὺνέχεια, μ' ἓνα πείσμα πὸ γένναε δεύτερο πείσμα, ἀντίδρομο.

Πῆρε δυὸ βήματα, ζύγωσε. Τ' ἀγάλματα κουνηθήκανε τώρα, μὰ δὲν εἶπανε νὰ μιλήσουν. Ἔφερε τὰ χέρια μπροστά, ἢ στήλη ἀπ' τὸ φῶς λοξοδρόμησε, φώτισε κάτου, τὰ βαλτονέρια. Ὅστερα τὰ σταύρωσε, τὸνα πάνου στὸ ἄλλο, παράσταινε τώρα τίς χειροπέδες, ἔσφιγγε τίς γροθιές, κούναε γρήγορα τοὺς ἀγκῶνες, μπρὸς πίσω, σὰ νὰ τοὺς ρώταε: Εἶστε αἰχμάλωτοι; [Οἱ ἀγκῶνες μπρὸς πίσω:] Καὶ πῶς τὰ καταφέρατε νὰ τὸ σκάσετε; Πέστε μου...

Αὐτοί, τσιμουδιά.

—Δὲ μὲ νιώθετε; Ἦ δὲ θέλετε νὰ μιλήσετε;

Τοὺς ὅπεε πάλι στή γλώσσα του, σιχαινότανε νὰ μιλάει σὲ ξένη. Καὶ δὲν τοὺς τῶκρινε.

—Τῆ σιχαινίμουαι τῆ δικιά σας, τοὺς εἶπε, ὅλα τὰ περήφανα τὰ σιχαινίμουαι, ὅσο καὶ τῆ βουβαμάρα σας.

Τότε μόνο οἱ χάντρες κουνήθηκαν· κ' εἰδωθήκανε στὰ λοξά, μεταξὺ τους. Ἐβλεπαν τῆ στολή του καὶ κοιταζόντουσαν. Ἀπόκριση τάχα πῶς δὲν ἔνοιωθαν τί τοὺς ἔλεγε, ἢ συνεννόηση πῶς ἔπρεπε νὰ σωπάσουν;

—Κι ἂν πιστεύετε, πῶς ἔτσι δὰ πὸ μού φέρνεστε, θὰ μού σπάσετε τάχα τὰ νεῦρα, σᾶς τὸ λέω: δὲ σφάξανε! Προσέξτε μόνο, νὰ μὴ σᾶς βγεῖ σὲ κακό...

Ἐνα στόμα κουνήθηκε, πῆγε κάτι νὰ πεῖ, μὰ σὰν εἶδε τίς τέσσερις χάντρες, ξανάκλεισε, πὸ σφιχτὰ τώρα.

—Ἐπιτέλους, γιατί δὲ μιλάτε; τοὺς ξανάπε σὲ λίγο. Δὲν εἶσατε ἄνθρωποι σεῖς; Δὲ θέλω νὰ μού μαρτυρήσετε τίποτα, μὰ κουβέντα μόνο ζητάω, μὰ κουβέντα ξένη, ἀλλιότικη, πέρ' ἀπ' τὸν πόλεμο κ' ἀπ' τῆ μάχη, ὅ,τι νᾶναι, ὅ,τι ἐσεῖς θέλετε. Φτάνει μόνο νᾶναι κουβέντα, νὰ θυμίζει πῶς καὶ σεῖς εἶσατε ἄθραυποι...

Αὐτοί, τσιμουδιά. Κάτι χάντρες μόνο τὸν ἔβλεπαν, σκοτεινὲς καὶ βαθιές, ἀγριεῖς.

—Ἐμπρός, πάμε! τοὺς εἶπε στὸ τέλος.

Τὰ χέρια του ἔτρεμαν ἐλαφρά, ἀπὸ τὸ θυμὸ τάχα, ἢ ἀπ' τῆ νύχτα κ' ἀπὸ τῆ μοναξιά; Ἡ δέση ἀπὸ τὸ κλεφτοφάναρο χοροπήδαε, εἶχε χάσει πολλὴν ἀπ' τῆ σταθερότητά της. Καὶ μὰ ταραχή, ἓνα σύγκροτο πιλάτευε τὸ κορμί του.

Ἐριξε τὸ φακό του στή χλαίνη, πρότεινε τὸ πολυδόλο.

Τὸν ἀκολούθησαν.

Τοὺς ἔκαμε νόημα νὰ πάνε μπροστά, τὸν ὑπάκουσαν. Περιπατοῦσανε τώρα στή νύχτα — κ' εἶταν ὀχτῶ ὄλες κ' ὄλες ἀρβύλες, πὸν σημάδευαν κάτου τὰ βαλτονέρια καὶ πλήγωναν τῆ ὄραχη τῆς γῆς μὲ καρφιά. Σὰν τοὺς ἔβλεπες, μπορεῖ νὰ τοὺς ἔλεγεσ καὶ παρέα, ἔτσι σμιχτὰ πὸν περπάταγαν. Μὰ παρέα δὲ μπορούσανε νᾶναι, ἀφοῦ ἐκεῖνος τὸ ζήτησε κ' αὐτοὶ τὸ ἀρνήθηκαν. Ἐπειτα, πῶς θὰ γινόταν; Ἡ παρέα εἶναι ἰσοτιμία — κ' ὁ Τζῶσον Μπάξτερ εἶταν ἀφέντης, αὐτὸς διαφέντευε τώρα τὰ βήματά τους — καὶ κείνοι ὑπάκουαν. Ἄσε πὸν εἶταν ξαομάτωτοι — κ' αὐτὸς μόνο ἀρματωμένος.

Μὰ τί ἔχει νὰ κάμει; Ἡ νύχτα εἶταν γιὰ ὄλους. Μιὰ ἀράχνη μαυριδερή, ὑπουλη, ἔτοιμη νὰ σ' ἀρπάξει στὰ δίχτυα της. Οἱ ὀχτῶ ἀρβύλες βαδίζαν μανταλωμένες στὸν ἴσκιο της, ὅπως σὲ σπηλιά θεοσκοτεινὴ καὶ ἀτέλειωτη. Πῶς ὄταν εἶσαι σὲ σήραγμα, μὲς τὸ τραῖνο, καὶ πηδᾶς ξαφνικά ἀπ' τὸ φῶς στὸ σκοτάδι, μισὸ λεπτό, ἓνα λεπτό, ὄρες ἀτέλειωτες; Ἔτσι καὶ δῶ. Ἐχεις τὴν αἴσθησι πῶς οἱ ἄνθρωποι βρίσκονται δίπλα σου, δὲν τοὺς βλέπεις, οὔτε σὲ βλέπουν, μὰ νοιώ-

θεις τὸν ὄγκο καὶ τὴν ἀνάσα τους. Ἡ ἀφή μόνο δουλεύει, σὰ νᾶσαι τυφλός. Κ' ἓνα τσιγάρο, πού φεγγίζει ἀχνά, ἔν' ἀνήμερο φῶς, πού περπατάει κι αὐτὸ δίπλα σου, σ' ἀπόσταση μιᾶς μέτρο μονάχα. Πᾶς νὰ προσφέρεις στοὺς ἄλλους, ν' ἀνάψουν μαζί σου κι αὐτοί, νὰ πληθύνουν τὰ φῶτα — κι ἄς εἶναι τόσο μικρά. Σηκώνουν περήφανα τὸ κεφάλι, λέν ὄχι μὲ κάποια χειρονομία. Ἔσύ; Ὅχι. Ἔσύ; Ὅχι. Ἔσύ; Τίποτα. Βλαστημᾶς, βρίζεις. Καὶ προχωρεῖς μέσα στὴ νύχτα, βιάζεσαι, θέλεις νὰ βγεῖς ἀπ' τὸ τούνελ μιὰν ὄραν ἀρχήτερα, νὰ πιάσεις τὸ ξέφωτο. Μὰ δὲν τὸ μπορεῖς. Τὸ σκοτάδι σὲ πνίγει, σὲ καθιλώνει.

* * *

Περπατούσαν κ' οἱ τέσσερις σ' ἓνα τούνελ ἀπέραντο, σκοτεινὸ καὶ βουβό. Ὁ οὐρανὸς μαῦρος, ἔτοιμος γιὰ βροχή, ἢ γῆ σκούρα, μὲ λασπονέρια. Ὅσο κόβει τὸ μάτι, μπρὸς τίποτα, δίπλα σου τίποτα. Σὰ νὰ ζεῖς λίγες μέρες πρὶν γεννηθεῖ τὸ στερέωμα ἀπ' τὸ χάος. Μὰ τοὺς τῶχε ξεκόψει, πρὶν ξεσπάσει ἡ μπόρα: Ἐτσιδὰ νὰ κουνιόταν κανένας, ἔτσιδὰ νὰ τ' ἀνάρτευε, ἄς τὸ ἤξεραν: Δὲ θὰ γλίτωνε! Τὸ κατάλαβαν, δὲν τὸ κατάλαβαν; Ὁ Θεὸς κ' ἡ ψυχὴ τους. Αὐτοὶ θάφταιγαν, ἂν γινόταν κακό. Ὁ Τζόουν Μπάξτερ τοὺς τῶδωσε μὲ ὄλους τοὺς τρόπους νὰ τὸ νιώσουν: μὲ νοήματα, μὲ χειρονομίες, μὲ τὸ πολυβόλο. Μὰ κείνοι εἶταν σιωπηλοὶ καὶ ὑπάκουοι. Προχωρούσαν μέσα στὸ τούνελ, αὐτοὶ μπρὸς, ὁ Μπάξτερ πίσω. Τῶξεραν καὶ τὸ δείχναν πὼς αὐτὸς εἶταν πού διαφέντευε τώρα τὴ μοῖρα τους. Σὰν τῶθελε, σὲ τίποτα δὲ θὰ τῶχε νὰ τοὺς ξεκάμει. Μιὰ κίνηση νᾶκαναν, θᾶγγιζε μὲ τὸ δάχτυλο τὴ σκανδάλη καὶ τρία κορμιὰ ζωντανὰ θὰ σωριάζονταν νεκρὰ κάτω. Ποιὸς θὰ τὸ μάθαινε; Καὶ ποιὸς θὰ ρχόταν νὰ τὸν κατηγορήσει; Σάμπως τοὺς παράλαβε ἀπὸ πουθενά; Σάμπως κάποιος τοὺς μέτρησε; Δικὰ του λάφυρα εἶταν κι ὅ,τι τοῦ ἄρεσε θὰ τοὺς ἔκανε. Αὐτὸς τώρα τοὺς ἐξουσίαζε. Εἶταν δικοὶ του, ἢ ζωὴ καὶ ὁ θάνατός τους εἶταν στὸ χέρι του. Εἶχε γίνει Θεὸς καὶ περπατᾶε νύχτα στὸν κάμπο. Τρεῖς μέρμηγκοι μπουσουλούσαν, θ' ἄπλωνε τὴν ἀρίδα του ἔτσιδὰ κ' ἡ πατούσα του θὰ τοὺς ἔλιωνε, θὰ τοὺς σύντριβε. Καὶ νὰ δεῖς πὸν τοὺς ἄξιζε κιόλας, ἔτσι παράξενα πού τοῦ φέρονταν, οὔτε μιὰτά, οὔτε τσιγάρο. Καὶ νὰ πεῖς πὼς τοὺς κακοφέρθηκε; Κάθε ἄλλο — ὁ Θεὸς μάρτυρας! — ἔκανε ὅ,τι μπορούσε γιὰ νὰ φιλιώσουν, νὰ ξαναγίνουν ἀνθρωποὶ. Τί, μὴν ἤθελαν νὰ τοὺς εὐκολύνει κιόλας, γιὰ νὰ τὸ σκάσουν; Ἄ! ὅλα κ' ὅλα! Ὁ πόλεμος εἶναι πόλεμος. Ἄν ἐκεῖνος εἶταν στὴ θέση τους, θὰ τὸν ἄφηναν; Τὸ βλέπει, τὸ νιώθει ἀπὸ τὴ στάση τους. Ἄ, μὰ τῶχαν παρακάμει, σ' ἀλήθεια, κ' οἱ τρεῖς τους. Περήφανοι, ἀκατάδεχτοι, σὰ νικητές. Εἶδες μίσος, εἶδες κακία; Αὐτοί, γιέ μου, δὲν εἶταν ἀνθρωποὶ, εἶταν θερία. Ποῦ νᾶπεφτε καὶ στὰ χέρια τους — θὰ τὸν ξέκαναν μονομαῖς — κι αὐτὸς ὄχι; Γιατὶ ὄχι; Γιὰ σκοτούρες, ἢ γιὰ φιλανθρωπία; — ἔχει φιλανθρωπία ὁ πόλεμος; Ἄσε τὰ ναρκοπέδια. Πὼς θὰ τοὺς ἔφτανε ὡς τὴ βάση του; Πὼς θὰ τοὺς πέρνασε; Αὐτουνὸς θὰ πρόσεχε τώρα, ἢ τὸ τομάρι του; Κ' ἔπειτα, ναί, πὲς πὼς τοὺς ἔφτασε. Τί νὰ τοὺς ἔκαναν ἐκειπέρα; Τρεῖς παραπάνου, τρεῖς παρακάτου, χαρὰ στὸ πρόμα, ἴσα γιὰ τίς σκοτούρες: Φασαρία, κακό, ἀνακρίσεις. Ἐλα δῶ, Τζόουν Μπάξτερ, πού τοὺς βρῆκες αὐτούς; πὼς τοὺς βρῆκες; Καὶ τοῦ λόγου σου, πὼς ξεφύτρωσες ἐκειπέρα; — γιατί τὸνα; γιατί τ' ἄλλο; — τρέχα δῶ, τρέχα κεί. Μπελάδες θὰ τοῦφεραν — σάμπως εἶχε καὶ λίγους;

Λοιπόν, ναί, μιὰ ριπὴ — καὶ θὰ τέλειωναν ὅλα. Θᾶβρισκε κι ὁ Μπάξτερ τὴν ἠσυχία του — ἠσυχία νὰ σοῦ πετύχει, μὲ τρεῖς ψυχὲς στὸ λαϊμό του. Ἄει στὸ διάολο! Τί τοὺς ἤθελε καὶ τοὺς μάζεψε; Δὲν τοὺς ἄφηνε κεί, νὰ περιδρομαῖζον τὴν κουραμάνα τους; Θὰ κοιμόντουσαν τώρα καὶ θὰ ροχάλιζαν — κι αὐτὸς θὰ πήγαινε στὴ δουλειά του, ἀνίχνευση μὲ τὰ ξένα ροῦχα. Ὅριστε τώρα τοὺς μπε-

λάδες πού ψώνισε. Δὲ θάταν καλύτερα νὰ ξεμπερδεύει μ' αὐτουνούς;

Πῆρε στόχο, ψαχουλευταί, ξέκρινε τοὺς τρεῖς ἴσκιους, μὲς τὸ σκοτάδι. Θεέ μου, εἶπε, συμπάθα με, αὐτὸς εἶναι ὁ νόμος τοῦ πολέμου, σκληρὸς νόμος, μὰ νόμος — κι ὅταν τὸν ξφτιαχναν οὔτε μὲ ρώτησαν, οὔτε μὲ σκέφτηκαν. Ὅσο γιὰ τὴ μάνα μου — τί ξέρει αὐτή, ἔτσι ἀγράμματη πού τὴν ἄφησαν;

Ἐτοιμάστηκε νὰ πολυβολήσει. Οἱ τρεῖς ἴσκιοι βαδίζαν ἀνυποψίαστοι. Μιά ριπή — καὶ θὰ τέλειωναν ὅλα. Βολὴ ἐπὶ ἐλαφρῶς κινουμένου στόχου, ἐκ τῶν ὀπισθεν. Θὰ πετύχαινε, μὰ τὸ Θεό, θὰ πετύχαινε, ἔτσι κοντὰ πού βρισκόντουσαν κ' ἔτσι κουρασμένα πού περπατούσαν. Μὲ τὴν πρώτη ριπή, μονομιᾶς κ' οἱ τρεῖς χάμου. Ἀποδέσμευσις ἀπ' τὰ βάσανα — τὰ δικά τους καὶ τὰ δικά του. Καὶ σὲ λίγο, ἀναφορὰ: Στρατιώτης Μπάξτερ Τζόουν, τριακοστοῦ ἔκτου Συντάγματος, λόχος τρίτος. Λαμβάνω τὴν τιμὴν... Ἄ, ὄχι, καμιὰ τιμὴ δὲ λαμβάνει. Ποιὰ ἢ ἀνάγκη νὰ τοὺς τὸ πεῖ; Γιὰ νέους μελάδες; Τρεῖς ξένοι εἶταν, τρεῖς ἄγνωστοι, τρεῖς ἐχθροὶ μισητοὶ... Προσβολὴ στρατιώτου... ἀνυπακοή... Ἀπόπειρα δραπετεύσεως... Λαμβ... ἄ, ὄχι! Ἡ μοῖρα τους αὐτὴ εἶταν.

Ἐπειδὴ ἔτρωγαν...

Ἐπειδὴ πολεμοῦσαν...

Ἄς τοὺς ἔτρωγε τώρα κι αὐτοὺς τὸ σκοτάδι! Ἐτσι, οὔτε γάτος θὲ νάταν, οὔτε ζημιὰ.

Ἐμπρός, Τζόουν, τί διατάξεις; Ποιὸς θὰ σὲ δεῖ; Ποιὸς θὰ μάθει πὼς ἐσὺ εἶσιν πού τ' ἀποφάσισης; Εἶσαι Θεὸς αὐτὴ τὴ στιγμή, εἶσαι δαίμονας, ὅ,τι διάλογο θέλεις εἶσαι, μὰ ξεμπερδεύει ἐπιτέλους, τί ἀργεῖς; Ὅπου καὶ νάσαι, θὰ ξεσάσει ἢ μπόρα, λοιπόν: μὴν ἀργεῖς, διαφέντεψε ἐπιτέλους τὴ μοῖρα τους, κλειστήν! Μιά ριπή — κι ὅλα τελειώνουν...

—Θάνατος, φώναξε, θάνατος!

Καὶ τοῦ ξέφυγε πρώτη ριπή, κάτου, στὰ πόδια.

Μὰ τότε εἶταν πού ξέσπασε στ' ἀλήθεια ἢ μπόρα. Πού νὰ πάρ' ἢ εὐχή, εἶταν ἀνάγκη; Ἀστραπὲς ἀυλακῶναν τὸν οὐρανό, μπουμπουνητὰ τὸν ἐτράνταζαν, σὰ νὰ θέλαν νὰ τὸν γκρεμίσουν. Τὸ νερὸ κατέβαινε ὡς τὴ γῆ, στὴν ἀρχὴ ἀραιὸ καὶ ἀνέρο, σὰν ὑγρὸ χνοῦδι πού χαϊδεύει τὸ μάγουλο. Ὅστερα, ἔπεφτε κατακέφαλα, γινόταν πηχτὸ καὶ βαρὺ, δὲν τὸ σήκωνε, τοῦπνιγε τὴ φωνή, τὴν ἀνάσα, ἔτσι καθὼς τ' ἀδειαζαν πάνω του, σὰ λουτρό. Ὁ ἀέρας ὀρμούσε στὸ στόμα του, τοῦ φράκαρε τὰ ρουθούνια, κράταε τὸ κορμί του ἀκούνητο, ὄχι, πάλευε καλύτερα νὰ τ' ἀναποδογυρίσει, κι ἄντε ὕστερα νὰ προχωρήσεις μ' αὐτὸ τ' ἀνεμόροχο, μ' αὐτὸ τὸ κακό. Κ' ἢ βροχὴ νὰ πέφτει ἀκράτητη, τὰ μπουμπουνητὰ νὰ μὴ σταματοῦν, οἱ ἀστραπὲς νὰ μαστιγώνουν τὴ γῆ, νὰ φωτίζουν τέσσερα ἀνθρώπινα ῥάκη, πού κολυμποῦσαν μέσα στὶς λάσπες. ὦ, Θεέ μου, δὲν ἄντεχε ἄλλο, θὰ σωριαζόταν χάμου κι ὁ Μπάξτερ, βαρὺς. Καλύτερα ἔτσι, θὰ τέλειωνε κι αὐτὸς δίπλα τους, θὰ ἠσύχαζε...

* * *

Ἡ ριπή εἶχε ρθεῖ μαζί μὲ τὶς ἀστραπὲς καὶ τοὺς κεραυνούς. Δὲν τοὺς πέτυχε, σημάδευε λάσπες. Οἱ ξένοι ἄνοιξαν βῆμα, πήγανε ν' ἀραιώσουν, τοὺς πύκνωσε. Φώναξε, πρόσταξε, βλαστημοῦσε, μὰ πού ν' ἀκούσει κανένας μ' αὐτὸ τὸ κακό. Τὰ χέρια του εἶταν γεμάτα νερά, ἢ καρδιά του πλημμύριζε δάκρυα, οἱ ἀρβύλες του βούλιαζαν — καὶ τὸ πολυβόλο του ἔσταζε, εἶχε γίνει σωλήνας πού τὸν περιπαίζανε τὰ νερά, τὸν γλύφαν ὀλοῦθε, τὸν κατέβαζαν κάτου, στὴ γῆ.

—Ἐμπρός, τρέξετε! τοὺς φώναξε. Νὰ πάμε κάπου, νὰ κρυφτοῦμε.

Μὰ οἱ τρεῖς, ἐκεῖ, προχωροῦσαν ἀτάραχοι, ἀνυποψίαστοι, σιωπηλοὶ. Τρεῖς

Ίσχοι εΐταν, τρία μουσκεμένα φαντάσματα, πού πήξανε μέσα στη νύχτα, μὰ προχωρούσαν, ὁ ἕνας ἔμενε λίγο πίσω — καὶ σὰ νὰ κούτσιανε.

— Ἐμπρός, τρέξετε! τοὺς ξαναφώναξε.

Μὰ ποῦ ἐκεῖνοι ν' ἀκούσουν, μὲς τῆ νεροποντῆ. Βαδίζαν ἀργά, οἱ δυὸ μπρός, ὁ τρίτος λίγο πὶὸ πίσω. Νὰ ρίξει κι ἄλλη ριπή, δὲ μπορούσε. Ὅ,τι ἔκαμε ἔκαμε. Δὲ μπορούσε πιά νὰ ξαναρχίσει τὰ ἴδια. Τώρα ἔπρεπε νὰ βιαστοῦν, νὰ πάνε νὰ κρυφτοῦν κάπου, νὰ γλιτώσουν ἀπ' τὰ νερά. Ὅστερα θάβλεπε...

* * *

Βρέθηκαν σὲ κάποια σπηλιά, σ' ἕνα ἀνοιγμα πὲς, στὴν πέρα μεριά ἀπ' τὸ λόφο. Μπήκαν γρήγορα, τίναξαν ἀποπάνω τοὺς τὰ νερά — κι ὁ Τζόουν Μπάξτερ ἀπὶθωσε τὸ πολυβόλο στὴν ἄκρη. Ἐνῶσε κάποιον νὰ σωριάζεται καταγῆς. Ἄναψε τὸ φανάρι, τὸ στήλωσε κεῖ, σὲ μιὰ τρύπα, σὰ λάμπα.

Κοιτάχτηκαν παραξενεμένοι κ' οἱ τέσσερις, ὁ ἕνας χάμου, οἱ τρεῖς ὀρθοί.

— Τώρα; γύρισε καὶ τοὺς ρώτησε, τί γίνεται τώρα;

Αὐτοί, ταμουδιά. Τὸν κοιτούσανε παραξενεμένοι — καὶ σῶπαιναν.

— Ἐσὺ τί λές; εἶπε γυρνώντας στὸν πληγωμένο.

Κι αὐτὸς σῶπαινε, πνίγοντας κρυφὰ ἕνα βογγητό.

Καὶ τότε τὸν πρόσεξε. Εἶταν αὐτὸς πού τοῦ εἶχε πάρει τὴ φωτογραφία — ἕνα δυὸ παιδιά, μιὰ γυναίκα.

— Ἐγὼ κ' ἐγὼ ἕνα παιδί, εἶπε, μονάκριβο. Τσιγάρο θέλεις;

— Νόου...

Ἐπιτέλους! Ἄκουσε μιὰν ἀνθρώπινη λαλιά — καὶ μάλιστα στὴ δική του τῆ γλώσσα. ὦ, Θεέ μου, ἐτοῦτο εἶταν καλὸ σημάδι. Θὰ βρισκότανε τώρα ὁ τρόπος νὰ συνεννοηθοῦν, νὰ φιλιώσουν.

Μὰ ὄχι, γελάστηκε. Γιατί, σὰν τὸν ξαναρώτησε «πόσα παιδιά ἔχεις;», αὐτὸς ξαναπάντησε «Νόου!»

— Τί θὰ πεῖ Νόου; τοῦ φώναξε. Αὐτὰ ἐδῶ τὰ παιδιά, αὐτὴ ἐδῶ ἡ γυναίκα (καὶ τοῦδειξε τὴ φωτογραφία), δὲν εἶναι ὅλα δικά σου;

— Νόου...

— Ἐχε χάρη, καημένη, πού ὀρκίστηκε στὴ μητέρα μου... ἔχε χάρη ποῦσαι καὶ πληγωμένος — ἄλλιῶς, θὰ σοῦλεγα ἐγὼ Νόου καὶ Νόου... Μπρός, λύστε τίς γκέττες του, πρόσταξε τοὺς ἄλλους. Δέστε του τὴν πληγή...

Τὸν ὑπάκουσαν.

Τοὺς ἔδωσε τὸ παγούρι του, τὸ μουσκεμένο μαντίλι του. Τοῦ ἔπλυναν τὴν πληγή, τὴν καθάρισαν, βάλαν ἀπάνω τῆς τὸν καπνὸ ἀπὸ τὸ τσιγάρο πού εἶτανε νὰ τοῦ δώσει, τὴ δέσαν. Ὁ πληγωμένος ἔδειξε μιὰν ἀνακούφιση. Ἐβγαλε κάποιον μικρὸ στεναγμό, ἀπὸ τὴ χαρὰ τάχα ἢ ἀπ' τὸν πόνο;

— Thank ful, γύρισε κ' εἶπε στοὺς ἄλλους, ἀχνά, μὲ σθημένην ἀνάσα.

— Γιατί μοῦ κρύβεις πὸς ἔχεις παιδιά; τὸν ρώτησε ἤρεμα ὁ Τζόουν Μπάξτερ.

— Γιατί δὲ θέλω τὴ λύπησή σου. Δὲν ἔχω μάθει νὰ ζητιανεύω...

— Μὰ τὴν εἶχες τὴ λύπησή μου, δὲν τὴ ζητιάνεψες!

— Δὲν τὴ θέλω, σοῦ λέω! Στόχος στὸν οἶκτο σου δὲν εἶναι νὰ γίνω...

Μόνο στὸ πολυβόλο σου...

Ἐσκυψε κάτου, τοῦπιασε ἀπαλὰ τὸ χέρι.

— Καῖς, τοῦ εἶπε μὲ πονεμένο χαμόγελο. Θάχεις σίγουρα πυρετό. Γιατί δὲ σκέφτεσαι τὰ παιδιά, τὴ γυναίκα σου;

— Σοῦ τῶπα καὶ στὸ ξαναλέω, φωνάζει ὁ ἄλλος. Δὲν ἔχω παιδιά! Δὲν ἔχω γυναίκα! Ἀνύπαντρος εἶμαι — καὶ νὰ τὸ ξέρεις!

—Μὰ ἐγὼ εἶδα, κατάλαβα...

—Τίποτα δὲν κατάλαβες, εἶσαι ἀνόητος! Τὰ παιδιὰ κ' ἡ γυναῖκα εἶναι δικὰ τους, δὲν εἶναι δικὰ μου — κι ἄσε με, σὲ παρακαλῶ, ἤσυχον...

Καὶ σὲ λίγο, πὺδ σιγανά: Ἐξάλλου, εἶτανε νύχτα, τί θάβλεπες;

—Ἐχω κ' ἐγὼ ἓνα παιδί, μουρμούρισε τότε ὁ Τζόνουν Μπάξτερ. Γιατὶ μοῦ τὸ κρύβεις πὼς ἔχεις κ' ἐσύ; Αὐριο μεθαύριο θὰ τελειώσει ὁ πόλεμος, μπορεῖ τὰ παιδιὰ μας νὰ γίνουνε φίλοι, γιατί δὲν τὸ θέλεις;

—Σοῦ τόπα, λοιπόν, διάολε, δὲν ἔχω παιδιά! Ἐγγλέζικα σοῦ μιλάω.

—Ἐγγλέζος εἶσαι;

—Ἐγγλέζος.

—ᾠ, διάολε! Ἐγὼ, τότε, τί εἶμαι, τὸ ξέρεις;

Ἄσπυρ πηγαίνοντας κοίταξε τὴ στολή του. Ἐσὺ τὸ ξέρεις, τοῦ εἶπα.

—Λοιπόν, φίλε, κ' ἐγὼ εἶμαι Ἐγγλέζος, μὴν κοιτᾶς τὴ στολή μου, μὲ ντύσαν ξεπίτηδες, γιὰ ἀνίχνευση. Ἄσε, θὰ τὰ δεῖς ὅλα, σὲ λίγο.

Ἐβγάλε τὸ κράνος, πῆγε νὰ ξεντυθεῖ.

—Μ' ἂν εἶν' ἔτσι, ἔχω παιδιά! ψευτογέλασε τώρα ὁ πληγωμένος. Κ' ἡ γυναῖκα αὐτὴ εἶναι δική μου.

Ἐσκυψε νὰ τὸν ἀγκαλιάσει. Ἐχω κ' ἐγὼ ἓνα παιδί, ξαναεἶπε. Τὸ ξέρεις τὸ ὄμορφο ποίημα τοῦ Φράνκ Χάρντυ; Θὰ σοῦ τὸ πῶ, γιὰ νὰ δεῖς πόσο καλὰ τῶχει ταιριάξει γιὰ μᾶς τοὺς δυό.

Καὶ τ' ἀπάγγειλε, ἔτσιδὰ, μὲ τὸν τίτλο του:

ΣΤΟ ΓΙΟ ΜΟΥ

Πάει καιρὸς ποὺ εἶχα ξεχάσει

Πὼς ἀκριβῶς ζωγραφίζεται ἡ ἀθωότητα

στ' ἀνθρώπινα μάτια...

Πάει καιρὸς ποὺ εἶχα ξεχάσει

πὼς ὑπάρχουν ἀκόμα ἀγγέλων χαμόγελα.

Κ' ἤρθες Ἐσὺ, μοῦ τὰ θύμισες...

Πὼς νὰ σ' εὐχαριστήσω,

ποὺ ξανάφερες στὴν ψυχὴ μου

τὸ φῶς τῆς χαρᾶς,

τ' ἀθῶα χαμόγελα;

Πὼς νὰ σ' εὐχαριστήσω,

ποὺ εἶχα πεθάνει

κ' ἤρθες Ἐσὺ καὶ μ' ἀνάστησες;

Τώρα μόνο

εὐγνωμονῶ τὴ Μητέρα —

τὸν Πατέρα ποὺ μ' ἔσπειρε,

γιατὶ ἔτσι

μπόρεσα νὰ γνωρίσω Ἐσένα!

Ἐνα δάκρυ εἶχε φανεῖ στ' ἀκροβλέφαρο τοῦ ματιοῦ του. Καὶ τὸ ἴδιο δάκρυ γύρισε καὶ τὸ εἶδε καὶ στοῦ πληγωμένου τὸ μάτι.

—Ἐγγλέζος εἶσαι; τὸν ξαναρώτησε.

—Ἐγγλέζος.

—Καὶ σεῖς, ρώτησε τοὺς ἄλλους, Ἐγγλέζοι εἶστε;

—Ἐγγλέζοι.

—ᾠ, διάολε! Γιατὶ μοῦ τὸ κρύβατε; Γιατὶ δὲ μιλούσατε; Τὸ ξέρατε πὼς οἶς εἶχα γιὰ θάνατο;

—Τὰ ξέραμε ὅλα, τὸ ξέραμε ποῦ μᾶς πήγαινες, γι' αὐτὸ δὲ μιλούσαμε. Τοὺς τῶχαμε σκάσει, μᾶς ἐπιασες... Τὰ ἄλλα, ἀργήσαμε πολὺ νὰ τὰ καταλάβουμε.

—Ἀργοῦν πάντα ὥσπου νὰ συνεννοηθοῦνε οἱ ἄνθρωποι... Περπατάνε τόσο κοντά, κι' ὅμως βρίσκονται τόσο μακριά...

Γέλασαν. Γέλασε πικραμένος κι αὐτός.

Ἐξω ρόδιζε ἡ αὐγή. Ἡ μπόρα εἶχε πιά πάψει. Κι ἄρχισε τώρα νὰ ξεστερώνει.

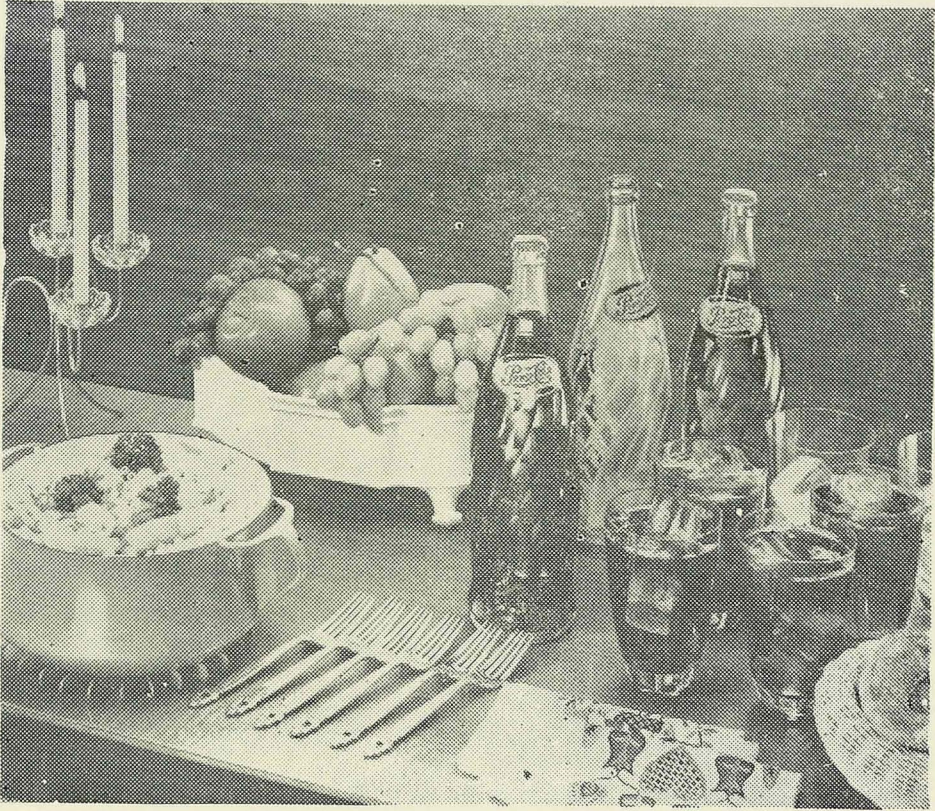
Στὴν ἀρχή, δὲν ξεχώριζες καθαρά. Ἐνα μετεώρισμα εἶταν ἀνάμεσα στὸ σκοτάδι τῆς νύχτας καὶ στὸ πνιγμένο φῶς τῆς χαραυγῆς. Κάτι τι σὰν ἀνάλαφρη καὶ μουντή γραμμὴ, ποὺ ἔτρεχε φωτεινὴ στὴν πλαγιὰ τοῦ βουνοῦ. Μὰ σὲ λίγο, νά, οἱ ὀρίζοντες εἶχαν ἀρχίσει νὰ φλογίζονται, ὁ οὐρανὸς ράντιζε τίς γλαυκὲς του ἀνταύγειες πρὸς τὴ λασπωμένη γῆ. Ὁ δίσκος τοῦ ἡλίου, πελώριος, ἄγγιζε τώρα καὶ φιλοῦσε τὴν κορυφή. Εἶταν μεγάλος, σὰν ὀλόκερη γῆ — κ' εἶτανε τυλιγμένος σ' ἓνα χρυσορόδινο φῶς, π' ἀστραποβολοῦσε. Καὶ πίσω του, στὴν ἄλλη κορυφή, πιδ ψηλὴ, πιδ ἀχνή, ἓνας ἄλλος δίσκος ξεπρόβαλλε, σκόρπαιε δυνατὸ καὶ ἀπέραντο φῶς, ποὺ σοῦ θάμπωνε τὰ μάτια. Κι ὅλα γύρω τους καίγονταν, ἔλιωναν σὰν πυροτεχνήματα, κολυμπούσαν σὲ μιὰ σκόνη ἀνάερη. Τὰ βουνὰ εἶχαν χάσει τὸν ὄγκο τους, εἶχαν γίνει ἴσκιος ἀνάλαφρος, ποὺ ἔπλεε πάνου στὴ γῆ, ἓνα κάτι ἀχνό, ἄνλο, σὰν ὀπτασία ὄνειρου. Καὶ μὲς ἀπ' τὴν ὀπτασία, ἓνας δρόμος ὀλόφωτος χαραζότανε καθαρά, γεμάτος κόσμο, γεμάτος ἀνθρώπους, γεμάτος παιδάκια ποὺ πανηγύριζαν, μὲ ροκάνες καὶ σάλπιγγες, μὲ σημαῖες...

—Ὁ δρόμος τῆς χαραυγῆς φάνηκε, εἶπε ὁ ἓνας.

—Φάνηκε στ' ἀλήθεια, δευτέρωσαν καὶ οἱ ἄλλοι. Γιὰ δεῖτε!

Βγήκαν ἔξω ἀπ' τὴ σπηλιὰ κ' ἔβλεπαν, παραμέρισαν λίγο, γιὰ νὰ βλέπει κι ὁ ἄλλος — ὁ πληγωμένος.

Ἔστεκαν θαμπωμένοι κ' οἱ τέσσερις. Δὲ μιλοῦσε κανεὶς, ἔβλεπαν μόνο — καὶ σῶπαιναν.

Εἰς κάθε σας φιλικὴν ἐκδήλωσιν
ἀπαραίτητον συμπλήρωμα
ἢ

Πύξι

Τὸ Ἀναψυκτικὸ τῆς Φιλοξενίας

**ΠΛΟΥΣΙΟ
ΑΡΩΜΑ**
όλοι άνοιξετε

είναι
το **NEON**
ΝΕΣΚΑΦΕ

PI. 1688A4

Ή ύπεροχος μυρωδιά του φρεσκοκαβουρδισμένου καφέ σας πείθει ότι ΑΥΤΟΣ Ο ΚΑΦΕΣ ΕΙΝΑΙ ΚΑΤΑΠΛΗΚΤΙΚΟΣ!

Αυτή ή πλουσία σκόνη είναι το νέον Νεσκαφέ.

Άπολαύσατε τήν θαυμασίαν γεύσιν του.

Το νέον Νεσκαφέ με πλούσιο άρωμα έρχεται με νέαν έτικέττα και εις μεγέθη 2, 4 και 8 ούγγλων.

Άκόμα και με κλειστά μάτια θα ξεχωρίσετε το πλούσιο άρωμα του φρεσκοκαβουρδισμένου καφέ — του καφέ ό όποιος δίδει στο Νεσκαφέ τήν ύπεροχον μυρωδιά.

Το νέον Νεσκαφέ εύρίσκειται τώρα εις τήν αγοράν. Άγοράστε σήμερα και άπολαύσατε το πλούσιον άρωμά του.